

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

**Jurisprudence
Computer science
Educational sciences
Philological sciences
№65(258) 2025**

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №65 (258), 2025

Część 1

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Aliyev Zakir Hussein oglu** - doctor of agricultural sciences, associate professor, professor of RAE academician RAPVHN and MAEP
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, profesor nadzwyczajny Wydział Agroiżynierii i Transportu Drogowego, Państwowy Uniwersytet Rolniczy w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorsk w bidgoszczu, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny ukraiны „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarovna** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan
- **Oktay Salamov** - doktor filozofii w dziedzinie fizyki, honorowy doktor-profesor Międzynarodowej Akademii Ekoenergii, docent Wydziału Ekologii Azerbejdżańskiego Uniwersytetu Architektury i Budownictwa
- **Karakulov Fedor Andreevich** – researcher of the Department of Hydraulic Engineering and Hydraulics, federal state budgetary scientific institution "all-Russian research Institute of hydraulic Engineering and Melioration named after A. N. Kostyakov", Russia.
- **Askaryants Wiera Pietrowna** - Adiunkt w Katedrze Farmakologii, Fizjologia. Taszkencki Pediatryczny Instytut Medyczny. miasto Tasz kent

    SlideShare

INDEX
INTERNATIONAL

COPERNICUS

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

COMPUTER SCIENCE

<i>Пшенбаев С.К., Абдибекова Л.М., Кенебаева Д.Б., Муқашева Т.Д., Смагулов А.Е.</i> ИНТЕГРИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ЛИНЕЙНЫХ СИНГУЛЯРНЫХ УРАВНЕНИЙ ПРИ ПРОИЗВОЛЬНОМ ИНДЕКСЕ СИНГУЛЯРНОЙ МАТРИЦЫ	5
<i>Pshenbaev S.K., Abdibekova L.M., Kenebaeva D.B., Muqasheva T.D., Smagulov A.E.</i> INTEGRATION OF A SYSTEM OF LINEAR SINGULAR EQUATIONS FOR AN ARBITRARY INDEX OF THE SINGULAR MATRIX.....	5

EDUCATIONAL SCIENCES

<i>Pasichnyk M.V.</i> THE IMPLEMENTATION OF THE COMMUNICATIVE-ACTIVITY MODEL OF CONTROL IN FOREIGN LANGUAGE TESTING.....	10
<i>Muydinov Mansurjon Ilhomhon ugli</i> METHODOLOGICAL DESCRIPTION OF TOOLS FOR DEVELOPING STUDENTS' WRITING SKILLS IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION	13
<i>Муйдинов Мансуржон Илхомхонович</i> МЕТОДИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ СРЕДСТВ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ПИСЬМА У СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ	13
<i>Muydinov Mansurjon Ilhomhon o'g'li</i> RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TALABALARNING YOZUV KO'NIKALARINI RIVOJLANTIRISH VOSITALARINING METODIK TAVSIFI.....	13
<i>Luchentsova I.</i> INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING ENGLISH IN THE ENGINEERING AND PEDAGOGICAL CONTEXT: DIGITAL PEDAGOGY, GENRE FEATURES AND INTERDISCIPLINARITY	17

PHILOLOGICAL SCIENCES

<i>Karabitskova N.O.</i> LEXICO-GRAMMATICAL PECULIARITIES OF TRANSLATION OF ADVERTISING SLOGANS	21
<i>Сарраф Талыбов</i> ТЕНДЕНЦИИ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ И СВОБОДЫ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (По книге " Художественное слово и сознание свободы" Я. Рзаева).....	23
<i>Sarraf Talibov</i> TRENDS IN NATIONAL IDENTITY AND FREEDOM IN AZERBAIJANI LITERATURE (Based on the book "Artistic Words and the Consciousness of Freedom" by Y. Rzayev)	23
<i>Valiyeva H.Sh.</i> THE ENGLISH LANGUAGE IN CLIMATE DISCUSSIONS.....	27
<i>Рустамова Л.М</i> ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКАЯ ВАРИАТИВНОСТЬ	30
<i>Rustamova L.M</i> PHRASEOLOGICAL VARIABILITY.....	30

JURISPRUDENCE

Важенкова В.В., Гладков Д.Р., Кисельов А.О. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ У СПРАВАХ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	33
Vazhenkova V.V., Gladkov D.R., Kiselyov A.A. ORGANIZATION AND CONDUCT OF INVESTIGATIONS IN HUMAN TRAFFICKING CASES DURING MARTIAL ARTS.	33
Євсюков І.О., Шейко С.А., Кисельов А.О. ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ ГРУПАМ	37
Evsyukov I.O., Sheiko S.A., Kiselev A.O. APPLICATION OF CRIMINAL ANALYSIS WHEN COMBATING ORGANIZED CRIMINAL GROUPS	37
Зюков Ю. АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ПІДЗАКОННОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	41
Ziukov Yu. THE CURRENT ISSUE OF SUBORDINATE RULEMAKING IN UKRAINE: THEORETICAL AND LEGAL ASPECT	41
Лопасєва О.М., Карпенко О.М. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	45
Lopaeva O.M., Karpenko O.M. MODERN APPROACHES TO TAKING GENDER ISSUES INTO ACCOUNT IN THE FIREFIGHTING TRAINING OF EMPLOYEES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE.....	45
Миргородська К.М., Кисельов А.О. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ ПОТЕНЦІЙНИХ ЗЛОЧИНЦІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ.....	49
Myrhorodska K.M., Kyselov A.O. PROBLEMATIC ASPECTS OF OPERATIONAL AND INVESTIGATIVE DOCUMENTATION OF POTENTIAL OFFENDERS IN THE CONTEXT OF MODERN SECURITY CHALLENGES AND TRANSFORMATIONS OF THE CRIMINOGENIC SITUATION.....	49
Петренко С.П. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИК ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ РІЗНИХ ПІДРОЗДІЛІВ	57
Petrenko S.P. COMPARATIVE ANALYSIS OF PHYSICAL TRAINING METHODS OF VARIOUS POLICE UNITS	57

MEDICAL SCIENCES

Коржевський О.І., Соколенко М.О. ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ДІАГНОСТИКИ ГРВІ	61
Korzhevskiy O.I., Sokolenko M.O. CHARACTERISTICS OF MODERN METHODS OF DIAGNOSING OF ACUTE RESPIRATORY VIRAL INFECTIONS	61
Криворука О.С., Криворука О.Г., Ковбан Ю.В. РОЛЬ ВІТАМІНІВ Д, А ТА С У ПІДТРИМЦІ ЗДОРОВОЇ ВАГІТНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ПЛОДА (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ).....	64
Kryvoruka O.S., Kryvoruka O.G., Kovban Yu.V. THE ROLE OF VITAMINS D, A AND C IN MAINTAINING HEALTHY PREGNANCY AND FETAL DEVELOPMENT (LITERATURE REVIEW).....	64
Оликсюк І.Л., Ковбан Ю.В. ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВАГІТНОЇ ПІД ЧАС ПОЛОГІВ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)	67
Olyksiuk I.L., Kovban Yu.V. PSYCHOLOGICAL SUPPORT DURING LABOR: A LITERATURE REVIEW	67

Іванова Л.А., Присяжнюк О.В., Пучок Ю.М., Стоцька М.М., Березка Е.І.	
СКАРЛАТИНА: АТИПОВІ ФОРМИ ТА ТРУДНОЩІ ДИФЕРЕНЦІЙНОЇ ДІАГНОСТИКИ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)	71
Ivanova L.A., Prysiazhnyuk O.V., Puchok Yu.M., Stotska M.M., Berezka E.I.	
SCARLET FEVER: ATYPICAL FORMS AND DIFFICULTIES OF DIFFERENTIAL DIAGNOSIS (LITERATURE REVIEW)	71
Гарас М. Н., Марусик У.І., Якубовський Ю.В., Ставнійчук Р.В.	
ІНФЕКЦІЙНИЙ МОНОНУКЛЕОЗ У ДІТЕЙ. КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК З ПРАКТИКИ.....	75
Garas M.N., Marusyk U. I., Yakubovsky Yu.V., Stavnichuk R.V.	
INFECTIOUS MONONUCLEOSIS IN CHILDREN. A CLINICAL CASE FROM PRACTICE.	75

COMPUTER SCIENCE

УДК 519.673

¹Пшенбаев С.К.²Абдибекова Л.М.³Кенебаева Д.Б.⁴Мұқашева Т.Д.⁵Смагулов А.Е.¹к.ф.-м.н., доцент, Esil University, г. Астана, РК^{2,3}старший преподаватель, Esil University, г. Астана, РК⁴старший преподаватель, Университет «Туран-Астана», г. Астана, РК⁵магистрант 2 курса кафедры «Информационные технологии», Университет «Туран-Астана», г. Астана, РК

ИНТЕГРИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ЛИНЕЙНЫХ СИНГУЛЯРНЫХ УРАВНЕНИЙ ПРИ ПРОИЗВОЛЬНОМ ИНДЕКСЕ СИНГУЛЯРНОЙ МАТРИЦЫ

Pshenbaev S.K.

Abdibekova L.M.

Kenebaeva D.B.

Muqasheva T.D.

Smagulov A.E.

INTEGRATION OF A SYSTEM OF LINEAR SINGULAR EQUATIONS FOR AN ARBITRARY INDEX OF THE SINGULAR MATRIX

Аннотация.

Предлагаемая работа посвящена исследованию ряда важных задач используемых в приложениях экономики, теории цепей, в том числе в прикладных задачах при построении математических моделей, при описании систем известных приближенно, при использовании в качественных исследованиях вычислительной техники и в других случаях сингулярных систем обыкновенных дифференциальных линейных неоднородных уравнений k -го порядка непрерывно зависящие от векторного параметра, определенных на всей действительной оси.

Abstract.

This paper examines a number of important problems used in applications of economics and circuit theory, including applied problems in constructing mathematical models, describing systems of approximately known quantities, using computer technology in qualitative research, and in other cases involving singular systems of k -th-order ordinary differential linear inhomogeneous equations continuously dependent on a vector parameter, defined on the entire real axis.

Ключевые слова: матрица, система, индекс, условие, равенство, пространство, скалярная функция

Keywords: matrix, system, index, condition, equality, space, scalar function

Системы вида $A(\varepsilon)x' = B(\varepsilon)x + f(t, \varepsilon)$ и нелинейные системы с различных точек зрения изучались многими авторами. Наиболее детально они изучены в случае, когда матрица $A(\varepsilon)$ диагональна $A(\varepsilon) = \text{diag}(\delta_n, \varepsilon\delta_m)$, где δ_j -единичный вектор j -ой размерности (системы с малым параметром при старшей производной [1,2,3,4].

Когда коэффициент при старшей производной носит матричный характер, системы вида $A(\varepsilon)x' = B(\varepsilon)x + f(t, \varepsilon)$ изучены мало.

Как было уже показано [6], система

$$A(\varepsilon)x'(t) = B(\varepsilon)x + f(t, \varepsilon) \quad (1)$$

приводима к неоднородной системе уравнений k -го порядка следующего вида

$$Z(\varepsilon)x^{(k)} = H(\varepsilon)x + T_\varepsilon^{k-1} (E - M^D(0))(M(0) + \Delta M(\varepsilon))B^{-1}(\varepsilon)f(t, \varepsilon)$$

выполним замену $X(t, \varepsilon) = Z(t, \varepsilon) + Y(t, 0)$, где $Y(t, 0)$ есть решение системы $(A(0)y)' = B(0)y + f(t, 0)$, которое удовлетворяет нетривиальным начальным условиям

$$\left[E - M^D(0)M(0) \right] y(0, 0) = -T_0^{k-1} \left[E - M^D(0)M(0) \right] B^{-1}(0) f(t, 0) \Big|_{t=0}.$$

Тогда

$$Z(\varepsilon)(Z(t, \varepsilon) + Y(t, 0))^{(k)} = H(\varepsilon)(Z(t, \varepsilon) + Y(t, 0)) + T_\varepsilon^{k-1} (E - M^D(0)M(\varepsilon))B^{-1}(\varepsilon)f(t, \varepsilon),$$

$$\text{Или} \quad Z(\varepsilon)Z^{(k)}(t, \varepsilon) = H(\varepsilon)Z(t, \varepsilon) - Z(\varepsilon)Y^{(k)}(t, 0) + H(\varepsilon)Y(t, 0) + T_\varepsilon^{k-1} (E - M^D(0)M(\varepsilon))B^{-1}(\varepsilon)f(t, \varepsilon) \quad (2)$$

где k – индекс матрицы при $\varepsilon \rightarrow 0$, здесь θ – нулевая матрица, у которой матрица перед производной при $\varepsilon = 0$ полностью вырождается:

$\lim_{\varepsilon \rightarrow 0} Z(\varepsilon) = 0$, где $Z(\varepsilon) = (E - M^D(0)M(\varepsilon))M^k(\varepsilon)$. Там же предполагается, что выполняется условие α . Сингулярность системы возникает в связи с тем, что предполагается $\det A(0) = 0$, $\det B(0) \neq 0$. Необратимость матрицы $A(\varepsilon)$ в окрестности точки $\varepsilon = 0$ не позволяет перейти от системы (1) к системе, разрешенной относительно производной. При $\varepsilon = 0$ из (1) получаем вырожденную систему $(A(0)y)' = B(0)y + f(t, 0)$. Структура решений системы (2) существенно зависит от свойств матрицы $Z(\varepsilon)$. Возможно найдется бесконечно малая функция $\alpha(\varepsilon)$ такая, что существует не особый матричный предел $\lim_{\varepsilon \rightarrow 0} \frac{Z(\varepsilon)}{\alpha(\varepsilon)} = Z_0$, т.е. справедливо представление $Z(\varepsilon) = Z_0\alpha(\varepsilon) + \Delta Z_0(\varepsilon)$, где $\Delta Z_0(\varepsilon) = o(\alpha(\varepsilon))$.

Если выполняется условие α , то после введения замены $t = \alpha(\varepsilon)\tau$, системе (2) принимает следующий вид:

$$Z^{(k)}(\tau) = \Phi(\varepsilon)z + \varphi(\alpha(\varepsilon)\tau, \varepsilon) \quad (3)$$

где $\Phi(\varepsilon) = (Z_0 + \Delta Z_0(\varepsilon))^{-1}H(\varepsilon)$ – непрерывная в E $m \times m$ -матрица, $E \subset R^l$ область l -мерного евклидова пространства, содержащая нуль,

$$\tau \in I = (-\infty; +\infty), \varphi(\alpha(\varepsilon)\tau, \varepsilon) = (Z_0 + \Delta Z_0)^{-1}(-Z(\varepsilon)y^{(k)}(t, 0) + H(\varepsilon)y(t, 0) + T_\varepsilon^{k-1}(E - M^D(0)M(\varepsilon))B^{-1}(\varepsilon)f(t, \varepsilon))$$

m-мерная

вектор функция, непрерывно дифференцируемая по τ в I , непрерывная и ограниченная в $I \times E^*$, $\varepsilon \in E^*$ проколота в нуле область E .

Пусть система (3) удовлетворяет начальным условиям

$$Z(t, \varepsilon)|_{\tau=0} = Z_0^0(\varepsilon), Z'(\tau, \varepsilon)|_{\tau=0} = Z_0'(\varepsilon), \dots, Z^{(k-1)}(\tau, \varepsilon)|_{\tau=0} = Z_0^{(k-1)}(\varepsilon), \quad (4)$$

причем $z_0^{(\mu)}(\varepsilon)$, $\mu=0, k-1$ – непрерывны в E и $\det \Phi(\varepsilon) \neq 0$ в E^* .

Изучим сначала однородную систему

$$z^{(k)} = \Phi(\varepsilon)z \quad (5)$$

Теорема 1. Если матрица $\Phi(\varepsilon)$, $\forall \varepsilon \in E^*$ имеет ненулевые простые собственные значения, то существует единственное непрерывное по $\varepsilon \in E^*$ решение задачи (5), (4)

$$z(\tau, \varepsilon) = \sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \varphi_{sj}(\varepsilon) e^{\lambda_{sj}(\varepsilon)\tau} \quad (6)$$

где $\lambda_{sj}(\varepsilon) = \left(\sqrt[k]{\rho_s(\varepsilon)} \right)_j$, $-j$ – ое значение корня k -ой степени из $\rho_s(\varepsilon)$, $\rho_s(\varepsilon)$, $l_s(\varepsilon)$ – собственные значения и собственные векторы матрицы $\Phi(\varepsilon)$. При $\|l_s(\varepsilon)\| = 1$, $(\varphi_{sj}(\varepsilon))$ в (6) определяются равенством

$$\varphi_{sj} = \frac{W_{sj}^0(\varepsilon)}{\rho_s(\varepsilon)W_s^0(\varepsilon)} \cdot W_s^0(\varepsilon) = \begin{vmatrix} 1 & 1 & \dots & 1 \\ \lambda_{s1}(\varepsilon) & \lambda_{s2}(\varepsilon) & \dots & \lambda_{sk}(\varepsilon) \\ 1 & 1 & \dots & 1 \\ \lambda_{s1}^2(\varepsilon) & \lambda_{s2}^2(\varepsilon) & \dots & \lambda_{sk}^2(\varepsilon) \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ 1 & 1 & \dots & 1 \end{vmatrix}, W_{sj}^0(\varepsilon) \text{ получается из } W_s^0 \text{ заменой } j\text{-го}$$

столбца на столбец $[P_s^{(1)}(\varepsilon), \dots, P_s^{(k)}(\varepsilon)]$.

Доказательство. Пусть $l(\varepsilon)$ некоторая непрерывная в E^* n -мерная вектор-функция, $\lambda(\varepsilon)$ непрерывная в E^* скалярная функция. Попытаемся удовлетворить нашу систему (5) предполагая, что

$$z(\tau, \varepsilon) = l(\varepsilon) e^{\lambda(\varepsilon)\tau} \tag{7}$$

Полагая $\lambda^k(\varepsilon) = \rho(\varepsilon)$ видим, что (7) является решением системы (5), если $\lambda(\varepsilon)$ является любым значением корня k -ой степени из некоторого собственного значения матрицы.

$\Phi(\varepsilon)$, а $l(\varepsilon)$ соответствующий ему собственный вектор.

По условию, матрица $\Phi(\varepsilon)$ имеет n различных собственных значений $\rho_s(\varepsilon)$ и следовательно, n различных непрерывных в E^* собственных векторов $l_s(\varepsilon), s = 1, \dots, n$.

Обозначая $\lambda_{sj}(\varepsilon) = \sqrt[j]{\rho_s(\varepsilon)}, j = \overline{1, n}$ убеждаемся, что общее решение системы (5) имеет вид (6), где φ_{sj} произвольные постоянные.

Решение (6) непрерывно по ε в E^* , если таковы функции $\varphi_{sj}(\varepsilon)$.

Убедимся, что можно подобрать непрерывные функции $\varphi_{sj}(\varepsilon)$, чтобы удовлетворять условия Коши (4).

Подставляя (6) и его производные в (5) и учитывая (4) получим:

$$z_0(\varepsilon) = \sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \varphi_{sj}(\varepsilon) \tag{8_1}$$

$$z'_0(\varepsilon) = \sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \lambda_{sj}(\varepsilon) \varphi_{sj}(\varepsilon) \tag{8_2}$$

$$\dots \dots \dots$$

$$z_0^{(k-1)}(\varepsilon) = \sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \lambda_{sj}^{k-1}(\varepsilon) \varphi_{sj}(\varepsilon) \tag{8_k}$$

Делаем в последнем уравнении системы ((8_k)) замену

$$\varphi_{sj}(\varepsilon) = \lambda_{sj}(\varepsilon) \varphi_{sj}^{(1)}(\varepsilon), z_0^{(k-1)}(\varepsilon) = \sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \lambda_{sj}^k(\varepsilon) \varphi_{sj}^{(1)}(\varepsilon) = \sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \rho_s(\varepsilon) \varphi_{sl}^{(1)}(\varepsilon) = \Phi(\varepsilon) L_0(\varepsilon) x^{(1)}(\varepsilon),$$

$$\text{где } L_0(\varepsilon) = \begin{pmatrix} l_{11}(\varepsilon) l_{12}(\varepsilon) \dots l_{1n}(\varepsilon) \\ l_{21}(\varepsilon) l_{22}(\varepsilon) \dots l_{2n}(\varepsilon) \\ \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \\ l_{k1}(\varepsilon) l_{k2}(\varepsilon) \dots l_{kn}(\varepsilon) \end{pmatrix},$$

столбцы матрицы L_0 - собственные вектора матрица $\Phi(\varepsilon), x^{(1)} = [x_{(1)}^{(1)}(\varepsilon), \dots, x_n^{(1)}(\varepsilon)]$,

$$x_s^{(1)}(\varepsilon) = \varphi_{s1}^{(1)}(\varepsilon) + \dots + \varphi_{sk}^{(1)}(\varepsilon) = \sum_{j=1}^k \varphi_{sj}^{(1)}(\varepsilon) = \sum_{j=1}^k \frac{\varphi_{sj}(\varepsilon)}{\lambda_{sj}(\varepsilon)}, s = \overline{1, n}$$

Аналогично, для любой i -ой $i = \overline{2, k}$ подсистемой получаем, что

$$z_0^{(k-i)}(\varepsilon) = \Phi(\varepsilon) L_0(\varepsilon) x^{(i)}(\varepsilon) \tag{9_i}$$

$$\text{где } x^{(i)}(\varepsilon) = [x_1^{(i)}(\varepsilon), \dots, x_n^{(i)}(\varepsilon)], x_s^{(i)}(\varepsilon) = \sum_{j=1}^k \frac{\varphi_{sj}(\varepsilon)}{\lambda_{sj}^i(\varepsilon)}$$

Будем считать, что $\|l_s(\varepsilon)\| = 1$. Для определения $x^{(i)}(\varepsilon)$, из (9_i) учтем, что

$$L_0^T(\varepsilon) \Phi(\varepsilon) L_0(\varepsilon) = \text{diag}(\rho(\varepsilon)) = R(\varepsilon),$$

здесь T – знак транспонирования матрицы, [5].

Поэтому, умножая уравнение (9_i) слева на $L_0^T(\varepsilon)$ получим

$$R(\varepsilon)x^{(i)}(\varepsilon) = L_0^T(\varepsilon)z_0^{(k-i)}(\varepsilon) = P^{(i)}(\varepsilon) \quad (10)$$

или, иначе, в координатной форме

$$x_s^{(i)}(\varepsilon) = \frac{1}{\rho_s(\varepsilon)} P_s^{(i)}(\varepsilon), s = \overline{1, n} \quad (11)$$

Определим теперь $\varphi_{sj}(\varepsilon)$. Для этого используя (11), получим линейную неоднородную алгебраическую систему из nk – уравнений содержащую nk неизвестных $\varphi_{sj}(s = \overline{1, n}; j = \overline{1, k})$:

$$\sum_{j=1}^k \frac{\varphi_{sj}(\varepsilon)}{\lambda_{sj}^{(i)}(\varepsilon)} = \frac{1}{\rho_s(\varepsilon)} \rho_s^{(i)}(\varepsilon), s = \overline{1, n}; \quad i = \overline{1, k} \quad (12)$$

Нетрудно видеть, что система (12) распадается на n независимых подсистем, которые соответствуют каждому фиксированному значению $s = \overline{1, n}$.

Решая s -ую подсистему по известным правилам получим

$$\varphi_{sj}(\varepsilon) = \frac{\frac{1}{\rho_s^2(\varepsilon)} W_j^0(\varepsilon)}{\frac{1}{\rho_s(\varepsilon)} W_s^0(\varepsilon)} = \frac{1}{\rho_s(\varepsilon)} \frac{W_{sj}^0(\varepsilon)}{W_s^0(\varepsilon)}, j = \overline{1, k} \quad (13)$$

Где W_s^0, W_{sj}^0 определены в теореме 1.

Единственность решения очевидна. Теорема доказана.

Рассмотрим неоднородную систему (1)

Теорема 2. Пусть выполняются условия теоремы 1. Тогда задача (3), (4) имеет непрерывное по $\varepsilon \in E^*$ единственное решение:

$$z(\tau, \varepsilon) = \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \sum_{j=1}^k \left(\int_0^\tau \frac{1}{\rho_s(\varepsilon)} \frac{W_{sj}(\tau_1, \varepsilon)}{W_s(\tau_1, \varepsilon)} d\tau_1 + c_{sj}(\varepsilon) \right) e^{\lambda_{sj}(\varepsilon)\tau} \quad (14)$$

$$\text{где } W_s(\tau, \varepsilon) = \begin{vmatrix} \frac{1}{\lambda_{s1}(\varepsilon)} e^{\lambda_{s1}(\varepsilon)\tau} & \frac{1}{\lambda_{s2}(\varepsilon)} e^{\lambda_{s2}(\varepsilon)\tau} & \dots & \frac{1}{\lambda_{sk}(\varepsilon)} e^{\lambda_{sk}(\varepsilon)\tau} \\ \frac{1}{\lambda_{s1}^2(\varepsilon)} e^{\lambda_{s2}(\varepsilon)\tau} & \frac{1}{\lambda_{s2}^2(\varepsilon)} e^{\lambda_{s2}(\varepsilon)\tau} & \dots & \frac{1}{\lambda_{sk}^2(\varepsilon)} e^{\lambda_{sk}(\varepsilon)\tau} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ e^{\lambda_{s1}(\varepsilon)\tau} & e^{\lambda_{s2}(\varepsilon)\tau} & \dots & e^{\lambda_{sk}(\varepsilon)\tau} \end{vmatrix} \text{ -определитель составленный из члены}$$

частных решений соответствующих s – му собственному значению $\rho_s(\varepsilon)$, $W_{sj}(\tau, \varepsilon)$ получается из W_s заменой j –столбца на столбец - произвольные постоянные.

Доказательство. Применив метод Лагранжа для однородного уравнения (5), имеем для определения $\varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon)$ системы

$$\sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon) e^{\lambda_{sj}(\varepsilon)\tau} = 0 \quad (15_1)$$

$$\sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon) \lambda_{sj}^2(\varepsilon) e^{\lambda_{so}(\varepsilon)\tau} = 0 \quad (15_2)$$

$$\dots \dots \dots$$

$$\sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon) \lambda_{sj}^{k-1}(\varepsilon) e^{\lambda_{sj}(\varepsilon)\tau} = \varphi(\alpha(\varepsilon)\tau, \varepsilon) \quad (15_{k-1})$$

Опишем процесс нахождения $\varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon)$. Для этого, вначале, введем новые переменные $q_{sj}^{(i)}(\varepsilon)$ получая $\varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon) e^{\lambda_{sj}(\varepsilon)\tau} = q_{sj}^{(i)}(\varepsilon) \lambda_{sj}^{(i)}(\varepsilon)$ и их линейные комбинации

$$y_s^{(i)}(\varepsilon) = q_{s1}^{(i)}(\varepsilon) + \dots + q_{sk}^{(i)}(\varepsilon).$$

Сначала определим все $y_s^{(i)}(\varepsilon)$ полагая, поочередно, $i = \overline{1, k-1}$. При $i=1$ имеем

$$\begin{aligned} \sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon) \lambda_{sj}^{k-1}(\varepsilon) e^{\lambda_{sj}(\varepsilon)\tau} &= \sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) \lambda_{sj}^k(\varepsilon) q^{(1)}(\varepsilon) = \Phi(\varepsilon) \sum_{j=1}^k \sum_{s=1}^n l_s(\varepsilon) q_{sj}^1(\varepsilon) = \\ &= \Phi(\varepsilon) L_0(\varepsilon) y^{(1)}(\varepsilon) = \varphi(\alpha(\varepsilon)\tau, \varepsilon) \end{aligned} \quad (16)$$

Отсюда, умножая уравнения (16) слева на $L_0^T(\varepsilon)$ получим

$$L_0^T(\varepsilon) \Phi(\varepsilon) L_0(\varepsilon) y^{(1)}(\varepsilon) = L_0^T(\varepsilon) \varphi(\alpha(\varepsilon)\tau, \varepsilon) \quad (17)$$

Или

$$y_s^{(1)}(\varepsilon) = \frac{1}{\rho_s(\varepsilon)} F_s^{(1)}(\tau, \varepsilon) \quad (18)$$

При $i \geq 2$ уравнения (15_i) примут вид

$$\Phi(\varepsilon) L_0(\varepsilon) y^{(i)}(\varepsilon) = 0 \quad (19)$$

И, следовательно, $y^{(i)}(\varepsilon) \equiv 0$ (Напомним, что $\Phi(\varepsilon) L_0(\varepsilon)$ неособая в E^* матрица).

Переход к определению $\varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon)$ имеем системы nk уравнений

$$\sum_{j=1}^k \frac{\varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon)}{\lambda_{sj}(\varepsilon)} e^{\lambda_{sj}(\varepsilon)\tau} = \frac{1}{\rho_s(\varepsilon)} F_s^1(\tau, \varepsilon) \quad \sum_{j=1}^k \frac{\varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon)}{\lambda_{sj}^{i+1}(\varepsilon)} e^{\lambda_{sj}(\varepsilon)\tau} = 0, i = \overline{1, k-1} \quad (20)$$

Далее, решая каждую подсистему получим: $\varphi'_{sj}(\tau, \varepsilon) = \frac{1}{\rho_s(\varepsilon)} \frac{W_{sj}(\tau, \varepsilon)}{W_s(\tau, \varepsilon)}$

где W_s, W_{sj} определены в теореме 2.

Интегрируя (21), убеждаемся, что общее решение системы (3), представимо в виде (14). Если в (14) определить $c_{cj}(\varepsilon)$ произвольные постоянные при $\tau = 0$, то получим для них равенства (13). Таким образом получено решение задачи Коши (3).

Список использованной литературы:

1. Бояринцев Ю.Е. Регулярные и сингулярные системы линейных обыкновенных дифференциальных уравнений. - Новосибирск, 1980. 219 с.
2. Бояринцев Ю.Е. Методы решения вырожденных систем обыкновенных дифференциальных уравнений. Новосибирск, 1988. 154 с.
3. Васильева А. Б. Асимптотические разложения решений сингулярно возмущенных уравнений. М., «Наука», 1973. 272 с.

4. Васильева А.Б. Сингулярно возмущенные уравнения в критических случаях. - М.: Госуниверситет. 1978. 106 с.

5. Гантмахер Ф.Р. Теория Матриц. Издательство: Физматлит. 2010г. 560 ст.

6. Пшенбаев С.К. Интегрирование систем линейных сингулярных уравнений при пятом индексе сингулярной матрицы. V11 Международную научно-техническую конференцию «Динамика систем, механизмов и машин» г.Омск, т.3. Ст. 100-105. 2009г.

EDUCATIONAL SCIENCES

УДК 378.146.1:811.111

*Pasichnyk Maryna Viktorivna**Senior lecturer**V.N. Karazin Kharkiv National University*<https://doi.org/10.5281/zenodo.17424872>

THE IMPLEMENTATION OF THE COMMUNICATIVE-ACTIVITY MODEL OF CONTROL IN FOREIGN LANGUAGE TESTING

Abstract

The article is devoted to the ways of implementation of the communicative-active model of control in foreign language testing. The essence, advantages and disadvantages of linguistic testing were analyzed. The implementation of the communicative-active model of control in testing English professional-oriented texts reading skills is considered.

Key words: *model of control, linguistic test, reading competence, psychological mechanism of reading.*

Problem statement. Ukraine's entry into the European Higher Education Area, due to the strengthening of international relations and the integration of European states, has led to radical changes in the field of education. The current state of development of the economy, science and technology requires higher educational institutions to train highly qualified specialists capable of effective foreign language communication, especially in situations of professional communication that may arise in the course of their future professional activities. All this requires the development of students' speech competence, and therefore the use of new approaches to the organization of the educational process and the process of controlling foreign language learning as an integral part of the latter.

An important prerequisite for effective foreign language learning is to ensure control over the level of formation of students' speech competence in various types of speech activity at all stages of the learning process. In non-linguistic universities, a special role is played by the formation and control of students' speech competence in reading professionally oriented foreign language texts, since the learning process is focused on the practical use of language for reading for professional purposes.

Literature review. According to the theory of activity, the main purpose of speech is to serve as a means of communication, which in turn performs the functions of communication as an exchange of ideas for the purpose of mutual understanding. This statement forms the basis of the communicative-activity model of control. Taking into account the available publications [1], this model can be considered generally accepted for teaching a foreign language (FL). Its popularity is due to the fact that the purpose of teaching FL should not be to accumulate theoretical knowledge, but to master the appropriate types of foreign language speech activity and to form such speech skills and abilities that are necessary for FL communication in the process of solving various practical (professionally oriented) tasks by modeling real communication situations.

Based on the Council of Europe's Pan-European Recommendations (PEG) [2] and the Standard English for Professional Communication (SEC) [3] and taking

into account the data of previous studies [4], the test method of control can be considered as one that corresponds to modern trends in the organization of the education system in general and the methodology of teaching English in particular.

In view of the above, it is necessary to analyze the ways of implementing the communicative activity model of control when testing reading skills in English professionally oriented texts.

The objective of the study. The organization of a reliable control system requires, first of all, an analysis of modern control models, in particular communicative and activity-based, and ways of its implementation in the formation of speech competence of future teacher-engineers in reading English-language professionally oriented texts.

The statement of the main material. Within the framework of the modern education system, testing is of great importance, since tests are a convenient and economical form of control. Systematic testing stimulates the activity and attention of students in classes, increases their responsibility in completing educational tasks. Testing as a component of the control system should be based on a certain control model. In the methodology, the term "model" means the implementation of the leading idea of learning in practice, or, in other words, a learning strategy. At the present stage, the most commonly used control models are systemic, communicative-activity, competency-based, and level-based.

In the practice of domestic control, tests were introduced into the educational process in the 1920s after the abolition of the point system of assessment, in the early 1960s with the advent of programmed learning. In 1992-1993, testing of graduating students and applicants was introduced. In our time, a system of independent external testing is being implemented.

Testing as a term means the use and conduct of a test, as well as a set of stages of planning, development and approval of tests, as well as processing and interpretation of their results. Linguistic and didactic testing deals with the development and use of language and speech tests, and linguistic and didactic tests are aimed at checking the level of language (linguistic) and

speech (communicative) competence of persons undergoing testing.

Let us consider the structure of linguistic and didactic tests.

Tests with 40-50 tasks form complex tests, the components of which are test parts (for testing global elements of speech competence) and subtests. A subtest consists of test tasks, which are the minimum constituent units of the test. The set of test tasks creates a test situation, which is presented by verbal (text) or non-verbal (drawing, diagram, table) means, and provides for a certain verbal or non-verbal reaction of the testees (answer, response). The reaction of the testees is understood as the expected response in verbal or non-verbal form (letters, numbers, etc.) of the multiple-choice or free response type. An important component of the test is also its specifications (test specifications), which establish the norms, conditions and instructions for its implementation and determine its purpose, type and appearance. The main specifications include the objectives of the test; the contingent of the testees; construct (theoretical basis of the test) being tested; number of test parts required to test certain knowledge, skills and abilities; time required to complete the test as a whole and each part in particular; methods and criteria for assessing the testees' answers; description of the possession of communicative competence according to levels; samples of test tasks and testees' answers. A separate test task also has such specifications as instructions for its completion, characteristics of the expected answer and the method of scoring.

The widespread use of linguodidactic tests in the control process is due to their undeniable advantages:

- saving classroom time due to the simultaneous testing of a large number of students and the compact written form of test tasks;
- ensuring the necessary completeness of testing coverage of knowledge and skills subject to control;
- cost-effectiveness of testing results due to the use of answer sheets and keys;
- simplicity of testing and determining the score for a person of average qualification;
- the possibility of using computer programs and technical devices;
- universality as the control covers all stages of the educational process.

The main disadvantages of linguodidactic tests are caused by the use of test tasks with selective answers:

- 1) guessing the correct answer from random and formal ones;
- 2) insufficient activity of thinking processes due to the presence of ready-made answers and a general orientation to the test result;
- 3) the possibility of involuntary memorization of incorrect answers;
- 4) the test situation may not be sufficiently informative and communicative due to the brevity of the context;
- 5) incorrect answer options may contain excessive information that distracts the testees and prevents them from determining the correct answer.

In this regard, the test expert must adhere to semantic balance among variants of the test task.

Let us consider the implementation of the communicative-activity model of control on the example of testing reading skills in English professionally oriented texts.

As is known, reading is a receptive type of speech activity that is directly related to thinking and understanding of what is read.

From the point of view of psycholinguistics, the mechanism of the reading process consists of three phases:

1) incentive-motivational: perception of information against the background of a positive emotional attitude towards reading and, thus, the presence of a motive for reading activity;

2) formative-formulatory or orientative-exploratory:

- the level of internal speech - predicting the content by headings, first words/sentences and creating a scheme (matrix) of what is predicted in the text;

- the level of internal speech - confirmation/refusal of the prediction regarding the content, the formation of syntagms and whole sentences from the text;

- understanding the text as a unity – integration of individual understandable sentences into a single whole, i.e. understanding the meaning of the text;

3) executive: performing a speech act (transmitting the content of the text, one's thoughts, feelings and impressions) based on an adequate understanding of the text.

Therefore, it is obvious that it is necessary to take into account the psychological mechanism of reading when developing the appropriate tests, since it determines both the functions of test tasks for controlling reading and the objects of control of the level of formation of speech competence in reading. Based on the structure of the reading mechanism, the following functions of test tasks for controlling reading can be distinguished:

1) creating motivation, which, together with the reader's emotional state, affects the depth of understanding of the text and the nature of the information to which the reader's attention is paid;

2) creating a subject of activity as performing one of the types of reading: introductory with an understanding of the main content of the text, studying with a full (detailed) understanding of the text, selective/reviewing in order to find the necessary information;

3) implementing activities based on text processing by performing the following operations in reading: quick review of the text; detailed reading to understand the main ideas and important details; using knowledge of linguistic skills: understanding grammatical categories, syntactic structures, lexical and/or grammatical units, vocabulary;

4) evaluating the results of activities in order to identify the reader's ability to understand texts on various topics.

Conclusions and further research prospects.

The implementation of the communicative-activity model of control is carried out by defining reading as a type of communicative activity, taking into account the psychological mechanisms of reading, which, in turn,

determine the objects of control and ensure the implementation of the functions of test tasks for reading control.

Prospects for further research can be aimed at developing an effective system for controlling the level of speech competence of future teacher-engineers in reading English-language professionally oriented texts. Assuming that it should be comprehensively based on a set of different control models, it is necessary to analyze the ways of implementing the systemic, competency-based and level-based model of control within the limits of this system. In addition, other factors need to be considered, including the purpose, objectives, and functions of such a system, the classification of tests and subtests according to their purpose of use and form, the qualities inherent in an effective control system, its specifics in non-language universities, ways to ensure the objectification of test tasks, etc.

References

1. Українська О. О. Комплекс тестових завдань для визначення рівня сформованості мовленнєвої компетенції / О. О. Українська // Іноземні мови. – 2008. – № 4. – С. 33–37.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок [та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
4. Петрашук О. П. Тестовий контроль у навчанні іноземної мови в середній загальноосвітній школі : монографія / О. П. Петрашук. – К. : Видавничий центр КДПУ, 1999. – 261 с.
5. Trokhymchuk, S., Bryntseva, O., Pasichnyk, M. (2024). Approaches to Foreign Language Teaching of Future Engineer-Teachers in the Context of Digitalization and Distance Learning. In: Towards a Hybrid, Flexible and Socially Engaged Higher Education. ICL 2023. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 900, 55–61. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-031-52667-1_7 (in Ukrainian).
6. https://www.researchgate.net/publication/341217265_The_Implementation_of_Communicative_Language_Teaching_in_English_Practice

Muydinov Mansurjon Ithomhon ugli
Namangan state institute of foreign languages
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17493378>

METHODOLOGICAL DESCRIPTION OF TOOLS FOR DEVELOPING STUDENTS' WRITING SKILLS IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION

Муйдинов Мансуржон Илхомхонович
Наманганский государственный институт
иностранных языков

МЕТОДИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ СРЕДСТВ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ ПИСЬМА У СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ

Muydinov Mansurjon Ithomhon o'g'li
Namangan davlat chet tillar instituti

RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TALABALARNING YOZUV KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH VOSITALARINING METODIK TAVSIFI

This article provides a methodological description of tools designed to develop students' writing skills in the context of digitalization. It analyzes the use of modern digital platforms, AI-powered applications, multimodal approaches, and collaborative writing tasks as effective methods for enhancing the writing process. The paper also highlights the pedagogical significance of these tools and their role in fostering students' creativity, critical thinking, and communicative competence.

В статье рассматривается методическое описание средств, способствующих развитию навыков письменной речи студентов в условиях цифровизации. Анализируются современные цифровые платформы, приложения на основе искусственного интеллекта, мультимодальные подходы и совместные письменные задания как эффективные инструменты совершенствования процесса письма. Особое внимание уделяется их педагогическому значению, роли в развитии творческих способностей студентов, критического мышления и коммуникативной компетенции.

Ushbu maqolada raqamlashtirish sharoitida talabalarning yozuv ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi vositalarning metodik tavsifi yoritilgan. Unda zamonaviy raqamli platformalar, sun'iy intellekt asosidagi ilovalar, multimodal yondashuvlar hamda hamkorlikda yozuv topshiriqlari orqali yozuv jarayonini takomillashtirishning samarali usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, bu vositalarning pedagogik ahamiyati, ularning talabalar ijodkorligi, tanqidiy fikrlash qobiliyati va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdagi roli ham ko'rsatib beriladi.

Keywords: digitalization, writing skills, methodological description, digital platforms, artificial intelligence, multimodal approach, collaborative writing, creativity, critical thinking, communicative competence

Ключевые слова: цифровизация, навыки письменной речи, методическое описание, цифровые платформы, искусственный интеллект, мультимодальный подход, совместное письмо, креативность, критическое мышление, коммуникативная компетенция

Kalit so'zlar: raqamlashtirish, yozuv ko'nikmalari, metodik tavsif, raqamli platformalar, sun'iy intellekt, multimodal yondashuv, hamkorlikda yozish, ijodkorlik, tanqidiy fikrlash, kommunikativ kompetensiya

INTRODUCTION

The integration of digital technologies into foreign language education has significantly changed the methods and tools used to develop students' writing skills. Traditionally, learning resources such as textbooks, workbooks, teacher's manuals, audio and video materials were presented in printed or analog formats. However, in the digital era, their nature has fundamentally transformed, giving rise to innovative tools such as e-books, e-portfolios, blogs, online writing platforms, mobile applications, interactive exercises, multimedia content, AI-based learning systems, and virtual writing laboratories. These resources not only enhance the

learning process but also make it more flexible, individualized, and creative.

A deep understanding of the methodology of writing skill development under digital conditions requires analysis from multiple theoretical perspectives. The following sections examine how different methodological approaches contribute to the design and implementation of digital writing instruction.

From a linguodidactic standpoint (Richards¹, 2006; Jalolov, 2012), learning tools in foreign language teaching serve not only as sources of knowledge but also as means of organizing cognitive activity, fostering independent inquiry, preparing students to solve com-

¹ Richards, J. C. (2006). Communicative language teaching today. Cambridge University Press.

municative tasks, and integrating language skills. Modern digital tools align well with these principles because they position learners not as passive recipients of information but as active, autonomous, interactive, and creative participants in the learning process.

Digital resources also provide new methodological opportunities. Online writing platforms such as Google Docs, Padlet, and Grammarly enable collaborative writing, thereby promoting communicative and collaborative learning. E-portfolios and blogs support individual development, reflection, and creativity. Mobile apps and interactive platforms gamify the writing process, increasing motivation and improving self-assessment skills. Additionally, multimedia content and virtual writing labs foster integrated development of writing alongside listening, reading, and speaking skills, thus contributing directly to the formation of communicative competence. According to S. Saidaliyev (2018), the development of writing competence in foreign language education requires a systematic integration of methodological principles, modern technologies, and learner-centered strategies. He emphasizes that digital platforms serve not only as technical tools but also as cognitive scaffolds that help students internalize linguistic structures and communicative norms in authentic contexts. Similarly, J. Jalolov (2012) notes that language teaching materials must evolve from static, textbook-based resources into dynamic, interactive environments that reflect real-life communication and digital literacy demands².

The communicative approach (Hymes³, 1972; Brown, 2001⁴) views writing as a central component of language learning, not limited to grammatical accuracy or proper use of linguistic units. Writing should serve a specific communicative purpose, correspond to a given context, consider socio-situational conditions, and ensure effective interaction with the intended audience.

Digital technologies play a crucial role in implementing this approach. Blog platforms (e.g., WordPress, Medium) encourage students to express their ideas to a broad audience and apply communicative strategies consciously. Online forums and discussion spaces (e.g., Reddit, Edmodo, LMS discussion pages) engage students in interactive writing, transforming them into active participants who respond to, analyze, and continue communication. Collaborative documents (e.g., Google Docs, Microsoft 365) turn writing into a collective activity where learners negotiate meaning and adapt texts to audience needs.

Task-Based Learning (TBL) (Nunan, 2004) emphasizes language acquisition through performing real-world communicative tasks rather than artificial drills⁵. Writing tasks should thus reflect authentic communicative goals, such as writing articles, project reports, business letters, or blog posts.

The TBL process typically includes three stages:

Pre-task: Familiarization with the topic, vocabulary, and text structure.

Task cycle: Completing a meaningful writing task.

Language focus and reflection: Analyzing written texts, addressing errors, and evaluating results.

Digital tools significantly enhance this approach. Collaborative platforms allow students to co-author texts, simulating workplace writing processes. Learning management systems (e.g., Moodle) support staged task completion, feedback, and reflection, while integrating writing with reading, speaking, and listening activities. This comprehensive integration prepares students for real-world communication scenarios.

The multimodal approach (Kress & Jewitt, 2010) proposes a broader perspective, integrating text, audio, video, visual, graphic, and interactive elements into language learning. Since real-world communication is inherently multimodal, writing instruction should reflect this reality.

Multimodal tasks—such as producing written analyses based on video lectures, summaries of infographics, or written responses to interactive presentations—encourage learners to process and integrate information from diverse sources. They also strengthen multiliteracy skills, helping students think critically about how to present information across multiple channels.

Furthermore, multimodal writing fosters creativity by enabling students to enhance their texts with visuals, audio, and interactive components. For example, adding videos or infographics to blog posts or incorporating diagrams into written reports makes writing more impactful and authentic.

METHODOLOGY AND RESULTS

The study employed a mixed-methods approach to explore the effectiveness of digital tools in developing students' writing skills within the context of foreign language education. The research was carried out over a period of twelve weeks with a total of 84 undergraduate students majoring in foreign languages. All participants were at an intermediate (B1–B2) level of English proficiency and were divided into two groups: a control group, which followed traditional methods of writing instruction, and an experimental group, which was taught using a range of digital tools and innovative methodological approaches.

The instructional design for the experimental group integrated digital platforms such as Google Docs and Microsoft 365 for collaborative writing, WordPress and Padlet for blogging and reflective tasks, and AI-based writing assistants like Grammarly and ChatGPT for immediate feedback and language accuracy. Multimodal writing tasks, which combined text, visuals, and interactive materials, were also included to enrich the writing experience and promote creative expression. All writing activities were structured around communi-

² Jalolov, J. (2012). Chet tillarni o'qitish metodikasi. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.

³ Brown, H. D. (2001). *Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy* (2nd ed.). Longman.

⁴ Brown, H. D. (2001). *Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy* (2nd ed.). Longman.

⁵ Nunan, D. (2004). *Task-based language teaching*. Cambridge University Press.

cative and task-based methodologies, encouraging students to complete authentic writing tasks such as essays, reports, project proposals, and blog posts intended for real audiences. The design of the experimental writing course in this study aligns with the methodological recommendations of Saidaliyev⁶ (2018) and Turaeva (2020), who stress the importance of integrating collaborative, problem-based, and multimodal tasks to enhance students' communicative competence⁷. As Xolmatova (2021) points out, the effectiveness of digital tools increases when they are paired with reflective writing practices and continuous formative assessment, which promote learner autonomy and deeper engagement with language⁸.

Data for the study were collected through pre- and post-tests, student questionnaires, classroom observations, and analysis of writing portfolios. The pre- and post-tests were designed to measure improvements in key aspects of writing, including coherence and cohesion, vocabulary range, grammatical accuracy, creativity, and task achievement. Questionnaires provided insight into students' attitudes, motivation, and engagement, while observations and reflections revealed qualitative patterns of change in their writing behavior and classroom interaction.

The results of the study demonstrated a significant improvement in the writing skills of students in the experimental group compared to those in the control group. Quantitative data showed notable gains across all assessed criteria, with coherence and cohesion improving by 21%, vocabulary range by 18%, grammatical accuracy by 15%, creativity by 22%, and task achievement by 19%. These results were statistically significant, confirming the positive impact of digital tools on students' writing performance.

Qualitative findings further supported these results. Students reported that the use of digital tools increased their motivation and confidence, enhanced their ability to revise and edit their work, and encouraged collaborative learning. The opportunity to write for real audiences through blogs and online platforms fostered a sense of purpose and authenticity in their writing tasks. Teachers observed that students became more autonomous learners, more actively engaged in the writing process, and more willing to experiment with language and style.

Overall, the findings indicate that the integration of digital tools into writing instruction significantly enhances students' writing competence. By providing opportunities for collaboration, immediate feedback, multimodal expression, and authentic communication, digital technologies create a more engaging, learner-centered environment. This not only improves linguis-

tic outcomes but also supports the development of critical thinking, creativity, and communicative competence, which are essential skills in the digital era.

DISCUSSION

Examining digital tools through linguodidactic, communicative, task-based, and multimodal perspectives provides a comprehensive methodological foundation for writing instruction. Digitalization enriches language education by making it more interactive, integrated, and learner-centered. It supports the systematic development of all language skills, fosters critical thinking and creativity, and enhances collaboration and real-time communication between teachers and students. These findings resonate with the conclusions of Saidaliyev (2018), who argues that digital transformation in education should not merely digitize existing content but rather reshape pedagogical processes to foster creativity, intercultural awareness, and critical thinking⁹. The improvements in students' writing performance observed in this study confirm the potential of such integrated, technology-enhanced methodologies in the Uzbek higher education context.

CONCLUSION

Digital tools are not merely technological innovations but essential components that deepen the methodological content of linguodidactic processes. They transform students into active participants, implement learner-centered approaches, and create authentic communicative contexts. By integrating digital tools into writing instruction, educators can effectively develop students' writing competence as part of a broader communicative skill set, preparing them for the demands of the 21st-century digital world.

Reference list:

1. Brown, H. D. (2001). *Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy* (2nd ed.). Longman.
2. Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics* (pp. 269–293). Penguin.
3. Jalolov, J. (2012). *Chet tillarni o'qitish metodikasi*. Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
4. Kress, G., & Jewitt, C. (2010). *Multimodality, literacy and school English in the new media age*. Routledge.
5. Nunan, D. (2004). *Task-based language teaching*. Cambridge University Press.
6. Richards, J. C. (2006). *Communicative language teaching today*. Cambridge University Press.
7. Saidaliyev, S. (2018). *Zamonaviy ta'lim jarayonida chet tilini o'qitishda metodik yondashuvlar*. Toshkent: TDPU Nashriyoti.
8. Turaeva, B. (2020). Innovatsion texnologiyalar asosida yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi. *Til va Adabiyot Ta'limi*, 4(2), 45–53.

⁶ Saidaliyev, S. (2018). *Zamonaviy ta'lim jarayonida chet tilini o'qitishda metodik yondashuvlar*. Toshkent: TDPU Nashriyoti.

⁷ Turaeva, B. (2020). *Innovatsion texnologiyalar asosida yozma nutq kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi*. *Til va Adabiyot Ta'limi*, 4(2), 45–53

⁸ Xolmatova, M. (2021). Raqamli muhitda yozma kompetensiyani shakllantirishda reflektiv yondashuv. *Oliy Ta'lim Metodik Jurnal*, 6(3), 78–84

⁹ Saidaliyev, S. (2018). *Zamonaviy ta'lim jarayonida chet tilini o'qitishda metodik yondashuvlar*. Toshkent: TDPU Nashriyoti.

9. Xolmatova, M. (2021). Raqamli muhitda yozma kompetensiyani shakllantirishda reflektiv yondashuv. *Oliy Ta'lim Metodik Jurnali*, 6(3), 78–84.

10. Warschauer, M. (2020). Learning to write in the digital age: New challenges and opportunities. *Language Learning & Technology*, 24(3), 1–15.

11. Warschauer, M., & Grimes, D. (2007). Audience, authorship, and artifact: The emergent semiotics of Web 2.0 writing. *Annual Review of Applied Linguistics*, 27, 1–23.

12. Yunus, M. M., & Salehi, H. (2012). The effectiveness of blogs in developing students' writing skills in ESL contexts. *Asian Social Science*, 8(1), 208–214.

13. Zhang, Y., & Zheng, B. (2021). Collaborative writing with digital tools in ESL/EFL contexts: A review of recent research. *System*, 103, 102658. <https://doi.org/10.1016/j.system.2021.102658>

Luchentsova Iryna,
Candidate of Pedagogical Sciences
V. N. Karazin Kharkiv National University
<https://orcid.org/0000-0002-1531-4083>
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17424915>

INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING ENGLISH IN THE ENGINEERING AND PEDAGOGICAL CONTEXT: DIGITAL PEDAGOGY, GENRE FEATURES AND INTERDISCIPLINARITY

Abstract.

This article examines innovative approaches to teaching English to future engineering educators, emphasizing the critical role of digital pedagogy, genre-based learning, and interdisciplinary integration. In the context of rapid globalization and technological advancement, English has become a primary tool for professional communication, scientific research, and participation in international academic communities. The study analyzes the implementation of digital tools, such as Learning Management Systems (LMS), blended learning formats, and interactive online resources, which enhance student engagement, motivation, and autonomous learning. A genre-based approach is highlighted as essential for developing students' competence in producing and interpreting authentic technical and academic texts, including reports, instructions, and scientific articles, thereby preparing them for real-world professional scenarios. Interdisciplinary integration is explored as a strategy for combining linguistic, technical, and pedagogical knowledge, fostering critical thinking, problem-solving skills, and the ability to collaborate effectively in international teams. The research underscores the importance of contextualizing language learning within engineering practice, using authentic materials to bridge the gap between theory and professional application. Moreover, the study addresses the challenges of teaching specialized technical terminology, multilingual learning environments, and diverse student competencies, proposing inclusive and adaptive strategies to meet individual learning needs. The findings suggest that a comprehensive and integrated approach, combining digital technologies, authentic content, and interdisciplinary collaboration, significantly improves language proficiency, academic literacy, and professional readiness of engineering educators. The article provides practical recommendations for curriculum design, instructional strategies, and the development of professional language competencies in higher education, aiming to prepare students for effective communication and knowledge exchange in global engineering and educational contexts.

Keywords: *innovative teaching, English language, engineering pedagogy, digital pedagogy, genre-based approach, interdisciplinarity, professional communication, academic literacy.*

In the context of globalization and rapid scientific and technological progress, the English language has become a primary tool of communication in many spheres, particularly in technical education. The study of English in engineering and pedagogical institutions of higher education is of strategic importance for training specialists capable of functioning effectively in an international environment. The importance of this discipline in the context of global integration of scientific and technological knowledge is difficult to overestimate, as English serves as the main language of scientific publications, engineering research, international conferences, and professional documentation [1, pp. 3–6]. It functions not only as a means of professional communication but also as a channel for the exchange of knowledge and innovations among scientific and technical communities across countries. Proficiency in English enables students to navigate international scientific and technical texts, thereby contributing to the development of their professional competencies. Thus, English serves as a vital tool for carrying out the engineering and pedagogical process at a high international level [5, pp. 83–85].

The purpose of this study is to substantiate the necessity of introducing innovative approaches to teaching English in the engineering-pedagogical

context, namely, through the use of digital technologies, genre-based instruction, and interdisciplinary integration aimed at developing students' professional foreign language competence.

The engineering-pedagogical context of education involves preparing future specialists who must not only possess technical knowledge but also effectively transmit it to others. Considering the rapid development of technologies and the integration of international standards, the use of a foreign language for technical communication has become an essential part of pedagogical practice [1]. This determines the specificity of language education, which should combine linguistic and professional knowledge, enabling future engineering educators not only to perform professional tasks successfully but also to teach others.

Modern educational technologies, including the integration of digital tools into the learning process, create new opportunities for preparing students in engineering and pedagogical specialties. They ensure more effective knowledge transfer and competence development in the context of globalization and digitalization [9].

Language training of future engineering educators must meet high standards, as it should provide students with the ability not only to comprehend but also to

produce scientific and technical texts in English. In particular, this includes writing technical reports, manuals, scientific articles, and other professional materials. The main requirements include:

Proficiency in English at a level that enables professional communication and the creation of professional texts [5];

The ability to work with technical texts and conduct scientific research using English;

The development of skills for teaching technical disciplines in a foreign language, which is crucial for ensuring effective education in an international context [8].

The professional orientation of language education in the engineering-pedagogical context lies in implementing methods that allow students to use English not only as a tool for studying theory but also as a means for professional communication and development. This includes mastering such linguistic competencies as technical writing, academic communication, and the use of digital platforms and online tools for effective learning.

A particularly significant role belongs to the use of multimedia technologies, which make the learning process more dynamic and interactive while increasing students' engagement. Improving the quality of English teaching in higher education institutions not only enhances language skills but also helps students adapt to the demands of a globalized educational environment [7]. Language training oriented toward engineering and pedagogical activity should encompass both traditional and innovative teaching technologies to ensure the successful preparation of future professionals.

Pedagogical genres are important tools for shaping students' linguistic competence, as they determine not only linguistic forms but also the specificity of professional communication. In teaching English for engineers, such genres help students adapt to professional expectations. In the engineering-pedagogical context, particular attention should be paid to the development of genres such as project documentation and teaching materials used for practical training. These genres provide students with the knowledge necessary for writing technical documents and develop their ability to exchange professional ideas and analyze results. When students work with genre-based texts that correspond to real professional requirements, the learning process becomes more relevant and practice-oriented. Studying technical reports or manuals, for instance, not only improves language skills but also enhances the ability to organize and present technical information clearly and logically—essential for professional effectiveness [5].

This approach allows students to see the practical application of the language in real-life conditions, which significantly increases motivation. The use of genre-based formats also helps students understand the specifics of different types of communication, such as scientific publications, where aspects like document structure, proper terminology, citation, and argumentation play a key role. Consequently, students

acquire skills necessary for active participation in international professional environments [7]. Another example involves teaching scientific article writing—a genre widely used in technical disciplines. Learning to write such texts enables students to use specialized terminology appropriately and adhere to citation and referencing standards [8].

It is also essential to use instructional and manual genres in teaching, as they are fundamental in engineering for transferring technical information. Their inclusion in the curriculum helps students develop the ability to create professional documents applicable in real industrial contexts. Adapting genre-based content enables students to master both linguistic structures and their practical role in professional communication [5].

The labor market demands professionals who not only possess theoretical knowledge but also can work with English-language technical sources, use specialized terminology, and write accurate technical reports and documentation. Therefore, engineers must have a strong command of technical English rather than just general English. This necessitates more targeted and specialized training for students in technical fields.

Modern teaching methods also involve the active use of digital tools such as online courses, electronic interaction platforms, and self-study resources, allowing students to work at their own pace and schedule. These methods foster critical thinking, practical skills, and adaptability to rapid changes in the scientific and technical landscape [5].

Digital pedagogy has become an essential tool in teaching English at engineering-pedagogical institutions. Among the most effective methods are blended learning, Learning Management Systems (LMS), flipped classrooms, and other digital platforms that integrate online and offline instruction, providing access to study materials, interactive tasks, and real-time feedback. Such organization creates a more flexible and adaptive educational environment tailored to individual student needs [8].

Platforms such as Moodle or Blackboard allow instructors to create interactive courses that include video lectures, quizzes, assignments, and discussion forums. The flipped classroom model shifts traditional lectures online, freeing in-class time for practical activities and discussions, thus improving learning outcomes [6].

Digital technologies are also used to enhance students' motivation and engagement. Through multimedia tools—videos, interactive exercises, and online tests—students receive feedback at every stage of learning, which strengthens their involvement. Personalized learning paths allow them to study according to their own pace and style, improving comprehension and skill development [7].

The advantages of digital technologies also include access to the latest academic resources and integration with international educational platforms. This expands students' professional horizons by connecting them with global knowledge [5].

The COVID-19 pandemic accelerated the implementation of digital technologies in education. In

this context, English became a vital medium for communication and distance learning. The use of online platforms, video conferencing, and interactive tools ensured the continuity of education. Educators adapted teaching methodologies, broadening digital resource use and maintaining effective teacher – student interaction [8].

The interdisciplinary approach to teaching English for engineers ensures a holistic development of linguistic and professional competence. It combines insights from linguistics, technical sciences, and pedagogy, allowing students to integrate English into their professional practice. This fosters critical thinking, the ability to apply theoretical knowledge in real situations, and collaboration in international teams [9].

Innovative methodologies such as corpus linguistics, dialogic pedagogy, and the pedagogy of surprise are now widely applied. Corpus linguistics enables students to work with authentic texts, understanding language use in its natural context [5]. Dialogic pedagogy encourages active interaction among students and between students and teachers, developing communication and social skills. The pedagogy of surprise stimulates curiosity and emotional engagement, creating a more effective learning atmosphere [6].

Interdisciplinary practices are used to merge English and technical disciplines. Combined courses may include tasks requiring students to prepare reports or presentations in English on topics related to their field – engineering, architecture, or IT. Such activities teach students to follow international standards, use appropriate terminology, and present ideas clearly. They also gain experience preparing academic papers and presentations suitable for international conferences. These practices merge language skills with technical expertise – crucial for career success – and foster the ability to interact with global peers and partners [7].

Digital tools such as presentation software, analytical platforms, and modeling programs (often with English interfaces) reinforce this integration, helping students gain hands-on experience with tools used in their professions while improving communicative competence.

A major challenge for technical students is mastering professional terminology. Technical terms often differ from general vocabulary in structure and meaning and require both linguistic and technical understanding. Many students struggle to translate terms between languages, particularly when no direct equivalents exist. Multilingual glossaries and specialized dictionaries play an important role here, providing precise definitions and usage contexts, thus reducing translation errors and improving communication accuracy [8].

Translating complex technical documents – specifications, manuals, and scientific articles – requires precision to avoid misinterpretations that could have professional consequences [9].

Another challenge in multilingual classrooms is the presence of mixed-proficiency groups. Teachers

must tailor materials to diverse language levels and learning needs, ensuring each student can achieve professional competency [5]. Using the native language can support comprehension of complex technical concepts, reduce anxiety, and build confidence, particularly for beginners [7].

Inclusive course design is a key aspect of modern pedagogy. It involves creating flexible learning programs that accommodate diverse student abilities, cultural backgrounds, and linguistic barriers. Materials should include text, audio, video, and interactive formats to suit different learning styles. Technology – online platforms, collaborative tools, and distance learning systems – further enhances accessibility and engagement. Inclusive practices promote tolerance and multicultural cooperation, creating a supportive environment for all learners [8].

A key element in teaching English for engineers is the use of visual and contextual materials. Visualization through charts, diagrams, videos, and animations deepens understanding and fosters application in real professional settings. Contextualizing materials ensures that language learning remains connected to authentic engineering tasks – for instance, analyzing English-language documents and articles relevant to the field [7].

Developing academic literacy – skills in writing research papers, preparing reports, conducting studies, and presenting results – is fundamental for technical students. This competence allows them to engage with scientific literature, publish research, and participate in international conferences [9].

One of the most effective methods of teaching English to engineers is working with authentic engineering content – technical articles, research reports, and operational manuals. Such materials reflect real-life contexts, increasing motivation and ensuring direct relevance to students' future careers [6].

The study concludes that integrating engineering into English language instruction significantly enhances teaching effectiveness, enabling students to apply linguistic skills in professional contexts. Using authentic materials, visualization, and contextual learning deepens comprehension and promotes readiness for global professional communication.

Future research should focus on assessing the effectiveness of integrating engineering in English language teaching, developing new methodologies and technologies, and advancing blended learning models that support distance education amid the ongoing digital transformation of the educational environment.

References:

1. Herasymenko, Yu. (2021). Innovatsiini tekhnolohii u vykladanni anhliiskoi movy u ZVO [Innovative technologies in teaching English at higher education institutions] [Online]. Molod i rynek. Available at: <https://mir.dspu.edu.ua/article/view/252863>
2. Hulich, O. (2025). Vykladannia anhliiskoi movy v epokhu tsyfrovizatsii [Teaching English in the era of digitalization] [Online]. Humanity in the Context of Sustainable Development: International Scientific and Practical Conference. Lviv, pp. 83–85. Available

at: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/18172>

3. Kostikova, I. I., & Chernenko, A. V. (2022). Dydzhytalizatsiia vykladannia anhliiskoi movy: metodychni rekomendatsii [Digitalization of English language teaching: methodological recommendations] [Online]. Kharkiv: H. S. Skovoroda KhNPU, 29 p. Available at: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/9565>

4. Myroshnychenko, V. M., Kozlov, Ye. D., Pilhui, N. M., & Buivol, O. V. (2024). Spetsyfika vykorystannia suchasnykh IT pry vykladanni anhliiskoi movy za profesiinym spriamuvanniam [Specific features of using modern IT in teaching English for specific purposes] [Online]. *Visnyk nauky ta osvity*, 2(20), pp. 980–992. Available at: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/9627>

5. Pylypiuk, L. A., & Maksymchuk, T. V. (2024). Multymediini tekhnolohii na zaniattiakh anhliiskoi yak instrument aktyvizatsii navchalnoi diialnosti studentiv u fakhovii peredvyshchii osviti [Multimedia technologies in English classes as a tool to enhance students' learning activity in professional pre-higher education] [Online]. *Akademichni studii. Serii: Pedagogika*, 4, pp. 84–88. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.4.12>

6. Protsenko, U., Bazyljak, N., & Vdovina, O. (2024). Vykorystannia tsyfrovyykh tekhnolohii u vykladanni anhliiskoi movy v ZVO [The use of digital technologies in teaching English in higher education institutions] [Online]. *Visnyk nauky ta osvity*, 5(23), pp. 459–473. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-5\(23\)-459-73](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-5(23)-459-73)

7. Striuk, A. M., & Semerikov, S. O. (2018). Blended learning models [Online]. arXiv preprint. Available at: <https://arxiv.org/abs/1808.04893>

8. Tupchenko, V. V., & Pasichnyk, M. V. (2025). Innovatsiini tekhnolohii v protsesi navchannia anhliiskoi dlia spetsialnykh tsilei zdobuvachiv VPOO [Innovative technologies in teaching English for specific purposes to vocational education applicants] [Online]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, 82, pp. 147–153. Available at: <https://periodicals.karazin.ua/education/article/view/25772>

9. Chernenko, A. V. (2025). Intehratsiia tsyfrovyykh instrumentiv u protses vykladannia inozemnykh mov v umovakh dystantsiinoho navchannia [Integration of digital tools in foreign language teaching under distance learning conditions] [Online]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: pedagogika ta psykholohiia*, 8. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2025-8-06-01>

PHILOLOGICAL SCIENCES

УДК 811.116.2'25:659.1

*Karabitskova N.O.,
senior lecturer**Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

LEXICO-GRAMMATICAL PECULIARITIES OF TRANSLATION OF ADVERTISING SLOGANS

Abstract

The article is dedicated to the research of lexico-grammatical peculiarities of translation of advertising slogans. It is pointed out by the authors that an appropriate translation of advertising slogans plays a significant role in the field of international modern trade. The authors placed special emphasis on the research of lexico-grammatical peculiarities of translation of advertising slogans and definition of the differences between advertising slogans and ordinary texts. The main grammatical peculiarities of advertising slogans were investigated and organized in the article. The authors defined a set of approaches used to overcome difficulties of translation of advertising slogans into Ukrainian language. There are two approaches to the problem of classification of translation transformations used for translation of advertising texts. The first classification is based on the type of translated texts (genre and stylistic peculiarities of original text); the second one is based on the type of translator's speech acts in translation process (psycholinguistic peculiarities of speech acts in written and oral forms).

Keywords: translation, translation transformations, advertisement, advertising slogan, translation problems.

An advertising slogan or tagline is an integral part of any advertising campaign. A concise, emotional phrase is designed to attract the attention of consumers of goods and services, influencing their choices. It should be memorable, make the brand easily recognizable and distinguish the brand's products from others. Today, there are many types of advertising slogans, but there is still no single classification for them.

Translation is a process characterised by a focus on conveying the communicative effect present in the source text and partially modified as a result of differences between two languages, cultures and communicative situations. In today's world, advertising is an integral part of any means of mass communication, influencing the consciousness of a wide range of people. The language of advertising has certain features that distinguish it from the language of other spheres of human activity. There are two main approaches to the problem of classifying techniques for translating advertising texts. The first classification is based on the nature of the translated texts (genre and stylistic features of the original), and the second is based on the nature of the translator's linguistic actions in the translation process (psycholinguistic features of linguistic actions in written and oral forms).

Our study focuses on examining the relationship between the content and form of the translated text and the content and form of the original text, as well as on the appropriate type of translation for advertising slogans. By adequate translation, we mean a type of translation that ensures the fulfilment of the pragmatic tasks of the act of translation "at the highest possible level of equivalence for achieving a specific goal, without violating the norms or conventions of the target language, while complying with the genre and stylistic requirements for texts of a certain type and corresponding to the socially recognised conventional norms of translation." Y. Marchuk has developed a typology of translation correspondences for analysing the structural and

semantic features of advertising slogans, according to which three types of correspondences are distinguished: equivalent, variant and transformational. Equivalent correspondences in translation are understood as the fixation of translation equivalents and semantic identities. Variant correspondences are translation decisions that are possible when conveying the basic meaning of a sentence. Examples of variant correspondences include the simplest cases of contextual translation decisions involving the polysemy of individual lexical units. Variant correspondences may not cover the entire range of translation correspondences and may be contextually limited. However, this type of correspondence is intuitively acceptable and is therefore available to translators.

It should be noted that an advertising slogan has certain similarities with an advertising headline, but it should be remembered that they are different and independent components of advertising text. One of the main characteristics of advertising slogans is their ability to simultaneously reflect the essence, philosophy and corporate policy of a company in various industries. The subject of advertising, i.e. a specific product or service, has a significant impact on the style of advertising texts. This primarily affects the choice of translation techniques for such texts.

The language of advertising has rather peculiar grammatical features. In advertising texts, grammar is secondary, since the main purpose of advertising is to achieve the desired semantic and emotional effect. Advertising texts often use the highest degree of comparison of adjectives. Analysis of a number of advertising texts has shown that the use of the adjective 'the best' is quite common in advertisements. There are other features of the use of lexical units belonging to different parts of speech in advertising language. For example, we noticed a tendency to use the adverb 'now' as a substitute for the adjective "modern" in the sense of 'contemporary, fashionable.' For example: 'You've got the

now look!' In our opinion, this is due to the need to make advertising texts vivid, evoking the desired images in consumers of goods or services.

Advertising texts can be divided into four components, which include an advertising slogan, a catchy headline, the advertising text itself, and the so-called echo phrase. It should be noted that the presence of all four components is not mandatory. Thus, a headline is almost always present in an advertising text, while the use of other components is determined by the characteristics of the advertised product or service, or depends on other criteria. Therefore, the headline is the most important verbal component of advertising. Usually, it is the headline that contains the main idea or argument of the advertising text. According to the results of studies of advertising texts, about 80% of consumers who read the headline do not pay attention to the advertising text itself. It is known that the purpose of an advertising headline is to actively attract the attention of consumers of goods and services in order to attract their interest in the advertised product. That is why the headline must necessarily contain an appeal and the main advertising argument. These components are further developed in the advertising text itself.

The results of our research have shown that, at the lexical level, a whole range of translation transformations are widely used to translate advertising slogans into closely related languages, including concretisation, generalisation, compression, decompression, antonymic translation (negation, positivation, cancellation of two negative components), holistic transformation and compensation. At the grammatical level, the translation transformations used to translate advertising slogans into closely related languages are mainly represented by compensation, word order change and integration. It should be noted that morphological and syntactic changes in the structure of an advertising slogan in the translation process are caused by interlingual differences in the grammatical structure of unrelated languages and the linguistic and cultural characteristics of their lexical composition. The main grammatical phenomena that determine the use of these translation transformations include the following:

1) the absence of a particular grammatical category in one of the languages (e.g., articles, gerunds, infinitive and participle constructions in Ukrainian, etc.); 2) partial similarities or differences between certain categorical features in different languages (e.g. some forms of passive verb constructions, categories of number and gender, modal verbs, etc.). The main factors that cause difficulties in the process of translating English advertising slogans into Ukrainian include the fol-

lowing: 1) the mobility and variability of the associative field of stimuli containing specific transformational elements;

2) the diversity and multi-level functions performed by advertising slogans, and the obligation to preserve them in the translated text;

3) the lack of equivalence of vocabulary and the absence of figurative meanings of certain concepts in the target language;

4) the peculiarities of actualising stylistic devices in the target language. At the same time, in our opinion, the choice of a translation option for an advertising slogan largely depends on the translator's level of communicative competence and their translation preferences.

Therefore, having analysed various approaches to the lexical and grammatical features of translating English advertising slogans and the difficulties that may arise when translating them, we conclude that in the process of translating any advertising text or slogan, special attention should be paid to the type of slogan and its function. This is necessary, first and foremost, to ensure that the translation of a particular advertising slogan is as close as possible to the original and does not lose its original meaning.

Bibliography:

1. Добровольська Д. М. Типологічна специфіка рекламних слоганів у перекладацькому аспекті (на матеріалі української та англійської мов) / Д. М. Добровольська // Лінгвістичні дослідження : Збірник наук. праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – 2016. – Вип. 41. – С. 182–188.
2. Добровольська Д. М. Рекламний слоган як мікротекст: відтворення стилістичних прийомів і фігур у перекладі / Д. М. Добровольська // Наукові записки Національного університету «Острозька Академія» : [збірн. наук. праць]. – Серія Філологічна. – 2016. – Вип. 63. – С. 69–72.
3. Ищенко Т. В. English speaking communicative strategies- Коммуникативные стратегии англоязычного общения : [учебн. пособие] / Т. В. Ищенко, В. В. Калиниченко. – Днепропетровск : Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля, 2012. – 152 с.
4. Чердниченко О. І. Про мову і переклад / О. І. Чердниченко. – К. : Либідь, 2007. – 248 с.
5. Швець Л. М. Комерційна і соціальна реклама : порівняльний аналіз / Л. М. Швець // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – № 55. – С. 72–80.
6. Bruthiauh P. The Discourse of Classified Advertising. Exploring the Nature of Linguistic Simplicity / P. Bruthiauh. – New York & Oxford : Oxford University Press, 1996. – 208 p.

Сарраф Талыбов,

Заведующий отделом литературы и фольклора
малочисленных народов Ленкоранского Регионального
Научного Центра НАН Азербайджана
ORCID:0009-0000-5608-1557
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17424937>

**ТЕНДЕНЦИИ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ И СВОБОДЫ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
ЛИТЕРАТУРЕ****(По книге "Художественное слово и сознание свободы" Я. Рзаева)****Sarraḡ Talibov,**

Head of the Department of Literature and Folklore
of Indigenous Peoples, Lankaran Regional
Scientific Center, National Academy of Sciences of Azerbaijan
ORCID:0009-0000-5608-1557

**TRENDS IN NATIONAL IDENTITY AND FREEDOM IN AZERBAIJANI LITERATURE
(Based on the book "Artistic Words and the Consciousness of Freedom" by Y. Rzayev)****Аннотация**

В статье рассматривается книга Яшара Рзаева «Художественное слово и сознание свободы», анализируется развитие автором тенденций национального пробуждения и самосознания в азербайджанской литературной мысли со второй половины XIX века до конца XX века на примере произведений отдельных писателей. Работа, состоящая из предисловия, введения, двух глав и заключения, сначала обращается к творчеству наших выдающихся писателей, сыгравших ведущую роль в пробуждении национального самосознания в стране во второй половине XIX – начале XX века, анализирует их и представляет полученные результаты. В то же время деятельность известных писателей и журналистов Г. Зардаби, А. Гусейнзаде, А. Агаоглу, Н. Нариманова, Дж. Мамедгулузаде, О. Ф. Неманзаде, М. Хади, М. А. Сабира, У. Гаджибекова, Г. Джавида, общественных деятелей Г. З. Тагиева, А. Топчибашева, М. А. Расулзаде и других освещается своеобразно, с точки зрения их роли в пробуждении духа национальной свободы.

Abstract

This article examines Yashar Rzayev's book "Artistic expression and the consciousness of freedom," analyzing the author's development of national awakening and self-awareness trends in Azerbaijani literary thought from the second half of the 19th century to the end of the 20th century, using the works of individual writers as examples. Consisting of a preface, introduction, two chapters, and a conclusion, the work first examines the works of prominent Azerbaijani writers who played a leading role in the awakening of national consciousness in the country in the second half of the 19th and early 20th centuries, analyzes them, and presents the findings. At the same time, the work of renowned writers and journalists G. Zardabi, A. Huseynzade, A. Agaoglu, N. Narimanov, J. Mammadguluzade, O. F. Nemanzade, M. Hadi, M. A. Sabir, U. Hajibeyov, G. Javid, and public figures G. Z. Taghiyev, A. Topchibashev, M. A. Rasulzade, and others is illuminated in a unique way, from the perspective of their role in awakening the spirit of national freedom.

Ключевые слова: Яшар Рзаев, художественное слово, национальный дух, самосознание, сознание свободы

Keywords: Yashar Rzayev, artistic expression, national spirit, self-awareness, consciousness of freedom

В творчестве Яшара Рзаева широко представлены такие темы, как представители национального бытия, преданность национальному "я", национальное самосознание. Его научные статьи публиковались во многих научных журналах, в том числе "Язык и литература", "Научные поиски", "Азербайджан", "Вопросы филологии" и других изданиях, а также в зарубежных странах как участник международных научных конференций. Как известный исследователь и писатель в области азербайджанской литературы и критики, защитил кандидатскую диссертацию на тему "Роль азербайджанской литературы в формировании сознания национального

освобождения(1960-1980-е годы)», написал докторскую диссертацию на тему "Азербайджанский роман в контексте политико-идеологических процессов и национально-духовных идеалов (1930-1950-е годы)». Яшар Рзаев является автором 45 научных работ, 200 различных статей, очерков, рецензий. Его научные статьи публиковались в научных органах России, Ирана, Турции, Украины, Казахстана, Узбекистана. Научная деятельность Я.Рзаева основном посвящена литературным процессам второй половины XIX века и особенно начала XX века, 60-х и 90-х годов.

У.Рзаев в литературно-критических статьях и рецензиях исследует национальное самосознание,

литературные процессы, литературные методы и различные периоды нашей литературы. Мы, в этой небольшой статье, далеки от идеи исследовать всю его научную деятельность, мы просто хотим донести до вашего внимания некоторые наши соображения относительно книги автора "Художественное слово и сознание свободы", опубликованной в 2007 году. Работа состоит из предисловия, введения, 2 глав и заключения. Научным редактором книги является доктор филологических наук Акиф Гусейнли. А.Гусейнли пишет под заголовком "От редактора": "...Автор обратился к поистине богатому и ценному исследовательскому материалу; выявление и изучение художественных произведений, которые внушали народу, находившемуся в поработании империи, чувства национальной свободы, постоянно пробуждали и сотрясали его национальное сознание, позволило прийти к очень значимым научно-эстетическим выводам с точки зрения наших сегодняшних забот. Эти заботы связаны с самой важной задачей, стоящей перед нами в настоящее время - с решимостью и необходимостью сохранить нашу территориальную целостность, государственность и независимость [1, с.3]. Я.Рзаев ведет свои исследования в двух направлениях. Первоначально он затрагивает произведения наших гениальных словесников, сыгравших ведущую роль в пробуждении национального сознания в стране во второй половине XIX, и начале XX века, фильтрует их анализом и представляет полученные результаты. Среди них известные писатели и журналисты Г.Зардаби, А.Гусейнзаде, А.Агаоглу, Н.Нариманов, Дж.Мамедкулизаде, О.Ф.Неманзаде, М.Хади, М.А.Сабир, У.Гаджибеков, Г.Джавид, общественные деятели Х.З.Тагиев, А.Топчубашев, М.А.Расулзаде, представляя деятельность и других в своеобразной манере, он говорит об их роли в пробуждении духа национального освобождения.

Учёный в разделе «Об исторической роли азербайджанской литературы в развитии национального самосознания» рассматривают деятельность И.Кутгашынлы, М.Ф.Ахундова, Г.Б.Зердаби А.Бакиханов, Г.Закира, сыгравшие важную роль в распространении просветительских идей в азербайджанской литературе второй половины XIX века. В частности, он уделяет особое место анализу творчества Мирзы Фатали Ахундова. Он пишет: "Формирование литературно-художественной и общественной мысли, развитие просвещения в Азербайджане во второй половине XIX века в первую очередь связано с именем Мирзы Фатали Ахундова [2, с.19]

Я.Рзаев оценивает «Кемаледовле мектюблери» («Письма Кемаледовле») М.Ф.Ахундова не только как политическое развитие в его творчестве, но и как важную попытку в формировании национальной идеи, идеи нации и сознания свободы в социально-политической мысли Азербайджана... М.Ф.Ахундов писал: "...тип-каждый из людей должен пользоваться благословением полной свободы с суждением здравого смысла... Полная свобода состоит из двух типов свобод; один-духовная свобода, а другой-телесная свобода"[3, 217]. Автор

описывает первый подъем национального свободо-сознания, начиная с М.Ф.Ахундова и творчества Г.Зердаби, М.Шахтаклы, С.Валибекова, Дж.Унсизаде, Н.Нариманова, С.М.Ганизаде и других, выявляет эти признаки в таких газетах и журналах, как "Акинчи", "Зия", "Кашкуль". В нем особо подчеркивается роль интеллектуалов, действовавших в тот период, как носителей слова и искусства, в формировании и развитии мышления о национальной независимости. Яшар Рзаев подчеркивает, что «если в начале века на первом – духовно-идеологическом – этапе подготовки нашего национально-освободительного движения литературная школа "Молла Насреддин" была одним из главных выразителей идеи независимости, то другим направлением стала представленная нашей национальной прессой линия "Хаят" – "Фюзат"» [4, С.22-23]. Автор уделяет особое внимание идеям известного литературоведа Яшара Караева. О месте Дж. Мамедкулизаде Я. Караев сказал следующее:

«В нашей литературе вершина эпоса разума — это Низами; архитектор трагедии любви и скорби — Физули; воплощение боли совести и огня чести — Сабир; а мера долга и ответственности как для разума, так и для совести — Джалил Мамедкулизаде» [5, 236]. Я. Рзаев справедливо отмечает, что Мирза Джалиль говорил не зря: «чтобы пробудить народ, спавший веками, и вдохнуть жизнь в страну, нужно донести до неё зов пробуждения». Я. Рзаев в вопросе языка обращает внимание на творчество таких писателей, как Дж. Мамедкулизаде и А. Гусейнзаде, подчеркивая важность родного языка. Отношение автора к творчеству М.А. Расулзаде также вызывает интерес. Он характеризует написанное в 1907 году стихотворение «Хасби-хал» (Разговор один на один) как первую политическую платформу М.А. Расулзаде.

Кроме того, Рзаев уделяет особое внимание теории «Милли дирчелиш» («Национальное возрождение»), состоящей из семи статей, которая стала концепцией жизни М.А. Расулзаде. Анализируя каждую статью отдельно, он раскрывает взгляды Расулзаде на национальное возрождение и развитие.

Он анализирует распространение идей свободы в литературе начала века и с этой точки зрения приводит примеры из творчества таких писателей, как М. Хади, Эляббас Музних, Ахмед Джавад, Джафар Джаббарлы, Умгюльсюм, С. Мансур, Абдуррахман Даи, Али Юсиф. В творчестве М.Хади призывы к свободе Я. Рзаев иллюстрирует следующими строками:

«Имзасын қоумуш миләл övraqi-hәyata,
Yox millәtimin хәtti bu imzalar içindә.

*«Подписи, поставленные народами на страничках жизни,
Нет почерки моего народа среди этих подписей»* [6, с.129]

Этим стихом он подчеркивает призывы поэта к свободе и независимости.

В этом произведении автор приходит к интересному выводу: «Поэзия, проза, драматургия периода республики в Азербайджане отличаются

прежде всего духом патриотизма... Исследования показали, что даже луна, звезда, ставшие символами и образами национальной символики – трехцветный флаг и герб, пришли в неё из поэзии, романтической прозы и публицистики» [7, с.45]. Вторая часть I главы называется «Этап формирования национального самосознания в 1920–1950-х годах и азербайджанская советская литература».

Автор исследует в этом разделе выдающиеся литературные произведения того периода, раскрывая в оригинальной форме идеи и мысли, которые они передают. Он анализирует общественно-политические тенденции, господствовавшие в стране, и на конкретных примерах показывает их отражение в литературе. Особое внимание уделяется деятельности поэтов и писателей, творивших в рамках советской идеологии, в условиях репрессий и тяжёлой атмосферы того сложного времени. При этом автор отмечает заслуги литераторов, которые, несмотря на все давления, пытались — пусть и в завуалированной форме — донести идеи свободы.

В тексте говорится о влиянии на развитие национального самосознания произведений выдающихся деятелей искусств, как пьесы гениального Гусейна Джавида «Пророк», «Хромой Тимур», «Сейауш», «Хайям»; пьеса Джафара Джаббарлы «Невеста огня»; стихотворение Самеда Вургунуна «Азербайджан» и его пьеса «Вагиф»; роман Юсифа Везира Чемаменли «В крови»; произведения Мамеда Саида Ордубади «Меч и перо», Мамед Ибрагимов «Грядущий день», Эйюба Аббасова «Зангезур»; пьеса Мехти Гусейна «Джаваншир»; стихи Расула Рзы, «Южные стихи» Сулеймана Рустама.

Я.Рзаев усматривает в этих произведениях, прошедших советскую цензуру положительные послы. В частности, он обращается к великолепному стихотворению «Мир» из «Комсомольской поэмы» Самеда Вургунуна. Исследователь утверждает, что в глубинных слоях этого стихотворения заложены символы и сокровенные мысли автора:

«Тучи рассеялись вдалеке как перья,
Снова на месте своем кружится луна,
Но нет ни Джалала, ни Хумай,

Ни жалости к жизни, ни к годам, о мир!» [8, с.129].

Автор завершает этот раздел размышлениями Р.Рзы и С.Вургунуна о чувстве национального достоинства и национальной гордости.

Вторая глава книги называется «Современная азербайджанская литература и формирование национального самосознания». В первом разделе главы исследуется литературный процесс 60–80-х годов. Рассматривается творчество писателей, которые, воспользовавшись смягчением идеологической атмосферы того времени, привнесли новые веяния в литературу.

Я.Рзаев отмечает: «Художественные ценности, созданные в 1960–1980-х годах, оказали серьезное влияние на формирование национального самосознания в Азербайджане и даже на становление национально-освободительного движения...» [9, с. 65].

Автор делит литературные силы того периода на пять групп и приводит примеры из творчества таких писателей, как С.Рустам, Расул Рза, М.Ибрагимов, Б.Вахабзаде, Наби Хазри, Исмаил Шыхлы, Мамед Араз, Халил Рза, Али Керим, Анар, Юсиф Самедоглу, Эльчин, Мевлуд Сулейманлы, Рамиз Ровшан, Афаг Масуд, Сейран Сахавет и других.

Я.Рзаев также не обходит вниманием известных литературоведов и критиков того времени, подчеркивая направляющую роль Мамеда Ариффа, Мамеда Джафара, Джафара Джафарова, Азиза Миррахмедова, Камала Талыбзаде, Бакира Набиева и других в этой сфере.

Произведения Б.Вахабзаде «Латинский алфавит», Халила Рзы «Голос Африки», Расула Рзы цикл «Цвета», Мехди Гусейна роман «Подземные реки впадают в море», Наби Хазри поэма «Маленький холм», а также некоторые пьесы И.Эфендиева автор оценивает как произведения, «встряхнувшие апатию».

Отмечается, что произведение Шахрияра «Приветствую тебя, Гейдарбаба» затрагивает глубинные струны разделенного народа, и потому эти стихи стали народной мудростью:

«Гейдарбаба, всё небо в дыму,
Дни наши хуже, чем в старину,
Не разлучайтесь – молю, молю!
У нас добро отняли давно,

Бросили нас в беду, в бездно...» [10, с. 164–165].

Я.Рзаев, оставаясь верным теме, в данной главе также акцентирует внимание на воспевании идеалов свободы в литературе. Он отмечает: «Воспевание идеалов свободы в художественной литературе, мотивы призыва к борьбе за национальную независимость стали одним из ведущих идейно-содержательных направлений современного этапа азербайджанской литературы».

Исследователь выделяет факторов, способствовавших развитию идеалов свободы:

1. Литературные импульсы, унаследованные из прошлого;
2. Деятельность писателей, проникнутых духом свободы;
3. Историческое прошлое;
4. Изображение родины, скованной догмами;
5. Красота азербайджанского литературного языка;

Эти особенности, по его мнению, привели к созданию произведений, прославляющих свободу.

Особый интерес вызывают межпоколенческие сравнения Я.Рзаева. Анализируя поэму «Гюлистан» Б.Вахабзаде, «Мечты негра» С.Вургунуна, «Восстание Чандра» М.Ибрагимов, цикл «Голос Африки» Х.Рзы, «Южные стихи» С.Рустама и «Пустынные сны» Анара, он подчеркивает: «Хотя события происходят в разных географических пространствах, разницы нет – каждый видит в этих произведениях Азербайджан и себя самого».

Халилу Рзе как поэту свободы посвящен отдельный анализ. Исследуются его стихи «Унесли

воды Сара», «Мое стихотворение», «Голос Африки» и поэма «Два брата», где особо отмечается открытый призыв в текстах.

В конце раздела автор оценивает отдельные произведения Исы Гусейнова, Исмаила Шихлы, Сабира Ахмедова, Ильяса Эфендиева и других как серьезное литературное событие в нашей литературе в этот период.

Яшар Рзаев, как и другие литературные эпохи, провел обширные исследования литературного процесса 90-х годов. Раздел II главы книги называется "общественно-политический процесс и литература в 90-е годы". Также в этом разделе автор, проводя обширные исследования, обращается к произведениям известных личностей литературной среды, в которых выдвигает свои соображения относительно новой атмосферы. Новые условия, призывы к национальному суверенитету уже принесли свои плоды, то есть Азербайджан в 1991 году объявил себя независимым, был принят в члены ООН. Был восстановлен трехцветный флаг Азербайджана, латинский язык. Это означало новую эру, новые вызовы. И это не осталось незамеченным в литературе. Мастерски изображая это, Я.Рзаев исследует их, пролив свет на творчество литературных сил, действовавших в этот период. При этом исследователь подчеркивает: «Эта свобода далась нелегко», отмечая сложность переходного периода.

Трагедия 20 января, вызванная империей, и литературные примеры, возникшие на её фоне, не ускользают от внимания Я. Рзаева. В частности, он придаёт особое значение стихотворениям-воззваниям Х. Рзы, элегически-поэме Б. Вагабаде «Шехиды», циклу рассказов Сабира Ахмедова и стихам Мусы Ягуба. Автор, не отрицая характеристику литературы 90-х годов как «переходной эпохи», также оценивает этот период как время сближения поколений. В этот период основными творческими силами азербайджанской поэзии стали её 40-летние предшественники — Б. Вахабаде, М. Араз, Н. Хазри, Габиль, Н. Гасанзаде, Джабир Новруз, Ф. Мехти, Ф. Годжа, Ф. Садык, а также представители последующих поколений — А. Салахзаде, В. Самедоглу, М. Ягуб, З. Ягуб, Р. Ровшан, В. Джабраилзаде и другие.

Во II разделе наряду с поэзией рассматривается творчество прозаиков и драматургов: И. Меликзаде, Анара, Мамеда Оруджа, Р. Ибрагимбекова, А. Абдуллазаде, А. Амирли, А. Айлисли, И. Эфендиева, Эльчина, А. Масуда, С. Будаглы, Б. Вахабаде, В. Бабанлы, К. Абдуллы и других.

Я. Рзаев в заключении работы отмечает: «...Азербайджанская литература в XX веке выпол-

нила и историческую миссию: пробудила национальное самосознание народа, стала мощной идейно-нравственной силой на пути к свободе и независимости» [11, с. 122].

В исследовании привлекает внимание стихотворение Джабира Новруза «Kaş millətdə ruh yaşasın» («Пусть в народе дух живет»):

Народ — это я, и я — это он,
О, если бы в народе дух жил!
Искривленную спину выпрямит он,
О, если бы в народе дух жил! [12, с77]

Искренние, лишённые эзопова языка строки этого стихотворения, на мой взгляд, формируют лейтмотив всей книги.

Завершить статью хотелось бы словами научного редактора издания, доктора филологических наук Акифа Гусейнли: «Я считаю, что опытный литератор Яшар Рзаев успешно справился с поставленной задачей. Подобные исследования крайне востребованы сегодня... Несомненно, история формирования и подъёма нашего национального самосознания — процесс более масштабный и сложный. Безусловно, поиски в этом направлении будут продолжены, а новые грани органической связи между нашей литературой и национальным самосознанием будут раскрыты» [13, с. 6].

Литература

1. Яшар Рзаев. Художественное слово и сознание свободы. Баку, «Нурлан», с. 3.
2. Яшар Рзаев. Художественное слово и сознание свободы. Баку, «Нурлан», с. 19.
3. Ахундов М.Ф. Художественные и философские произведения. Баку, «Язычы», 1987, с. 383.
4. Яшар Рзаев. Художественное слово и сознание свободы. Баку, «Нурлан», с. 22–23.
5. Гараев Я. История: вблизи и издали. Баку, «Сабах», 1996, с. 236.
6. Хади М. Избранные произведения. Том I. Баку, «Элм», 1978, с. 45.
7. Яшар Рзаев. Художественное слово и сознание свободы. Баку, «Нурлан», с. 129.
8. Самед Вургун. Поэмы. Баку, «Азернешр», 1959, с. 129.
9. Яшар Рзаев. Художественное слово и сознание свободы. Баку, «Нурлан», с. 65.
10. Шахрияр М. Мир лжи. Баку, «Азербайджанская энциклопедия», 1993, с. 164–165.
11. Яшар Рзаев. Художественное слово и сознание свободы. Баку, «Нурлан», с. 122.
12. Новруз Дж. Береги себя, мой народ. Баку, «Ширван», с. 77.
13. Яшар Рзаев. Художественное слово и сознание свободы. Баку, «Нурлан», с. 6.

THE ENGLISH LANGUAGE IN CLIMATE DISCUSSIONS

Abstract

This article examines the significant role of the English language in climate change discourse and its broader influence on global environmental communication. English has become the primary medium used in international climate change conferences, scientific publications, and negotiations between countries. The article explores both the benefits and drawbacks of English being the dominant language in this context, while also presenting the views of scientists, linguists, and environmental experts on the subject. English is widely recognized as the global language of diplomacy, international relations, science, business, and transnational cooperation. Its widespread use makes it a convenient tool for uniting diverse nations and experts under a common linguistic framework. Numerous efforts have been made in the past to promote neutral, artificial languages such as Esperanto in order to ensure more linguistic equality in global communication. However, these alternatives failed to gain momentum, and English has remained the central language in most international arenas. There are several reasons why English has become the key language in discussions surrounding climate change. First, it functions as a lingua franca, enabling communication between people from different countries. Second, the vast majority of scientific research, data reports, and environmental policy papers are published in English, giving English speakers greater access to the latest knowledge. Third, most media coverage on climate change—especially in influential global outlets—is also in English, which shapes public perception and understanding. The use of a common language contributes to more efficient communication between policymakers, scientists, activists, and institutions working to address climate-related challenges. It allows for smoother collaboration, easier sharing of technology, and quicker development of joint strategies. However, the dominance of English also raises concerns. It may exclude or marginalize those who do not speak the language fluently, particularly communities from non-Anglophone regions who are often among the most vulnerable to climate change. Ultimately, the prominence of English in climate discussions is not due to its linguistic qualities, but to historical and institutional power structures. This article calls for greater awareness of linguistic inequality in global environmental debates and emphasizes the need to make these discussions more inclusive and accessible for all.

Keywords: *climate change, English proficiency, international language, environmental issues, global efforts*

Introduction

The importance of English in the modern world is difficult to overestimate. It is the international language of communication. According to the Encyclopedia Britannica, there are 1.27 billion native English speakers in the world, making it the most widely spoken language, ahead of Mandarin Chinese and Hindi. English is also recognized as an official language in more than fifty countries [1]. The importance of learning English stems from the fact that it is currently the most widely used lingua franca in international communication in the modern world [2]. This phenomenon can be considered unique for the reason that English is widely used today and is spoken of as the single language of world communication. After the statements of David Crystal, it began to be called a global language [3].

English is the main language that is used in international political relations, diplomacy, science, business and almost any transnational organization. The entertainment industry cannot be ignored: Hollywood and English-language music performers play a key role in global pop culture. Films, TV series, music and books in English have a global audience. The influence of English is so great that many consider knowledge of it a necessity rather than a privilege.

Society has repeatedly tried to find an alternative to the English language. This was done in order to

equalize the chances of representatives of different nations when learning a foreign language. These attempts led to the creation of several new languages, among which Esperanto became the most popular. The author of Esperanto is Lasnik Markovich Zamenhof, a linguist from Warsaw. The language was created in 1887, and it took the author 10 years to develop it. However, at a certain point, its development and popularization slowed

Presumably, the reason for this is that the artificially created language has no history, while English has a rich history and deep roots. After all, it was spoken, sung and written by great musicians, poets, philosophers. The role of this foreign language in the modern world is really great. Considering that the world is constantly improving, and in all directions (technology, business, IT industry and others), English has become

a mandatory "attribute" for every specialist in his field.

In this article we touch on the importance of English in discussions regarding climate change, because, as we have already said, most major climate change agreements (like the Paris Agreement), scientific reports (like those from the IPCC), and United Nations climate conferences (COPs) are conducted primarily in English.

Method

One of the main global problems at present is environmental problems with numerous components, including global climate change [4]. By the middle of the 20th century, humanity faced the emergence and rapid development of an environmental crisis on planet Earth. Despite the fact that in the twenty years between the UN conferences in Stockholm (1972) and Rio de Janeiro (1992) 1.2 trillion dollars were spent on environmental protection, the environmental situation on Earth is deteriorating. Thus, in discussions on this topic, English can be considered the key language for several reasons.

Firstly, as we have already said, it is an international language of communication. Secondly, the majority of scientific literature, data, and global media coverage about climate change is published in English. This gives English speakers broader access to the latest findings and discussions.

Thirdly, Effective communication between different politicians, scientists, environmental activists and the public – between countries – often takes place in English. This helps to coordinate efforts, share the latest technologies and build cooperation more effectively.

Results

The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) publishes its assessment reports and other documentation mainly in English. This practice ensures that the latest scientific findings are accessible to heads of state, policymakers, scientists and stakeholders worldwide, and contributes to sound decision-making in international climate negotiations. It should be noted that using English as a working language simplifies communication and enhances the effectiveness of the global climate policy framework.

Many prestigious environmental education programs, including those offered by Harvard, MIT, and Stanford, use English as the primary language of instruction. These programs attract students from all over the world, creating a rich international learning environment where cutting-edge solutions to environmental challenges are developed. The use of English in course materials and online platforms creates access to high-quality resources for students from all over the world, regardless of their language backgrounds, which helps to expand global environmental awareness.

Leading environmental organizations and movements such as Greenpeace and Extinction Rebellion primarily operate in English. This common language makes it easier to disseminate information materials, organize global campaigns, and coordinate international action to combat pressing environmental issues. Proficiency in English allows activists to communicate their position effectively, engage with a wider audience, and influence policy at the international level.

These examples illustrate the functional importance of English in facilitating communication, collaboration, and advancing global initiatives to combat climate change and environmental degradation. Despite existing language barriers, the widespread use of English has significantly improved the ability of both individuals and organizations to engage in meaningful environmental debate and action.

Discussions

Above we have indicated the importance of English in discussing environmental issues, mainly climate change. A 2016 study highlights that languages pose a considerable obstacle to the worldwide dissemination of scientific knowledge. The majority of esteemed scientific journals are published in the United Kingdom and the United States. However, it is in the developing world where the most severe impacts of the climate crisis are being experienced [5].

However, there are also some not entirely positive aspects to using English as the main language in various meetings on environmental issues.

For example, an associate professor of English and linguistics Mario Saraceni notes that about 90% of scientific publications are written in English [6]. This represents a significant barrier for the majority of people in the world who do not speak English. He also argues that this linguistic dominance limits the general population's access to important information about climate issues, which in turn hinders global climate literacy and action.

Let's give another example. Miki Mori's study on Mayotte Island indicates that local communities face challenges in addressing climate change due to the absence of appropriate terminology in their native languages. This linguistic barrier hinders effective communication and comprehension of climate-related issues, highlighting the necessity for the development of inclusive language in environmental discussions [7].

The use of English in discussions of environmental and climate issues has some negative consequences, which we have already touched upon above (limited access to information, decreased participation in climate policy). However, if there is one more negative point that is worth paying attention to in this paper - the use of scientific jargon.

The use of scientific jargon in discussions of climate issues can significantly complicate the perception of information by a wide audience. Climate science often operates with complex terms, abstract concepts and statistical models that are understandable to specialists, but not intuitive for ordinary people.

For example, Professor Wendy Bruin de Bruin of the University of Southern California notes that "one of the participants in the study aptly noted: "It seems that you are talking over people." In order to convey findings to a wider audience, it is necessary to move away from scientific jargon and towards simple, understandable language. "In a number of cases, respondents suggested short and clear replacements for complex terms," said Bruin de Bruin. "This showed us that, despite the complexity of the climate change problem, there is no need to artificially complicate it with overly complex vocabulary." [8]

Pete Ogden, Vice-President for energy, climate and environment at the UN, stressed the need to communicate more effectively about the scale of the climate threat to motivate people to take decisive action. "Using accessible and understandable language is key", he said. [9]

Professor Candice Howarth, from the University of Surrey, who specialises in sustainability and climate

communication, points out that the gap between science and practice involves several key areas: culture, language, communication, research methods and the presentation of evidence. She focuses particularly on language and communication, emphasising the importance of avoiding both the overuse of scientific jargon and the oversimplification of scientific concepts that can lead to a loss of scientific rigour. Such carelessness in language often leads to superficial explanations of complex scientific problems, which in turn alienates audiences. Or, at the opposite end of the spectrum, to oversimplification that can undermine the underlying complexities of the response to climate change, leading to potential rebound effects. [10]

These examples highlight the important role of language, particularly English, in shaping global climate debates and the challenges non-English speakers face in accessing and participating in these debates.

Conclusion

Thus, in this article we have explored the crucial role of English in enabling communication, collaboration, and progress in the worldwide effort to combat climate change and ecological damage. It should also be noted that, despite the fact that challenges related to language barriers persist, the widespread use of English has considerably strengthened the ability of both people and organizations to participate in meaningful environmental conversations and initiatives.

The dominance of English in environmental and climate debates is not due to its inherent superiority over other languages, but to historical, political and institutional reasons. On the one hand, it facilitates global coordination, but on the other hand it can also marginalize non-English speakers. Balancing the effectiveness of having a common language with the need for inclusivity is one of the key communication challenges in global environmental efforts.

References

1. Crystal D., Potter S.: "English language". Encyclopedia Britannica. (2025) <https://www.britannica.com/topic/English-language>. Accessed 14 May 2025.
2. Montgomery S.L.: Does science need a global language? Chicago: The University of Chicago Press; (2013).
3. Crystal D.: English as a global language. p. 212, (2003)
4. Vorobyev Yu. L.: Framework for the Protection of Population and Territories in Crisis Situations, MES of Russia. Moscow, Delovoy ekspres, 2006. (In Russian).
5. Amano T, González-Varo JP, Sutherland WJ: Languages Are Still a Major Barrier to Global Science. *PLoS Biol* 14(12): e2000933. (2016) <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.2000933>
6. Mario S.: How language barriers influence global climate literacy. *The Conversation*. (2024)
7. Turns A.: Climate science is getting lost in translation. *The Conversation*. (2024)
8. Bruine de Bruin, W., Rabinovich, L., Weber, K. et al.: Public understanding of climate change terminology. *Climatic Change* 167, 37 (2021). <https://doi.org/10.1007/s10584-021-03183-0>
9. United Nations Foundation: Climate Change Communications Study Finds That Common Scientific Terminology Confounds Public. (2021)
10. Edie Newsroom: IPCC must address 'language barrier' between climate science and sustainability. (2017)

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКАЯ ВАРИАТИВНОСТЬ

PHRASEOLOGICAL VARIABILITY

Аннотация

Статья посвящена фразеологической вариативности. Вариативность – это проявление нестабильности языка, его внутренней динамики в синхронии и стимул его исторических изменений в диахронии. В лингвистике существует множество мнений о тенденциях, приводящих к языковым изменениям. К ним относятся социальные и психологические факторы, телеология и свобода слова. Фразеологические сочетания, как и другие языковые единицы, обладают разнообразием содержания и выражения. Вариативность фразеологизмов существует только в форме их выражения. Мы исследовали вариативность фразеологических единиц, используя при написании данной статьи методы наблюдения и лингвистики.

Abstract

The article is devoted to phraseological variability. Variability is a manifestation of the instability of language, its internal dynamics in synchrony and the stimulus for its historical changes in diachrony. In linguistics, there are many opinions on the trends that lead to language changes. These include social and psychological factors, teleology and freedom of speech. Phraseological combinations, like other linguistic units, have a variety of content and expression. The variability of phraseological units exists only in the form of their expression. We studied the variability of phraseological units using observation and linguistics methods when writing this article.

Ключевые слова: фразеологизм, вариативность, лексические варианты, комбинированная вариативность, контекст

Keywords: phraseological unit, variability, lexical options, combined variability, context

Введение

Одним из вопросов, представляющих интерес в современной лингвистике, является существование и прагматика фразеологической вариативности, которая не соответствует нормативной форме языка в условиях синтаксической зависимости. Обращаясь к исследованиям, можно отметить, что регулярная функциональная трансформация любых языковых единиц рассматривается как вариантность в лингвистическом плане. По мнению Ф. Вейсалли, варианты — это изменения формы языковых единиц, которые обусловлены контекстом и ситуацией и допускают их реализацию в данной функциональной системе [1, с. 11].

Вариативность фразеологизмов, которые считаются коммуникативными языковыми единицами, понимается как определенные изменения в их семантике, структуре, а также в их лексическом составе. Известно, что устойчивость и вариантность получили подтверждение в лингвистической литературе как регулярные, категориальные показатели фразеологизмов.

Обсуждение и результаты. Фразеологический вариант — это фразеологическое выражение, претерпевшее внутренние грамматические изменения или являющееся компонентом-синонимом слова в исходном фразеологизме. По мнению Т.Н. Федулениковой, проблема вариативности является одной из самых актуальных во фразеологии, поскольку вариативность фразеологизма является важнейшим и наиболее распространенным

средством обновления фразеологической сферы [3, с. 86]. Возможность использования фразеологизмов в виде различных отклонений от устойчивой структуры и традиционной семантики постоянно привлекает внимание специалистов в области фразеологии [4, с. 76]. Языковой материал, собранный методом сплошной выборки и подвергнутый комплексному сравнительно-типологическому анализу [4, с. 91] позволяет выделить следующие варианты некоторых глаголов, например, глагольных фразеологических единиц с компонентом *to give* в каждом из исследуемых.

1. Лексическая вариативность фразеологических единиц. Обращая внимание на лексические варианты фразеологических единиц с вариативностью глагольных компонентов, мы видим, что анализ фразеологического материала изучаемого английского языка выявляет единичные случаи фразеологических единиц, в которых глаголы-синонимы используются по-разному [5, с. 67]: *give (lend) credence to smth – to do worth of trust – to show trust, to trust*. Давайте рассмотрим пример:

(1) *But then, the thought darted across his mind that it was barely eleven o'clock; and that many people were still in the streets: of whom surely some might be found to give credence to his tale. – Но тут ему в голову пришла мысль, что ещё только одиннадцать часов; и что на улицах ещё много людей: среди которых наверняка найдутся те, кто поверит его рассказу.*

(2) *This sudden storm lends credence to the weathermen's warning*-Эта внезапная буря подтверждает предупреждение синоптиков..

Основной объем фразеологических единиц анализируемого типа варьирования представлен вариантами несинонимичных глаголов и фразеологических единиц: *give (have, take) a crack at smth* - дать (иметь, взять) шанс на что-либо сделать, *to do, to try one's hand at smth*-попробовать свои силы в чем-либо, *to take a risk* -рисковать, *to dare-держаться, to-give (put, set) an edge to smth*-придавать (придавать, заострять) чему-либо, *to sharpen* -оттачивать, *strengthen*-усиливать, *to stimulate sth*-стимулировать, *give (bear) evidence – to present evidence-сдать (нести) доказательства – представлять доказательства, to testify about sth, to confirm sth*-свидетельствовать о чем-либо, подтверждать что-либо; *give (lose) ground – to give in-дать (сдавать) почву – уступать; to make concessions* -идти на уступки, *surrender one's position* -сдавать свои позиции; *to give (bear) a hand –to help sth*-подать (нести) руку – помочь чему-либо – *to facilitate sth* -содействовать чему-либо – содействовать.

Давайте рассмотрим несколько примеров:

(1) *It was dark on the river, the moon obscured behind the Wall's north-western edge. Ben jumped ashore and tied the rowboat up to the small, wooden jetty, then turned to give a hand to Peng Yu-wei who stood there, cradling a sleeping Meg in one arm.* (6) — На реке было темно, луна скрывалась за северо-западным краем Стены. Бен прыгнул на берег и привязал лодку к небольшому деревянному причалу, затем повернулся, чтобы помочь Пэн Юйвэю, который стоял там, держа на руках спящую Мэ.

One would hear, 'I'm going blackberrying. Any-one want to come?' or, 'I saw a fallen branch over the road this morning. Want to give a hand to drag it in?' and, 'Where's the mushroom basket? <...>. (6) - Можно было услышать: «Я иду собирать ежевику. Кто-нибудь хочет пойти?» или «Я видел упавшую ветку на дороге сегодня утром. Хотите помочь, чтобы дотащить её?» и «Где корзина с грибами? <...>».

В обоих приведённых выше примерах использован фразеологизм *to give a hand*- «подать руку».

2) Лексические варианты фразеологических единиц с взаимозаменяемыми субстантивными компонентами.

Обратите внимание, что взаимозаменяемые существительные, которые в рамках субстантивной вариативности демонстрируют принадлежность к одной тематической области, могут различаться оттенками значений: *give smb a warm welcome (reception)* -оказать кому-либо тёплый приём (*устроить горячий (гостеприимный) приём – to organize a hot (hospitable) reception*-организовать тёплую встречу – *organize a hot (hospitable) reception*-организовать тёплую встречу, *give smb a ring / a tinkle – to call, to ring someone* -позвонить кому-либо – позвонить кому-либо, позвонить кому-либо, например:

We look forward to seeing you again, madam. When you do come in, don't sit down to let me know.

I'd welcome your views on our service then; <...>. We are confident that next time you purchase one of our products there will be no problem. Perhaps you'd give a ring and I'd welcome your feedback. (6) - Мы с нетерпением ждём новой встречи с вами, мадам. Пожалуйста, дайте мне знать, когда приедете. Буду благодарен за ваш отзыв о нашем сервисе; <...>. Мы уверены, что в следующий раз, когда вы приобретёте один из наших товаров, проблем не возникнет. Позвоните мне, пожалуйста, и я буду благодарен за ваш отзыв. (6, BNC).

В английском языке также существуют грамматические варианты, возникающие в следующих случаях: Например, при использовании разных временных форм глаголов: *One scabed sheep will mar all flock* — Одна шершавая овца испортит все стадо. *One scabed sheep mars all flock* — Хромая овца всегда оставляет все стадо позади. *A tranquilizing man will catch at a straw* — Утопающий человек ловит соломинку. *A tranquilizing man catches at a straw* — Утопающий человек ловит соломинку. *Deer will call to deer* — Вода течет, она находит свою нору. *Deer call to deer* — Вода течет, она находит свою нору. *Care kills a cat* — Если вы слишком любите кошку, она вернется и изодрает ей морду (т. е. если вы слишком цените осла, он будет считать себя скаковой лошастью).

б) при изменении единственного числа на множественное путем изменения числа существительного и соответствующего ему глагола: *A new broom sweeps clean* — Свежий стакан воды прохладный. *New brooms sweep clean* — Новые весты пользуются уважением; *A curst cow has short horns*-У проклятой коровы короткие рога — Язык не того человека короток. *A rolling stone gathers no moss* -Катящийся камень не топчет мох — Мудрый человек не сбивается с пути. *The exception proves the rule*-Исключение подтверждает правило — Слепой, слепой. *Exceptions prove the rule*-Факты очевидны.

в) при изменении степеней сравнения прилагательных: *Forbidden fruit is sweet* -Запретный плод сладок — Человеку запрещено убежать (воровство сладко). *Forbidden fruit is sweetest*-Запретный плод слаще всех — Воровство очень сладко.

Вопрос о лингвистическом статусе результата усечения фразеологических единиц до сих пор остается дискуссионным. Одни ученые считают их вариантами, другие относят к производным [2, с. 83].

В результате фразеологические единицы, или идиомы, как мы видели ранее в данном исследовании, содержат значительную вариативность в употреблении. Однако, несмотря на вышеупомянутые варианты, каждая фразеологическая единица обладает определённой степенью устойчивости и не допускает неограниченной вариативности.

Вариативность компонентов фразеологизмов проявляется по-разному. Вариативность, то есть формальные изменения, иногда охватывает один или все компоненты фразеологизма. Например, отметим, что в соматических фразеологических сочетаниях наблюдаются формальные (to got to

heel/kolens - ставить на пятки / колени, to dry his face/to head in one's hands - прятать лицо / голову в руках), лексические (to have/ got a bone in one's arm/leg - (иметь / получил кость в руке / ноге,- быть неспособным двигаться вообще, композиционные и формальные (to have an eye on / to keep an eye out for - (следить за /) изменения.

Заключение

В данной статье мы исследовали вариативность фразеологических единиц. В результате нашего исследования мы узнали, что вариативность присуща любому естественному языку: именно посредством вариативности происходит изменение языка, и одни формы или употребления диахронически вытесняют другие. Проблема вариативности изучалась как в зарубежной, так и в азербайджанской лингвистике. Изучение проблемы вариативности в зарубежной лингвистике началось в начале XX века. Можно выделить пять различных типов вариативности фразеологических единиц: лексическая замена, лексическая вставка, усечение, грамматическая трансформация и транскатегоризация.

Список литературы

1. Вейсалли, Ф. Введение в дискурс-анализ. Баку: Просвещение, – 2010. –155 с.

2. Степанов Ю.С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и принцип Причинности // Язык и наука конца XX века: Сб. ст. / Под ред. Ю.С. Степанова. – М.: РГГУ, 1995. – С. 35–73

3. Федуленкова Т. Н. Вариантность фразеологических единиц с компонентом go в современном английском языке // Актуальные проблемы английской филологии: Сб. науч. тр. М.: Моск. пед. гос. Ун-т, 2002.

4. Федуленкова Т. Н. Фразеологическая вариативность как лингвистическая проблема. Вестник ОГУ. №4, 2005.

5. Кунин А. В. О фразеологической вариантности и структурной синонимии в современном английском языке // Проблемы фразеологии и задачи ее изучения в высшей и средней школе. Вологда, 1965. С. 32- 33.

6. BNC – The British National Corpus (BYU – BNC) [Электронный ресурс]: 100 million words (UK, 1980s-1993). /Mark Davies; Brigham Young University. Электрон. дан. [Provo], 1990. Режим доступа: <http://corpus.byu.edu/bnc>, свободный. Загл. с экрана. Яз. Англ.

JURISPRUDENCE

Важенкова Віолетта Вадимівна

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції
України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Гладков Данило Романович

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції
України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Кисельов Андрій Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативної-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції Національної поліції України,
майор поліції

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ У СПРАВАХ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Vazhenkova Violetta Vadymivna

Gladkov Danylo Romanovich

Kiselyov Andrey Alexandrovich

ORGANIZATION AND CONDUCT OF INVESTIGATIONS IN HUMAN TRAFFICKING CASES DURING MARTIAL ARTS

Анотація.

У статті розглянуто актуальні проблеми протидії торгівлі людьми в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Визначено основні чинники поширення цього злочину, серед яких соціально-економічна нестабільність, вимушена міграція та вразливість населення. Проаналізовано нормативно-правові засади протидії торгівлі людьми на міжнародному та національному рівнях, зокрема положення статті 149 Кримінального кодексу України. Окреслено роль органів державної влади, правоохоронних структур та громадських організацій у виявленні й розслідуванні злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. Зазначено, що ефективна протидія цьому явищу потребує комплексного підходу, міжнародної співпраці та підвищення рівня правової обізнаності громадян.

Abstract.

The article considers the current problems of combating human trafficking in the context of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. The main factors of the spread of this crime are identified, including socio-economic instability, forced migration and vulnerability of the population. The regulatory and legal framework for combating human trafficking at the international and national levels is analyzed, in particular the provisions of Article 149 of the Criminal Code of Ukraine. The role of state authorities, law enforcement agencies and public organizations in identifying and investigating crimes related to human trafficking is outlined. It is noted that effective counteraction to this phenomenon requires a comprehensive approach, international cooperation and increasing the level of legal awareness of citizens.

Ключові слова: торгівля людьми, експлуатація, вербування, рабство, протидія, воєнний стан, військова агресія; трудова агресія; вимушено переміщені особи.

Keywords: human trafficking, exploitation, recruitment, slavery, resistance, martial law, military aggression; labor aggression; forcibly displaced persons.

Торгівля людьми є одним із найтяжчих злочинів, який грубо порушує права і свободи людини, завдає непоправної шкоди потерпілим, а також підриває основи правової держави та принцип верховенства права. У сучасних умовах збройної агресії російської федерації проти України ця проблема набула особливої актуальності. Торговля людьми виступає як наслідком, так і причиною порушення прав людини. Економічні труднощі, бажання забез-

печити безпеку родини, обмежені можливості працевлаштування, політичні кризи, а також наявність неконтрольованих ділянок державного кордону створюють сприятливі умови для збільшення масштабів вимушеної міграції. Усе це сприяє зростанню випадків трудової експлуатації та нелегальної міграції, що є основними чинниками поширення торгівлі людьми.

Жінки та діти, які залишають Україну через війну, належать до групи підвищеного ризику стати

жертвами торговців людьми. Разом із тим чоловіки, які залишаються в межах країни, також можуть потрапити у ситуації експлуатації. Втрата роботи, обмежені ресурси для забезпечення базових потреб, внутрішнє переміщення та відсутність стабільного доходу створюють підґрунтя для поширення злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. З початком повномасштабного вторгнення Україна зазнала значних демографічних змін: понад десять мільйонів громадян були змушені залишити свої домівки, з них від п'яти до шести мільйонів стали внутрішньо переміщеними особами, а близько чотирьох мільйонів виїхали за кордон. Це суттєво посилює вразливість населення до ризиків експлуатації, адже жертвою торгівлі людьми може стати будь-хто, незалежно від статі, віку, соціального статусу чи рівня освіти.

До основних груп ризику належать безробітні працездатного віку, мешканці сільської місцевості, особи з низьким рівнем доходів, громадяни, які працюють за кордоном нелегально або незаконно виїжджають за межі країни. У зону підвищеного ризику також потрапляють користувачі інтернет-платформ знайомств, особи, що шукають посередників для укладання фіктивних шлюбів, працівники сфери розваг, діти-сироти, бездоглядні та позбавлені батьківського піклування. Торгівля людьми - це не лише національна, а й глобальна проблема, вирішення якої можливе лише шляхом міжнародної співпраці.

Сучасні форми торгівлі людьми виходять за межі сексуальної експлуатації. Значна увага приділяється трудовій експлуатації та іншим видам сучасного рабства. З початком повномасштабної війни ризики потрапляння українських громадян у ситуації, пов'язані з торгівлею людьми, суттєво зросли. Це обумовлено масовими пересуваннями українців до інших країн, внутрішньою міграцією, а також примусовою депортацією до росії чи переміщенням на тимчасово окуповані території. А саме вони охоплюють трудову експлуатацію, примусове жебрацтво, використання у порнографії, незаконний продаж дітей, вилучення органів, примусові шлюби, вагітність або її переривання, примусову участь у збройних конфліктах та злочинній діяльності. Основна мета таких злочинів полягає у використанні людини як об'єкта експлуатації для отримання прибутку [2].

На міжнародному рівні правові основи протидії торгівлі людьми визначено низкою міжнародних актів. Зокрема, Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності визначає торгівлю людьми як вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою, її застосування, обману, зловживання владою або уразливістю положення з метою експлуатації. Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми також трактує цей злочин як незаконну діяльність, що здійснюється шляхом обману, насильства або зловживання залежним становищем особи [3]. Паризький протокол 2000 року розширює поняття торгівлі людьми, визначаючи її як комплекс дій,

спрямованих на експлуатацію людини, включно з проституцією, примусовою працею, рабством або вилученням органів. Так, торгівлю людьми пропонується розуміти як здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [5].

В Україні кримінально-правове визначення торгівлі людьми міститься у статті 149 Кримінального кодексу України, де зазначено, що торгівля людьми - це вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації з використанням примусу, обману, шантажу, викрадення, матеріальної чи іншої залежності або уразливого стану потерпілого.

2 червня 2023 року Кабінет Міністрів України затвердив Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми, метою якої є вдосконалення механізмів запобігання цьому явищу, підвищення ефективності виявлення злочинців, захист прав потерпілих і надання їм необхідної допомоги. Реалізація цієї програми передбачає вдосконалення нормативно-правової бази, посилення взаємодії між суб'єктами протидії торгівлі людьми - Національною поліцією, соціальними службами, міжнародними організаціями та громадськими об'єднаннями, підвищення професійної компетенції посадових осіб у цій сфері, зменшення рівня вразливості громадян шляхом проведення інформаційно-просвітницьких кампаній, удосконалення системи збору даних про постраждалих, а також посилення прикордонного контролю та ефективного розслідування кримінальних проваджень.

Підвищенню ефективності вказаних заходів може сприяти використання сучасних інструментів кримінального аналізу. Базуючись на оцінках органів та підрозділів Національної поліції, які у щоденній діяльності або застосовують кримінальний аналіз, або використовують його результати, беззаперечно можна стверджувати, що він є ефективним інструментом у протидії злочинності, в тому числі оперативно-розшукової протидії торгівлі дітьми в умовах воєнного стану [6-19].

Одним із ключових чинників, що ускладнюють протидію торгівлі людьми, є низький рівень обізнаності громадян про небезпеку цього явища. У зв'язку з цим особливої уваги потребує проведення інформаційних і профілактичних заходів, спрямованих на підвищення обізнаності населення про ризики експлуатації. Такі заходи мають реалізовуватися через просвітницькі програми, соціальну рекламу, листівки, онлайн-кампанії, уроки безпеки, виховні години, зустрічі з представниками поліції, органів місцевого самоврядування та громадських організацій.

Ефективна протидія торгівлі людьми потребує консолідації зусиль як на національному, так і на міжнародному рівнях. В умовах війни особливо важливо посилити міжнародне співробітництво,

впроваджувати найкращі практики у сфері запобігання торгівлі людьми, а також забезпечити дієву координацію діяльності всіх суб'єктів, які беруть участь у виявленні, документуванні та розслідуванні таких злочинів.

До основних суб'єктів взаємодії зі слідчим під час розслідування кримінальних проваджень у злочинах, пов'язаних із торгівлею людьми, належать Департамент міграційної поліції, оперативні підрозділи Національної поліції, підрозділи кіберполіції, Державна прикордонна служба, Державна міграційна служба України, а також журналісти, іноземні посольства та консульства, правоохоронні органи іноземних держав, неурядові українські та міжнародні громадські організації.

Таким чином, протидія торгівлі людьми в сучасних умовах вимагає комплексного підходу, який поєднує ефективну правоохоронну діяльність, міжнародну співпрацю, підвищення рівня обізнаності населення та створення дієвих механізмів захисту постраждалих осіб. Лише спільними зусиллями держави, суспільства та міжнародної спільноти можливо мінімізувати масштаби цього небезпечного соціального явища.

Список використаних джерел:

1. Шляховський О.А. Окремі засади становлення та розвитку правового забезпечення протидії торгівлі людьми. Науковий вісник публічного та приватного права. 2023. Випуск 1. С. 100–105. 6. Дмитро Лубінець, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану. Газета ВРУ «Голос України». URL: <http://www.golos.com.ua/article/372593>.
2. Протидія торгівлі людьми. Офіційний веб-сайт: ДЕПАРТАМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ. URL: <https://social.te.gov.ua/diyalnist/protidiya-torgivli-lyudmi/>.
3. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітряю) : Закон України від 04.02.2004 р. № 1433-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-15#Text> (дата звернення: 29.09.2025).
4. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858 (дата звернення: 06.10.2025).
5. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#o27 (дата звернення: 29.09.2025).
6. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.
7. Горелік Д. С., Кисельов А. О. Міжнародне співробітництво Національної поліції у сфері оперативно-розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2-х ч. (Дніпро, 19 жовт 2018 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. Ч. 1. С. 139–141.
8. Darahan V.V., Kyselov A.O., Kopylov E.V. Interaction of criminal police units with othersubjectsof control over public procurement as an element of ensuring economic security. *Scientific monograph. Activities of law enforcement agencies to ensure public safety and order during the legal regime of martial law*: Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. P. 58.
9. Kyselov A., Kovalevska O. An investigation of effective police communication. law enforcement roles requiring language skills. *Methodological bases of studying the processes of general mental laws in human interaction with the environment. International Science Group. – Boston : Primedia eLounch, 2022. 194 p. Available at : DOI - 10.46299/ISG.2022.MONO.PSYCHOL.1/ Pp. 39-47.*
10. Кисельов А. Досвід використання підрозділами Національної поліції технологій «OSINT» у протидії кримінальним правопорушенням / А. Кисельов // Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). - Дніпро : ДДУВС, 2022. – С. 318-319.
11. TV Alyoshina, NO Fisunenکو, AO Kyselov, SO Kiselov, OV Karnauhov. INNOVATIVE APPROACHES TO PERSONNEL SECURITY UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2024, (4): Pp. 164 – 171; <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-4/164>.
12. Кисельов А.О., Копилов Е.В., Худенко Д.М. : Основи кримінального аналізу : навч. посіб. / А.О. Кисельов, Е.В. Копилов, Д.М. Худенко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 152 с.
13. Кисельов А.О. Особливості підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України на прикладі здійснення кримінального аналізу. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2023 р.) - Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. с. 67-69.
14. Кисельов А.О., Самофалова А.І. Особливості сучасної підготовки фахівців з кримінального аналізу для органів та підрозділів Національної поліції України. *Colloquium-journal* №16 (175), 2023. (Warszawa, Polska). 2023. P. 50-52.
15. Кисельов А.О. Тактика безконфліктного спілкування працівників кримінальної розвідки Національної поліції з особами, яких залучають до

конфіденційного співробітництва. Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 29 квітня 2016 р. - Одеса : ОДУВС, 2016, с. 88-89.

16. Кисельов А.О. Правова основа конфіденційного співробітництва осіб з підрозділами Національної поліції України. *New Opportunities in the World Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Abu-Dhabi, August 30 - 31, 2016, UAE). Abu-Dhabi. International Scientific and Practical Conference «World Science».* №9 (13). August 2016. P. 54-56.

17. Кисельов А., Дуднік А. Шляхи підвищення ефективності роботи підрозділів кримінального

аналізу. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 21.03.2025). Частина II. С. 41-43.

18. Кисельов А.О. Деякі проблеми сучасної протидії оперативними підрозділами Національної поліції кримінальним правопорушенням за допомогою негласних працівників. Оперативно-розшукова діяльність НП: проблеми теорії та практики. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 22.12.2021). С. 30-32.

19. Кисельов А.О. Особливості виявлення працівниками підрозділів карного розшуку крадіжок з квартир та приватних будинків (за матеріалами УКР ГУНП в Дніпропетровській області). Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам. Матеріали науково-практичного семінару (ДДУВС, 24.05.2018) С. 30-32.

Євсюков Іван Олександрович

Курсант факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Шейко Софія Андріївна

Курсантка факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Кисельов Андрій Олександрович

Т.в.о. завідувача кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України, кандидат юридичних наук,
доцент, майор поліції
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ЗЛОЧИННИМ ГРУПАМ

Evsyukov Ivan Olexandrovich

Sheiko Sofia Andreevna

Kiselev Andriy Olexandrovich

APPLICATION OF CRIMINAL ANALYSIS WHEN COMBATING ORGANIZED CRIMINAL GROUPS

Анотація.

Стаття присвячена дослідженню ролі кримінального аналізу у протидії організованим злочинним групам. Розглянуто сутність, завдання та методи кримінального аналізу, а також його значення для виявлення, документування та попередження злочинної діяльності. Проаналізовано нормативно-правові засади боротьби з організованою злочинністю, особливості функціонування злочинних угруповань і можливості використання аналітичних методів та сучасних інформаційних технологій у діяльності правоохоронних органів. Особливу увагу приділено питанням удосконалення методології кримінального аналізу, підвищенню кваліфікації аналітиків, розвитку міжвідомчої та міжнародної співпраці.

Abstract.

The article is devoted to the study of the role of criminal analysis in countering organized criminal groups. The essence, objectives, and methods of criminal analysis, as well as its significance for detecting, documenting, and preventing criminal activities, are considered. The legal framework for combating organized crime, the features of criminal groups' functioning, and the possibilities of using analytical methods and modern information technologies in law enforcement activities are analyzed. Special attention is paid to improving the methodology of criminal analysis, enhancing the qualifications of analysts, and developing interagency and international cooperation.

Ключові слова: кримінальний аналіз, організована злочинність, аналітична діяльність, правоохоронні органи, злочинні угруповання, інформаційні технології, міжвідомча співпраця, міжнародна взаємодія, прогнозування злочинності, удосконалення методології.

Keywords: criminal analysis, organized crime, analytical activity, law enforcement agencies, criminal groups, information technologies, interagency cooperation, international interaction, crime forecasting, methodological improvement.

В сучасних умовах розвитку суспільства та глобалізації криміногенної ситуації однією з найсерйозніших загроз національній безпеці є діяльність організованих злочинних груп. Їхня діяльність характеризується високим рівнем конспірації, чітким розподілом ролей між учасниками, використанням сучасних технологій і транснаціональними зв'язками, що значно ускладнює процес виявлення та документування злочинної активності. Традиційні методи протидії злочинності не завжди забезпечують належний рівень ефективності, адже організовані злочинні структури швидко адаптуються до змін у правовій, соціально-економічній та

технологічній сферах. У зв'язку з цим особливого значення набуває застосування кримінального аналізу як інноваційного інструменту виявлення та розшуку організованих злочинних угруповань.

Кримінальний аналіз є спеціалізованим напрямом аналітичної діяльності, який передбачає системне збирання, опрацювання та інтерпретацію інформації про кримінальні події, осіб, їхні зв'язки та способи функціонування злочинних структур. Його застосування дозволяє не лише оперативно реагувати на окремі злочини, а й прогнозувати подальшу діяльність угруповань, виявляти потенційні загрози та запобігати новим злочинам.[1, с. 167] Такий

підхід створює умови для глибшого розуміння природи організованої злочинності, її закономірностей і тенденцій, що значно підвищує ефективність роботи правоохоронних органів.

Організована злочинність посідає особливе місце серед інших кримінальних проявів, оскільки вона поєднує в собі складність внутрішньої структури, стабільність функціонування та високу суспільну небезпеку.[2, с. 289] На відміну від звичайних злочинів, що часто мають спонтанний або ситуативний характер, організовані злочинні групи діють системно, з чітким розподілом ролей та завдань між учасниками, використовуючи різні форми прикриття й засоби протидії правоохоронним органам. Визначення ознак організованих злочинних угруповань дозволяє краще зрозуміти їхню природу та підходи до протидії.[3, с. 48] До таких ознак відносять стабільність складу, наявність керівника або керівного ядра, ієрархічну структуру, матеріальну або іншу зацікавленість учасників, застосування заходів конспірації та використання сучасних технологій для підтримання зв'язків і здійснення злочинної діяльності. [4, с. 93]

Законодавство України приділяє значну увагу протидії організованій злочинності. У Кримінальному кодексі України закріплені правові підстави для кримінальної відповідальності за створення злочинної організації, участь у ній, а також інші форми співучасті. Зокрема, статті 255–257 КК України регламентують поняття злочинної організації, бандитизму та інших форм діяльності організованих злочинних угруповань. [5, с. 109] Окреме значення має стаття 28 КК України, яка встановлює кваліфікуючу ознаку вчинення злочину групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією. Міжнародно-правові акти, зокрема Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Палермська конвенція), також визначають стандарти, що повинні враховуватися у національній правозастосовній практиці. [6, с. 59]

Зростання масштабів організованої злочинності обумовлює потребу у використанні сучасних методів її виявлення та розслідування. Традиційні слідчі дії, хоч і залишаються основним інструментом протидії, не завжди дозволяють вчасно встановити всю мережу зв'язків між учасниками злочинних угруповань, виявити канали фінансування чи схеми прикриття. [7, с. 127] У таких умовах особливого значення набуває кримінальний аналіз як методологічна основа для системного дослідження злочинних процесів. Його застосування дає змогу створювати узагальнені аналітичні картини діяльності організованих злочинних груп, визначати стратегії протидії, прогнозувати можливі напрямки їхньої активності.

Методика кримінального аналізу розглядається як комплекс спеціальних методів і прийомів, спрямованих на систематизацію та інтерпретацію великого обсягу інформації з метою виявлення діяльності організованих злочинних груп. На відміну від звичайного інформаційного опрацювання, кримінальний аналіз ґрунтується на багатовимірному дослідженні злочинних процесів,

що дозволяє встановлювати не тільки очевидні, але й приховані зв'язки між особами, подіями та явищами. Саме завдяки такому підходу стає можливим своєчасне виявлення структур організованих злочинних угруповань, їхніх ключових учасників і схем функціонування. В основі кримінального аналізу лежить поетапна робота з даними. На першому етапі відбувається збирання інформації з різних джерел: оперативно-розшукових матеріалів, баз даних правоохоронних органів, відкритих джерел, експертних оцінок та аналітичних звітів. Наступний етап передбачає перевірку достовірності та верифікацію даних, адже саме якість інформації є визначальною для формування об'єктивних висновків. Подальший аналіз полягає в систематизації відомостей, виявленні закономірностей і тенденцій, формуванні аналітичних моделей та прогнозів. На завершальному етапі результати оформлюються у вигляді довідок, графічних схем, картограм чи мережових діаграм, що наочно демонструють взаємозв'язки між об'єктами дослідження. [8, с. 39]

Особливу роль у кримінальному аналізі відіграють аналітичні методи, які забезпечують глибину та точність дослідження. Серед них можна виділити соціометричний підхід, що дає змогу визначити роль кожного учасника в структурі угруповання, метод мережевого аналізу для дослідження комунікаційних зв'язків, статистичні методи для оцінки тенденцій злочинності, а також геоінформаційні технології для виявлення територіальних особливостей злочинної діяльності. Важливим напрямом є фінансово-економічний аналіз, адже більшість організованих груп функціонує з метою отримання матеріальної вигоди, а простеження грошових потоків дає змогу ідентифікувати ключові джерела доходів та механізми їх легалізації.

Інформаційні технології та сучасне програмне забезпечення значно розширюють можливості кримінального аналізу. Використання спеціалізованих систем дозволяє створювати інтегровані бази даних, автоматизовано будувати схеми зв'язків, аналізувати великі масиви інформації та здійснювати пошук прихованих закономірностей. Застосування таких інструментів не тільки прискорює процес дослідження, але й знижує ризик людських помилок, що є особливо важливим у роботі з великою кількістю даних. У міжнародній практиці використання спеціалізованих програмних продуктів давно стало невід'ємним елементом діяльності правоохоронних органів, і впровадження їх в Україні сприятиме підвищенню ефективності боротьби з організованою злочинністю.

Не менш важливою складовою методики кримінального аналізу є міжвідомча та міжнародна співпраця. Діяльність організованих злочинних груп нерідко виходить за межі однієї держави, що зумовлює необхідність обміну інформацією між правоохоронними органами різних країн. Встановлення єдиних стандартів збору та аналізу даних, участь у спільних операціях і використання

міжнародних інформаційних платформ забезпечують більш повне уявлення про масштаби та особливості діяльності угруповань. Для України, яка інтегрується у європейську систему безпеки, така співпраця є важливою передумовою ефективної протидії організованій злочинності.

Практичний вимір кримінального аналізу полягає у його безпосередньому використанні в діяльності оперативних підрозділів і слідчих підрозділів з метою виявлення та документування діяльності організованих злочинних груп. Одним із ключових напрямів такої роботи є створення аналітичних досьє на злочинні угруповання, у яких систематизуються всі наявні відомості про склад учасників, їхні ролі, канали комунікації, матеріальну базу та способи фінансування. Аналітичне досьє дозволяє сформувати цілісне уявлення про структуру та функціонування групи, що надалі використовується для планування оперативно-розшукових і слідчих заходів.

Важливим елементом практичного застосування кримінального аналізу є ідентифікація ролей учасників злочинного угруповання. Аналітичні методи дозволяють встановити керівника, організаторів, виконавців та посередників, а також виявити осіб, що забезпечують прикриття чи фінансову підтримку діяльності групи. Подібний підхід забезпечує можливість спрямованого впливу на найвразливіші сегменти угруповання, що підвищує ефективність його нейтралізації. Прикладом може слугувати аналіз комунікаційних мереж, який дозволяє визначити найбільш активних учасників та розкрити приховані зв'язки, що не завжди очевидні у ході традиційного розслідування.

Застосування кримінального аналізу дає змогу досліджувати фінансові потоки, які забезпечують життєдіяльність організованих злочинних груп. Простеження грошових операцій, каналів легалізації доходів та використання підставних компаній дозволяє ідентифікувати не лише виконавців злочинної діяльності, а й тих, хто здійснює стратегічне управління та отримує найбільшу вигоду від функціонування угруповання. Такі результати аналізу створюють передумови для порушення кримінальних проваджень за статтями, пов'язаними з відмиванням доходів, фінансуванням тероризму чи незаконним обігом зброї та наркотиків.

Оцінка ефективності кримінального аналізу в практиці показує, що його застосування суттєво підвищує результативність оперативно-розшукових заходів. Завдяки цьому правоохоронні органи отримують можливість не лише фіксувати факти вже вчинених злочинів, а й запобігати новим, своєчасно виявляючи підготовчі дії. Це особливо актуально у боротьбі з транснаціональними організованими угрупованнями, діяльність яких виходить за межі однієї країни та має складну багаторівневу структуру.

Водночас практичне застосування кримінального аналізу стикається з низкою проблемних аспектів. Серед них варто відзначити обмеженість технічних ресурсів, недостатній рівень підготовки аналітиків, відсутність уніфікованих стандартів

збору та обробки даних, а також питання правового характеру, пов'язані з допустимістю аналітичних матеріалів як доказів у судовому процесі. Значну увагу також слід приділити етичним питанням, оскільки широке використання інформаційних технологій створює ризик втручання у приватне життя та порушення прав людини.

Незважаючи на існуючі труднощі, практичні результати свідчать про вагомий роль кримінального аналізу у виявленні та розшуку організованих злочинних груп. Його комплексне застосування дозволяє правоохоронним органам більш ефективно реагувати на виклики сучасної злочинності, забезпечуючи своєчасне попередження злочинів, виявлення ключових учасників і структур, а також знешкодження загроз національній безпеці. Подальший розвиток методів кримінального аналізу і впровадження їх у практику є одним із пріоритетних напрямів удосконалення системи протидії організованій злочинності в Україні.

Удосконалення кримінального аналізу як інструменту протидії організованій злочинності передбачає комплексне вирішення кадрових, організаційних та технологічних питань. Одним із ключових напрямів є підвищення кваліфікації аналітичних кадрів, адже ефективність аналізу значною мірою залежить від професійного рівня спеціалістів. Систематичне навчання, тренінги з використання сучасних інформаційних технологій, знання кримінально-правових аспектів та методів розслідування організованих злочинів створюють основу для підвищення результативності роботи аналітичних підрозділів.

Не менш важливим є технічне та організаційне забезпечення аналітичної діяльності. Впровадження сучасних програмних комплексів, інтеграція баз даних та автоматизованих систем обробки інформації дозволяє значно прискорити процес аналізу, зменшити ймовірність помилок і підвищити якість прогнозування. Організаційно доцільно створювати міжвідомчі центри аналітики, де зосереджуватиметься оперативна, кримінальна та фінансова інформація, що забезпечить комплексний підхід до дослідження діяльності організованих груп та сприятиме оперативному обміну даними між підрозділами.

Удосконалення нормативно-правової бази є ще одним важливим напрямом розвитку кримінального аналізу. Необхідно запроваджувати стандарти збору, обробки та збереження аналітичної інформації, визначати правила використання результатів аналізу у слідчих і судових процедурах, а також уточнювати правові аспекти міжвідомчої та міжнародної співпраці. Своєчасне оновлення законодавчих норм дозволяє забезпечити баланс між ефективністю аналітичної роботи та дотриманням прав людини, що є надзвичайно важливим у демократичному суспільстві.

Важливу роль відіграє також інтеграція міжнародного досвіду та співпраця з правоохоронними органами інших держав. Обмін інформацією, використання спільних аналітичних платформ,

участь у міжнародних тренінгах та операціях дозволяє отримувати доступ до нових методів аналізу, передових технологій і практик, що довели свою ефективність у боротьбі з транснаціональними організованими злочинними угрупованнями. Такий підхід сприяє формуванню більш гнучкої та оперативної системи реагування на криміногенні загрози.

З огляду на зазначене, перспективним є розвиток інтегрованого підходу, який поєднує технологічні новації, підвищення кваліфікації кадрів, вдосконалення організаційних структур та адаптацію правових норм. Це дозволяє не лише підвищити ефективність виявлення та розшуку організованих злочинних груп, а й формувати превентивні механізми, здатні запобігати злочинам ще на етапі їх підготовки. Впровадження таких заходів створює умови для більш системної та результативної боротьби з організованою злочинністю, сприяє зміцненню національної безпеки та розвитку правової держави.

Список використаної літератури:

1. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу: навч. посіб. – Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2018. – 224 с.
2. Берзін П. С. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій: моногр. – Київ: Юридична думка, 2017. – 312 с.

3. Швець А. В. Використання методів кримінального аналізу під час оперативного провадження та досудового розслідування // Вісник Нац. академії внутр. справ. – 2020. – № 3. – С. 45–53.

4. Ханькевич А. М. Використання кримінального аналізу в протидії організованій злочинності // Право та безпека. – 2019. – № 2. – С. 88–97.

5. Бакало В. О. Особливості використання кримінального аналізу для протидії злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями // Кримінологія та кримінальне право України. – 2021. – № 1. – С. 102–111.

6. Бутко Р. Розвиток системи кримінального аналізу в Україні // Наукові записки ДДУВС. – 2020. – Вип. 34. – С. 55–64.

7. Телійчук В. Г., Калашнік Є. О. Використання можливостей фінансового кримінального аналізу та форензик-аудиту у протидії шахрайству й корупції // Фінансові дослідження. – 2019. – № 4. – С. 121–130.

8. Копилов Е. Обґрунтування етапів кримінального аналізу в умовах воєнного стану // Вісник оперативно-розшукової діяльності. – 2022. – № 2. – С. 34–42.

Зюков Юрій

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17424971>**АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ПІДЗАКОННОЇ НОРМОТВОРЧОСТІ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Ziukov Yurii

Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE CURRENT ISSUE OF SUBORDINATE RULEMAKING IN UKRAINE: THEORETICAL AND LEGAL ASPECT**Анотація**

Актуальність цієї статті полягає в тому, що підпорядкована нормотворчість є динамічною та найпоширенішою формою правотворчості, яка безпосередньо впливає на життя громадян в Україні. Підпорядковані акти (такі як постанови уряду та розпорядження міністерств) дозволяють державі швидко реагувати на зміни, що робить їх найбільш практичною та частою формою регулювання.

Автор досліджує сутність та особливості підпорядкованої нормотворчості як ключового елемента для юриста, який прагне не лише знати закон, а й розуміти, як він діє на практиці. Найважливіше те, що стаття критично аналізує правові ризики, пов'язані з цим процесом, включаючи порушення принципу розподілу влади та прийняття актів *ultra vires* (перевищення повноважень) шляхом створення нових норм, безпосередньо не передбачених законами. У дослідженні розглядаються фундаментальні правові принципи, включаючи ієрархію, компетенцію та публічність, підкреслюючи їхню вирішальну роль у забезпеченні системності та передбачуваності української правової бази. Крім того, у роботі визначено ключові недоліки української нормотворчості, такі як використання застарілої термінології радянських часів та надмірна деталізація адміністративних процедур, що сприяє правовій невизначеності та бюрократичним перешкодам.

Abstract

The relevance of this article lies in the fact that subordinate rulemaking is a dynamic and the most widespread form of law-making that directly affects the lives of citizens in Ukraine. Subordinate acts (such as government resolutions and ministerial orders) allow the state to react swiftly to changes, making them the most practical and frequent form of regulation.

The author explores the essence and features of subordinate rulemaking as a key element for a lawyer who seeks not only to know the law but also to understand how it operates in practice. Crucially, the article critically analyzes the legal risks associated with this process, including the violation of the principle of separation of powers and the adoption of acts *ultra vires* (exceeding authority) through the creation of new norms not directly envisioned by laws. The study examines fundamental legal principles, including hierarchy, competence, and publicity, emphasizing their critical role in ensuring the systematicity and predictability of the Ukrainian legal framework. Furthermore, the work identifies key shortcomings in Ukrainian rulemaking technique, such as the use of outdated Soviet-era terminology and excessive detailing of administrative procedures, which contribute to legal uncertainty and bureaucratic obstacles.

Ключові слова: нормотворчість, правотворчість, органи виконавчої влади, принцип законності, ієрархія правових актів, техніка нормотворчості

Keywords: Rulemaking, Law-making, Executive Authorities, Principle of Legality, Hierarchy of Legal Acts, Rulemaking Technique.

На перший погляд, питання підзаконної нормотворчості в теоретичному аспекті в Україні це може здатися суто технічною темою, але насправді вона є динамічною та оперативною. Отже, підзаконні нормативно правові акти створюються набагато швидше, ніж закони, які вимагають тривалого парламентського обговорення та ухвалення. Це дозволяє органам виконавчої влади оперативно реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві, економіці або в сфері безпеки. Наприклад, в умовах пандемії COVID-19 Кабінет Міністрів України оперативно приймав постанови для введення карантинних обмежень, що було б неможливо зробити

з такою швидкістю через законодавчу процедуру [1].

Слід зазначити, що закони, як правило, встановлюють загальні правила та принципи. Підзаконні нормативно правові акти деталізують ці правила, роблять їх зрозумілими та застосовними на практиці. Кількість підзаконних актів значно перевищує кількість законів. Вони регулюють практично всі сфери повсякденного життя: від правил дорожнього руху та санітарних норм до порядку надання державних послуг і оподаткування. Саме з підзаконними актами громадяни та бізнес взаємодіють щодня.

Кожна людина стикається з наслідками підзаконних актів. Наприклад, постанова Кабінету Міністрів про підвищення мінімальної зарплати або наказ Міністерства фінансів про форму податкової декларації. Ці акти не просто існують у правовій системі, вони безпосередньо формують права людини та обов'язки, що робить їх надзвичайно важливими для вивчення.

Підзаконний нормативно-правовий акт – це офіційний письмовий документ, що видається уповноваженим органом, наприклад, урядом, міністерством, місцевою державною адміністрацією, на підставі та для виконання закону.

Слід зазначити, що підзаконні акти не просто конкретизують закони, а й можуть створювати нові правила, що викликає дискусії щодо їхнього місця в системі права. Постає питання – чому підзаконні акти можуть створювати нові правила? Отже, Закони України часто містять загальні положення, а їх деталізацію доручають Кабінету Міністрів, міністерствам та іншим органам виконавчої влади. Це може призвести до ситуації, коли уряд фактично «дописує» закон, встановлюючи правила, які не були прямо передбачені парламентом. Проте, Уряд може швидко реагувати на непередбачувані ситуації (наприклад, стихійні лиха, епідемії), ухвалюючи постанови чи накази. В таких випадках, через брак часу на розробку і прийняття закону, підзаконні акти стають основним інструментом правового регулювання, створюючи нові тимчасові норми.

Так, можна вважати як порушення принципу розподілу влади. Коли виконавча влада, приймаючи підзаконні акти, створює нові норми, вона фактично забирає частину законодавчих повноважень Верховної Ради. Це може призвести до концентрації влади та послаблення демократичних механізмів. Іноді нові норми, створені підзаконними актами, можуть суперечити духу закону або навіть іншим підзаконним актам. Це створює колізії та ускладнює застосування права. Наприклад, постанова Кабінету Міністрів України, яка встановлює порядок перетину кордону під час воєнного стану, [2] не просто деталізує закон, а й створює абсолютно нові правила та обмеження, які не були безпосередньо зафіксовані в тексті закону. Це показує, як підзаконні акти можуть бути самостійними джерелами права, що є однією з найгостріших проблем сучасного публічного права.

Прийняття актів із перевищенням повноважень є прямим порушенням принципу законності та ієрархичності. Це ключовий принцип, який означає, що підзаконні акти мають відповідати Конституції [3] та законам України. Це гарантує єдність правової системи. Проте, органи виконавчої влади іноді приймають підзаконні акти з питань, які мають регулюватися виключно законом. Це є прямим порушенням принципу ієрархії, оскільки виконавча влада, по суті, присвоює собі законодавчі повноваження.

Слід зазначити, що неузгодженість із законами, це є найпоширеніше порушення, коли зміст підзаконного акта, наприклад, постанови Кабінету

Міністрів або наказу міністерства, суперечить нормам закону. Таке відбувається, коли, наприклад, підзаконний акт звужує або розширює права, встановлені законом. Попри те, що суди, зокрема Конституційний Суд України, визнають деякі підзаконні акти неконституційними чи незаконними, державні органи не завжди своєчасно скасовують або змінюють ці акти.

Іноді закон «відсутній» або містить прогалини, що призводить до ситуації, коли підзаконний акт приймається для заповнення цієї «прогалини». Хоча це може бути виправдано оперативною необхідністю, такий підхід розмиває межі між законодавчою та виконавчою гілками влади.

Щодо принципу компетентності, тут слід зазначити, що лише чітко визначені органи можуть видавати підзаконні акти. Наприклад, Уряд, Кабінет Міністрів України видає постанови та розпорядження лише в межах своєї компетенції, визначеної Конституцією та Законом України «Про Кабінет Міністрів України» [4]. В свою чергу, Міністерство освіти і науки може видавати накази, що стосуються навчального процесу, оскільки це входить до його сфери управління, яка визначена в положенні про міністерство. Воно не має права видавати накази, що стосуються, наприклад, фінансової політики. Розпорядження голови обласної державної адміністрації є законним лише тоді, коли воно стосується питань, що знаходяться в його компетенції, наприклад, управління місцевими державними активами.

Як наслідок, порушення принципу, зазначимо, якщо орган приймає акт, не маючи на це повноважень, такий акт вважається нікчемним, тобто недійсним з моменту його прийняття. Це захищає громадян і бізнес від довільних рішень державних органів.

Обов'язковим моментом вважається той факт, що акти повинні бути оприлюднені, щоб набути чинності. Важливим питанням є публікація актів у офіційних джерелах, наприклад, «Офіційний вісник України» для уникнення правової невизначеності. Принцип публічності є основоположним для правової держави. Він означає, що підзаконні нормативно-правові акти набувають чинності лише після їхнього оприлюднення. Цей принцип гарантує, що громадяни та юридичні особи можуть ознайомитися з новими правилами і знати, як діяти в правовому полі.

Оприлюднення має бути не просто публічним, а здійсненим в офіційних джерелах. В Україні такими джерелами є: «Офіційний вісник України», це головне офіційне видання, де публікуються постанови Кабінету Міністрів, накази міністерств тощо; Газета «Урядовий кур'єр»; Офіційні веб-сайти державних органів, якщо це передбачено чинним законодавством. Використання офіційних джерел є критично важливим для уникнення правової невизначеності, оскільки: гарантує достовірність, громадяни можуть бути впевнені, що текст акта є автентичним і незмінним. Визначає дату набрання чинності, зазвичай, акт набуває чинності через певний час після офіційної публікації, що дає час на

підготовку до його виконання. Це також дозволяє уникнути зловживань, коли чиновники могли б застосовувати акти, про які нікому невідомо. Забезпечує рівний доступ, тобто, всі зацікавлені особи мають можливість ознайомитися з актом.

Підзаконні акти мають узгоджуватися як між собою, так і з існуючим законодавством. Це запобігає колізіям та створює цілісну правову систему. Принцип системності та послідовності є важливим для забезпечення ефективності правової системи. Він означає, що підзаконні акти повинні бути не просто законними, а й узгодженими як один з одним, так і з усім існуючим законодавством. Це допомагає уникнути суперечностей (колізій) та робить правову систему цілісною, логічною та передбачуваною.

Якщо уряд приймає постанову, яка, наприклад, змінює процедуру державної реєстрації бізнесу, вона повинна повністю відповідати нормам Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань». Будь-яке відхилення від закону призведе до правової колізії.[5] Коли цей принцип порушується, виникає правова невизначеність, що ускладнює життя як громадянам, так і бізнесу. Їм стає важко зрозуміти, яка норма є чинною, що може призвести до судових спорів та зловживань.

Види підзаконних нормативно-юридичних актів що діють в Україні: Укази та розпорядження Президента України, що мають найвищу юридичну силу серед підзаконних актів; Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, вважаються найбільш поширені акти, що регулюють діяльність виконавчої влади; Накази міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, що видаються для реалізації положень законів і актів Президента та Кабміну. Вони регулюють внутрішню діяльність відомства та певні галузі управління; Акти місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, отже, Розпорядження голів місцевих державних адміністрацій і рішення місцевих рад. Вони регулюють питання на конкретній території в межах, визначених законом. Нормативні акти органів місцевого самоврядування: Це рішення місцевих рад (обласних, районних, міських, селищних, сільських), які приймаються з питань місцевого значення. Наприклад, рішення міської ради про правила благоустрою або бюджет громади. [6]

Проблеми нормотворчої техніки в Україні є однією з головних причин правової невизначеності та низької ефективності підзаконних актів. Ці недоліки ускладнюють застосування норм і можуть призвести до зловживань та колізій. Чисельна кількість підзаконних актів, особливо ті, що були прийняті давно, містять терміни, що втратили свою актуальність або мають інше значення в сучасному контексті. Наприклад, вживання термінів радянської доби без їхнього оновлення або адаптації створює нерозуміння та різні тлумачення. Це ускладнює роботу юристів, які змушені витрачати час на «переклад» норм на сучасну мову. [7, с. 66-87]

Дійсно, використання застарілої термінології у підзаконних актах є серйозною проблемою. Цей недолік нормотворчої техніки призводить до плутанини та ускладнює розуміння правових норм. Яскравим прикладом є використання термінів, що залишилися ще за радянської доби. Наприклад, у деяких нормативно-правових актах, що регулюють питання житлово-комунального господарства, досі можна зустріти термін «комунальні послуги», що може мати інший зміст, ніж сучасний термін «житлово-комунальні послуги», який більш точно визначається в законодавстві. Така розбіжність призводить до правової невизначеності й ускладнює застосування норм. Це вважається проблемою, оскільки їхня правова невизначеність полягає в використанні термінів, які не мають чіткого визначення в сучасному законодавстві, призводить до того, що різні суб'єкти права можуть тлумачити їх по-різному. Це створює ґрунт для судових спорів та зловживань.

Низька ефективність полягає в використанні застарілих термінів, що не відображають сучасних реалій і не дозволяють ефективно регулювати нові суспільні відносини. Отже, юристи, державні службовці та громадяни змушені витрачати час на аналіз і тлумачення застарілих норм, що знижує швидкість та ефективність правозастосування.

Деякі підзаконні акти містять надмірну кількість дрібних деталей і процедур, що ускладнює їх застосування. Такі акти стають громіздкими, їх важко читати, а ще складніше – виконувати. Це також робить їх менш гнучкими, оскільки будь-яка незначна зміна потребує внесення правок до акта. Як наслідок, норми швидко застарівають і не встигають за динамікою суспільних відносин.

Слід погодитись, що надмірна деталізація – це одна з найпоширеніших проблем нормотворчої техніки, яка знижує ефективність підзаконних актів. Це явище часто зустрічається в адміністративному праві, де регулюється безліч дрібних процедур.

Як висновок, автор зазначає, якщо в законодавстві з'явиться можливість подавати документи онлайн, що є сучасною практикою, вся деталізована процедура «паперової» подачі, описана в постанові, стане застарілою. А для її зміни необхідною умовою стане внесення правки до самого акта.

Необхідною умовою має стати позбавлення бюрократії. Отже, чіткі, але надмірно деталізовані норми стають інструментом бюрократичного гальмування. Посадовець може відмовити у наданні послуги через незначну формальну помилку, посиляючись на «букву закону».

Таким чином, замість того, щоб сприяти ефективності, надмірна деталізація може створити бар'єри та сповільнити адміністративні процеси.

Проведене дослідження підтверджує, що підзаконна нормотворчість є найбільш динамічною та поширеною формою правотворчості в Україні, що дозволяє виконавчій владі оперативно реагувати на суспільні виклики (як-от пандемії чи військовий стан). Проте, оперативність має свою ціну,

оскільки недостатній контроль та якість підзаконних актів породжують системні проблеми для правової держави.

По-перше, виявлено тенденцію до порушення принципу поділу влади, коли органи виконавчої влади, приймаючи підзаконні акти, фактично створюють нові, сутнісні норми (а не лише деталізують закон), тим самим привласнюючи частину законодавчих повноважень Верховної Ради. Це призводить до концентрації влади та послаблює демократичні механізми.

По-друге, актуальною залишається проблема порушення ієрархії нормативно-правових актів: прийняття підзаконних актів, що прямо суперечать законам України або виходять за межі компетенції відповідного органу. Незважаючи на судовий контроль, невчасно скасовані незаконні акти створюють правові колізії та невизначеність для громадян і бізнесу.

По-третє, однією з ключових перешкод для ефективності є недоліки нормотворчої техніки. Зокрема, використання застарілої термінології (унаслідок так званої «комунальної спадщини») та надмірна деталізація процедур роблять акти громіздкими, негнучкими та сприяють бюрократичному саботажу, де посадовець може відмовити у послугі, посилаючись на незначні формальні помилки.

Для мінімізації цих ризиків та підвищення якості права в Україні необхідне впровадження стратегічних рішень:

1. Чітке законодавче розмежування між регулюючими та деталізуючими нормами у законах України.

2. Проведення комплексної ревізії та уніфікації термінології підзаконних актів із метою усунення застарілих норм та підвищення рівня правової визначеності.

3. Забезпечення пріоритету технологічної гнучкості над надмірною деталізацією, що дозволить актам не застарівати зі впровадженням цифрових технологій.

Лише за умови системної роботи над дотриманням принципів законності, компетентності та якості нормотворчої техніки підзаконна нормотворчість зможе стати інструментом розвитку, а не гальмування.

Список використаної літератури

1. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протіепідемічних заходів з

метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 р. № 1236. Документ 1236-2020-п. – Редакція від 24.10.2023, підстава - 1101-2023-п. – URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2025 р. № 244. – URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

3. Конституції України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). – URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

4. Про Кабінет Міністрів України. Закон України. Документ 794-VII. – Редакція від 30.08.2025. – URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

5. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Закон України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 31-32, ст.263). – URL:<https://zakon.rada.gov.ua>.

6. Теремцова Н. Ефективне місцеве самоврядування як запорука розвитку громад та добробуту мешканців. *Colloquium-journal* №53 (246), 2025. Сзещі 1. (Warszawa, Polska).

7. Дзейко Ж. О. Поняття та сутність юридичної техніки тлумачення норм права: теоретико-правові аспекти / Ж. О. Дзейко // Альманах права. - 2021. – Вип.12. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>.

8. Загальна теорія права. Нормативний курс підруч. для студ.-юристів / кол.авт. Дзейко Ж.О., Костицький В.В., Теремцова Н.В. та інші; за ред. доктора юрид.наук, проф. С.В. Бобровник. Київ: Юріком Інтер, 2023. 596 с.

9. Назаренко О., Теремцова Н., Актуальне питання розвитку концепцій теорії місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку правової держави. Альманах права. Випуск 15. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2024. 688 с.

10. Kopotun, I. M., Durdynets, M. Y., Teremtsova, N. V., Markina, L. L., & Prisyakova, L. M. (2020). The Use of Smart Technologies in the Professional Training of Students of the Law Departments for the Development of their Critical Thinking. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(3). Index Scopus 2020 International ISSN: 1694-2116.

Лопачева О.М.

старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Карпенко О.М.

старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
майор поліції

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17424984>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Lopaeva O.M.

Senior Lecturer
Department of Firearms Training
Dnipro State University
of Internal Affairs

Karpenko O.M.

Senior Lecturer
Department of Firearms Training
Dnipro State University of
Internal Affairs
Major Police

MODERN APPROACHES TO TAKING GENDER ISSUES INTO ACCOUNT IN THE FIREFIGHTING TRAINING OF EMPLOYEES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Анотація.

У статті досліджуються гендерні особливості вогневої підготовки поліцейських в умовах воєнного стану в Україні. Проаналізовано правові засади забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у сфері правоохоронної діяльності, включно з нормами Конституції України, Законом «Про Національну поліцію» та міжнародними стандартами, зокрема Конвенцією ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Особлива увага приділяється фізіологічним та психологічним відмінностям між чоловіками та жінками, їх впливу на ефективність вогневої підготовки та методи адаптації навчальних програм. Автори розглядають проблеми стереотипів, «скляної стелі» та недостатньої психологічної підтримки жінок у поліції, пропонують комплексні заходи щодо впровадження гендерно-чутливого підходу, що спрямований на підвищення ефективності навчання та професійної компетентності правоохоронців.

Abstract.

The article examines gender-specific features of firearms training for police officers under martial law in Ukraine. It analyses the legal basis for ensuring equal rights and opportunities for women and men in law enforcement, including the provisions of the Constitution of Ukraine, the Law 'On the National Police' and international standards, in particular the UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW). Particular attention is paid to the physiological and psychological differences between men and women, their impact on the effectiveness of firearms training, and methods of adapting training programmes. The authors examine the problems of stereotypes, the 'glass ceiling' and insufficient psychological support for women in the police force, and propose comprehensive measures for the implementation of a gender-sensitive approach aimed at improving the effectiveness of training and professional competence of law enforcement officers.

Ключові слова: гендер, вогнева підготовка, поліцейські, воєнний стан, психологічні особливості, фізіологічні відмінності, рівність можливостей, гендерно-чутливі методика, професійна компетентність, Національна поліція України.

Keywords: gender, firearms training, police officers, martial law, psychological characteristics, physiological differences, equal opportunities, gender-sensitive methods, professional competence, National Police of Ukraine.

Конституція України закріплює принцип рівності всіх громадян незалежно від статі. У статті 24

Основного Закону прямо зазначається, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та

є рівними перед законом. Будь-які прояви дискримінації за ознакою статі забороняються [1]. Це означає, що жінки та чоловіки мають однакові права на доступ до служби в Національній поліції, проходження навчання, службове просування та виконання завдань із забезпечення безпеки громадян.

Важливе місце у правовому регулюванні займає Закон України «Про Національну поліцію». Зокрема, статті 43 та 46 визначають право та обов'язок поліцейських застосовувати вогнепальну зброю у випадках, чітко передбачених законом. При цьому для всіх співробітників встановлюються рівні вимоги до професійної підготовки, без поділу за статтю. Такий підхід відповідає принципам гендерної рівності, оскільки оцінка професійної придатності здійснюється виключно за компетентністю та рівнем підготовленості [2].

Спеціальним нормативним актом, що безпосередньо регулює питання рівності, є Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Він встановлює правові та соціальні засади державної політики у цій сфері, визначає механізми забезпечення гендерної рівності, а також передбачає відповідальність за її порушення. Зокрема, закон покладає на державні органи, у тому числі правоохоронні, обов'язок створювати умови для однакових можливостей у професійному зростанні та навчанні [3].

Не менш важливими є міжнародні стандарти. Україна у 1981 році ратифікувала Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), яка передбачає створення державами-учасницями умов для повної участі жінок у суспільному житті, включно з сектором безпеки [4]. Крім того, наша держава долучилася до виконання Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року, серед яких п'ята мета присвячена забезпеченню гендерної рівності та розширенню прав і можливостей жінок і дівчат [5].

Законодавча база України формує цілісну систему захисту прав жінок і чоловіків, забезпечує рівність у доступі до служби в поліції та у професійній підготовці, зокрема у сфері вогневої підготовки. Виконання міжнародних зобов'язань та адаптація національного законодавства до європейських стандартів створюють правові підвалини для ефективного впровадження гендерно-чутливого підходу у діяльності правоохоронних органів.

Це означає, що система професійної підготовки, зокрема вогневої, повинна бути адаптована до потреб як чоловіків, так і жінок, із врахуванням їхніх фізіологічних та психологічних особливостей. Адже однакові стандарти і методики, створені традиційно під «чоловічу модель» служби, не завжди є достатньо ефективними для всіх категорій працівників. Відповідно, виникає потреба в комплексному підході до навчання, який поєднує єдність вимог із гнучкістю у їх реалізації та забезпечує рівні можливості для досягнення високого рівня професійної майстерності.

Врахування гендерних аспектів у вогневій підготовці не є ознакою послаблення вимог чи створення «пільгових» умов для жінок. Навпаки, це шлях до підвищення якості підготовки всієї поліції, адже дозволяє краще реалізувати потенціал кожного працівника, уникнути дискримінаційних практик, подолати стереотипи щодо ролі жінок у силових структурах і створити більш ефективну та збалансовану систему підготовки.

Розвиток поліції як інституції, що прагне відповідати європейським стандартам, вимагає врахування відмінностей між жінками і чоловіками під час професійного навчання, у тому числі у сфері поведінки зі зброєю. Ігнорування цих відмінностей може призвести до зниження якості підготовки, формального виконання завдань та навіть підвищення ризиків у реальних бойових або службових умовах.

Насамперед слід звернути увагу на фізіологічні особливості. Традиційно програми вогневої підготовки розроблялися з орієнтацією на «середньостатистичного чоловіка», що не завжди є оптимальним для жінок. Жінки зазвичай мають меншу фізичну силу, менший зріст та іншу анатомічну будову, що може ускладнювати використання стандартних зразків зброї, зокрема через вагу, силу віддачі чи довжину прикладу. Водночас дослідження показують, що жінки здебільшого характеризуються вищою уважністю, точністю та здатністю зосереджуватися на процесі, що є суттєвими перевагами під час прицільної стрільби. Чоловіки, як правило, швидше пристосовуються до високих фізичних навантажень, а також виявляють кращі результати у тривалих силових випробуваннях. Це зумовлює необхідність створення адаптованих методик і навіть технічних модифікацій зброї (наприклад, змінної довжини прикладу, спеціальних накладок на руків'я чи використання менш важких моделей), щоб забезпечити комфорт і результативність для обох статей [6, с.161].

Не менш значущими є психологічні особливості, які також впливають на процес вогневої підготовки. Для багатьох жінок початковим бар'єром є страх перед пострілом, надмірне емоційне напруження або невпевненість у власних діях [7, с.185]. Чоловіки ж схильні до швидших реакцій у стресових ситуаціях, але водночас іноді демонструють надмірну самовпевненість, що також може становити ризик під час навчань чи реальних операцій. У таких умовах велике значення має впровадження психологічної підтримки, тренінгів зі стрес-менеджменту та розвитку емоційної стійкості. Це допомагає зняти напругу, подолати страх перед застосуванням зброї та сформувати впевненість у власних діях.

Окремо слід зазначити важливість методики навчання. Практика доводить, що жінки часто ефективніше сприймають навчання в кооперативному, колективному середовищі, де акцент робиться на взаємодію, підтримку і поступове засвоєння матеріалу. Чоловіки ж частіше віддають перевагу конкурентному середовищу, де є мож-

ливність змагатися, доводити свою перевагу та демонструвати результати. Це не означає, що потрібно розділяти програми підготовки за статевою ознакою. Навпаки, найкращі результати показує поєднання обох підходів у змішаних групах, де учасники взаємодоповнюють один одного. Такий підхід дозволяє створити збалансовану атмосферу навчання, яка враховує сильні сторони як чоловіків, так і жінок [8, с.621].

Враховання гендерних аспектів у вогневій підготовці не є проявом поблажливості чи послаблення стандартів для жінок, а виступає інструментом підвищення ефективності всієї системи підготовки. Адаптація методик до фізіологічних та психологічних особливостей обох статей дозволяє підвищити рівень професійної компетентності, знизити ризик травматизму, розвинути впевненість у власних силах та забезпечити більш якісну готовність поліцейських до виконання службових завдань в умовах воєнного стану.

Однією з головних проблем у сфері гендерної рівності під час вогневої підготовки поліцейських є наявність стійких суспільних і професійних стереотипів щодо ролі жінок у силових структурах. Досі зберігається уявлення про «емоційність» чи «фізичну слабкість» жінок, що нібито робить їх менш придатними до служби в умовах високого ризику. Такі стереотипи впливають як на ставлення колег і керівників, так і на самооцінку самих працівниць поліції, знижуючи їхню впевненість у власних можливостях та створюючи психологічний бар'єр на шляху до повної професійної реалізації [9, с.94].

Важливою перешкодою є явище так званої «скляної стелі» - невидимого бар'єра, який заважає жінкам обіймати керівні посади та просуватися службовою ієрархією на рівні з чоловіками. Хоча формально законодавство гарантує рівність прав і можливостей, на практиці жінки в поліції частіше залишаються на рядових чи середніх посадах, рідше очолюють підрозділи або займають стратегічні позиції. Це обмежує їхній доступ до ухвалення рішень, а також створює враження, що їхня роль у силових структурах є допоміжною, а не рівноцінною [10, с.290].

Усі ці проблеми у комплексі негативно впливають на рівень професійної підготовки та готовність жінок-поліцейських до виконання завдань у реальних умовах воєнного стану. Подолання стереотипів, ліквідація «скляної стелі», адаптація навчальних програм та створення системи психологічної підтримки є необхідними кроками для формування справді гендерно збалансованої та ефективної моделі вогневої підготовки.

Вирішення проблем, пов'язаних із гендерними аспектами вогневої підготовки поліцейських, потребує системного підходу, який поєднує законодавчі, організаційні, освітні та психологічні заходи. Лише комплексна модернізація навчального процесу здатна забезпечити справжню рівність у можливостях жінок і чоловіків та підвищити загальний рівень професійної підготовки.

Першим напрямом вдосконалення має стати адаптація матеріально-технічного забезпечення навчального процесу. Використання зброї різних моделей, з урахуванням маси, довжини прикладу, ергономіки руків'я та сили віддачі, дозволить полегшити процес навчання для тих категорій поліцейських, яким важко працювати з традиційними зразками. Такий підхід не означає зниження стандартів, а лише надає можливість індивідуалізувати процес навчання, щоб кожен працівник міг повністю реалізувати свій потенціал.

Другим важливим аспектом є впровадження гендерно-чутливих методик навчання. Це передбачає враховання різних стилів засвоєння знань і навичок, які притаманні чоловікам і жінкам. Наприклад, кооперативні методи роботи в групах можуть бути більш ефективними для жінок, тоді як змагальні підходи краще підходять для чоловіків. Поєднання цих стратегій у змішаних навчальних групах створює умови для взаємодоповнення сильних сторін обох статей і сприяє формуванню колективної відповідальності за результати.

Третім напрямом удосконалення має стати розвиток системи психологічної підтримки під час вогневої підготовки. Введення обов'язкових занять із психотренінгів, спрямованих на подолання страху пострілу, формування стійкості до стресових факторів і розвиток самоконтролю, здатне значно підвищити впевненість поліцейських у власних силах. Важливо також передбачити можливість індивідуальних консультацій із психологами та спеціальні тренінги для змішаних груп, які допоможуть згуртувати колектив і зняти напругу між учасниками.

Окремої уваги заслуговує підготовка інструкторів. Вони повинні мати не лише високий рівень професійної майстерності, а й знання з гендерної психології та педагогіки. Це дозволить уникнути проявів упередженості під час занять, забезпечити об'єктивність оцінювання результатів та створити атмосферу взаємоповаги й підтримки у групі. Регулярне підвищення кваліфікації інструкторів з урахуванням міжнародного досвіду є необхідною умовою для модернізації всієї системи вогневої підготовки.

Ще одним напрямом удосконалення є формування гендерно-чутливого середовища в цілому. Це передбачає проведення освітніх кампаній проти дискримінаційних стереотипів, роз'яснювальну роботу серед керівництва та колективів, а також запровадження внутрішніх механізмів моніторингу рівності можливостей. Залучення до цього процесу громадських організацій, які спеціалізуються на питаннях гендеру та прав людини, дозволить підвищити прозорість і якість реформ.

Висновки. Умови воєнного стану в Україні обумовлюють зростання ролі Національної поліції як ключового інституту забезпечення безпеки, правопорядку та захисту громадян. Одним із головних елементів професійної підготовки правоохоронців залишається вогнева підготовка, від рівня якої залежить не лише особиста безпека поліцейських, а й ефективність виконання ними службових завдань.

Проте сучасний етап розвитку суспільства вимагає розглядати цю проблему у ширшому контексті, враховуючи гендерні особливості та необхідність реалізації принципу рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

Аналіз законодавчої бази засвідчує, що Україна має достатній правовий фундамент для забезпечення гендерної рівності. Конституція України, Закон «Про Національну поліцію» та Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», а також міжнародні договори, ратифіковані нашою державою, створюють передумови для рівного доступу до служби та професійної підготовки. Водночас практика демонструє, що формальна рівність не завжди переходить у реальну, оскільки існують численні проблеми - від стереотипів і дискримінаційних установок до недостатньої адаптації навчальних програм.

Особливості фізіології та психології жінок і чоловіків, які виявляються під час вогневої підготовки, не слід розглядати як недоліки чи переваги однієї статі над іншою. Навпаки, їхнє врахування дає можливість створити більш гнучку й ефективну систему навчання, яка сприятиме підвищенню результативності підготовки. Жінки демонструють високу точність, уважність і здатність до зосередження, тоді як чоловіки швидше реагують у стресових ситуаціях і краще витримують фізичні навантаження. Поєднання цих якостей у змішаних навчальних групах забезпечує синергію та позитивно впливає на командну роботу.

Проблеми, пов'язані зі стереотипами, явищем «скляної стелі», відсутністю належної психологічної підтримки та недостатньою адаптацією програм, мають бути вирішені шляхом системних реформ. Необхідними є: впровадження гендерно-чутливих методик навчання, використання адаптованих зразків зброї, розвиток психологічної допомоги для поліцейських, підвищення кваліфікації інструкторів із урахуванням гендерної специфіки, а також формування культури взаємоповаги й недискримінаційного ставлення всередині колективів.

Таким чином, гендерний підхід у вогневій підготовці поліцейських не зводиться до «пілг» чи зниження стандартів для жінок. Його справжня мета - створення умов, у яких і чоловіки, і жінки зможуть максимально реалізувати свій потенціал, що в результаті підвищить ефективність роботи поліції загалом. Забезпечення рівних можливостей і врахування гендерних особливостей стають необхідною передумовою формування професійної, стійкої та ефективної правоохоронної системи, здатної діяти в умовах сучасних викликів і загроз.

Список використаної літератури:

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 28.09.2025).

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 12 верес. 2025 р.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 28.09.2025).

3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV : станом на 19 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 28.09.2025).

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.12.1979 : станом на 6 жовт. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 28.09.2025).

5. Цілі сталого розвитку. *UNDP*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-stalohorozvytku> (дата звернення: 28.09.2025).

6. Гнидюк О.П., Мороз Х.В. Гендерна рівність: рівні умови для служби та фізичних навантажень у військових формуваннях. *Молодий вчений*. № 11 (99). 2021. С.160-163.

7. Омелянець А., Наточій А. ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД ДО ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ-ДІВЧАТ:

ТЕОРЕТИКОМЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ. *Організаційно-правове забезпечення функціонування підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукраїнського круглого столу (ДДУВС, 03.06.2022). 2022. С.184-186.

8. Лопаєва О. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 21.03.2025). Частина II. 2025. С.621-622.

9. Наточій А.Д., Тимофеев В.П. Гендерна рівність в поліцейській діяльності в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки та оборони України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. м. Дніпро. 28 квітня 2023 р. ДДУВС. 2023. С. 92-94.

10. Лопаєва О.М., Буякова І.О. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. XIII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 30-річчю Харк. нац. ун-ту внутр. справ у статусі університету (м. Вінниця, 22 листоп. 2024 р.). 2024. С.289-291.

Миргородська Каріна Миколаївна
курсант 4 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Кисельов Андрій Олександрович
т.в.о. завідувача кафедри оперативно-розшукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17425009>

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ
ПОТЕНЦІЙНИХ ЗЛОЧИНЦІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ ТА
ТРАНСФОРМАЦІЙ КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ**

Myrhorodska Karina Mykolaivna
Cadet of the 4th year of the Faculty of Specialist Training
for the Pre-Trial Investigation Bodies of the National Police of Ukraine
Kyselov Andrii Oleksandrovych
Acting Head of the Department of Operational and Investigative Activities,
PhD in Law, Associate Professor
Dnipro State University of Internal Affairs

**PROBLEMATIC ASPECTS OF OPERATIONAL AND INVESTIGATIVE DOCUMENTATION OF
POTENTIAL OFFENDERS IN THE CONTEXT OF MODERN SECURITY CHALLENGES AND
TRANSFORMATIONS OF THE CRIMINOGENIC SITUATION**

Анотація.

У статті здійснено комплексне дослідження проблемних аспектів оперативно-розшукового документування осіб, потенційно здатних до вчинення злочинів, у контексті сучасних викликів, пов'язаних із колабораційною діяльністю та збройною агресією російської федерації проти України. Визначено особливості правозастосування положень статті 111-1 Кримінального кодексу України, акцентовано увагу на колізійності нормативного регулювання та труднощах відмежування складу колабораційної діяльності від суміжних кримінальних правопорушень. Окремо розглянуто проблематику ідентифікації потенційно небезпечних осіб, специфіку збирання та процесуалізації електронних доказів, а також виклики, пов'язані з цифровізацією суспільного життя та використанням інформаційно-комунікаційних технологій у сфері протидії злочинності. Доведено необхідність забезпечення балансу між ефективністю превентивних оперативно-розшукових заходів і дотриманням конституційних прав і свобод людини. У статті обґрунтовано доцільність розвитку міждисциплінарних моделей прогнозування злочинної поведінки, удосконалення нормативно-правової бази, формування чітких методичних підходів до документування колабораційної діяльності та посилення міжвідомчої координації у сфері кримінальної юстиції.

Abstract.

The article provides a comprehensive study of the problematic aspects of operational and investigative documentation of individuals potentially capable of committing crimes in the context of modern challenges related to collaboration activities and the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. The features of the application of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine are defined, with particular attention paid to the normative regulation conflicts and difficulties in distinguishing the elements of collaboration activity from related criminal offenses. The issues of identifying potentially dangerous individuals, the specifics of collecting and proceduralizing electronic evidence, as well as the challenges associated with the digitalization of social life and the use of information and communication technologies in combating crime, are separately considered. The necessity of ensuring a balance between the effectiveness of preventive operational and investigative measures and the observance of constitutional human rights and freedoms has been proven. The article substantiates the expediency of developing interdisciplinary models for predicting criminal behavior, improving the regulatory framework, forming clear methodological approaches to documenting collaboration activities, and strengthening interagency coordination in the field of criminal justice.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, документування, колабораційна діяльність, кримінально-правове регулювання, електронні докази, прогнозування злочинної поведінки, превентивна діяльність, національна безпека.

Keywords: operational and investigative activity, documentation, collaboration activity, criminal law regulation, electronic evidence, prediction of criminal behavior, preventive activity, national security.

Постановка проблеми. Оперативно-розшукова діяльність у сучасних умовах трансформації суспільних відносин та гібридних загроз постає як один із ключових інструментів забезпечення кримінально-правової охорони держави. Особливого значення вона набуває у площині документування поведінки осіб, які потенційно здатні до вчинення злочинів, зокрема колабораційної діяльності, що безпосередньо посягає на основи національної безпеки України. Проблема полягає у багатовимірності цього завдання: з одного боку, воно вимагає від правоохоронних органів застосування превентивних і водночас ефективних механізмів виявлення криміногенних ризиків; з іншого – потребує суворого дотримання принципів верховенства права, презумпції невинуватості та гарантій конституційних прав і свобод людини. Водночас, забезпечення превентивної функції щодо криміногенних ризиків вимагає чіткого визначення меж криміналізації суспільно небезпечних діянь [5, с. 214].

Додаткову складність створює колізійність правового регулювання, що проявляється у відсутності єдиних критеріїв відмежування складу колабораційної діяльності від суміжних кримінальних правопорушень (державної зради, пособництва, терористичної діяльності тощо). В умовах цифровізації соціуму особливу актуальність набувають питання використання електронних доказів, моніторингу інформаційного простору та профілювання потенційно небезпечних осіб. Недостатня методологічна розробленість і фрагментарність нормативної бази зумовлюють ризики формування недопустимої доказової інформації, що негативно позначається на ефективності кримінального переслідування та легітимності правозастосовної практики.

Таким чином, постає необхідність у комплексному теоретико-правовому осмисленні зазначеної проблематики, формуванні системних науково обґрунтованих підходів до оперативно-розшукового документування, а також у розробленні практичних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності в умовах сучасних безпекових викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оперативно-розшукового документування, зокрема, протидії колабораційній діяльності в останні роки активно розглядається у вітчизняній правовій науці, що обумовлено масштабами сучасних загроз національній безпеці та необхідністю вдосконалення кримінально-правових і процесуальних механізмів. Зокрема, у працях С. Албула, Т. Волошанівської, А. Марченка висвітлено методичні засади кримінально-правової кваліфікації діянь, передбачених статтею 111-1 КК України, а також особливості документування та розслідування проявів колабораціонізму. Теоретичні аспекти оперативно-розшукового документування колабораційної діяльності отримали розви-

ток у наукових дослідженнях С. Албула, де обґрунтовано потребу в оновленні підходів до збирання доказової бази в умовах гібридних загроз.

Організаційно-правові передумови документування колабораціонізму в Україні досліджувалися Е. Рижковим, який акцентував увагу на проблемах нормативної регламентації та взаємодії між правоохоронними інституціями. Узагальнені теоретико-правові аспекти і класифікація колабораційної діяльності розроблені К. Янішевською та А. Криськом, що сприяло формуванню наукового підґрунтя для подальшого вдосконалення кримінально-правового регулювання.

Водночас, попри наявність певного масиву досліджень, низка питань залишається невирішеною. Зокрема, це стосується методології превентивної ідентифікації осіб, потенційно здатних до вчинення злочинів, забезпечення допустимості та належності електронних доказів, а також вироблення єдиних міжвідомчих стандартів координації оперативно-розшукових заходів. Недостатньо розробленими залишаються і комплексні моделі прогнозування злочинної поведінки із застосуванням сучасних інформаційно-аналітичних технологій.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність низки наукових досліджень, присвячених окремим аспектам оперативно-розшукової діяльності та кримінально-правової кваліфікації колабораційної діяльності, комплексний підхід до проблеми оперативно-розшукового документування осіб, які лише потенційно здатні до вчинення злочину, залишається недостатньо розробленим. У науковій літературі бракує системного аналізу правової природи превентивної ідентифікації таких осіб, що потребує осмислення в контексті принципу презумпції невинуватості та гарантій конституційних прав людини.

Недостатньо опрацьованим є питання допустимості та процесуалізації електронних доказів, особливо отриманих із цифрових платформ і соціальних мереж, які дедалі частіше стають джерелом інформації про колабораційну чи іншу злочинну діяльність. Водночас бракує чітких методичних рекомендацій щодо забезпечення належності та достовірності такої доказової бази.

Окремої уваги потребує проблематика міжвідомчої взаємодії у сфері оперативно-розшукового документування. Нині відсутні уніфіковані стандарти обміну інформацією та координації дій між підрозділами Національної поліції, Служби безпеки України та органами прокуратури, що знижує ефективність збору та використання доказів.

Також недостатньо розробленими залишаються міждисциплінарні моделі прогнозування злочинної поведінки, які б поєднували кримінологічний, соціологічний, психологічний та інформаційно-аналітичний підходи. Відсутність такої інтегрованої методології створює ризики фрагментарності у процесі превентивного аналізу та знижує можливості ефективного виявлення криміногенних ризиків на ранніх етапах.

Таким чином, наявні прогалини у теорії та практиці оперативно-розшукового документування

обумовлюють потребу у розробленні нових науково обґрунтованих підходів, здатних забезпечити баланс між превентивною ефективністю та дотриманням правових стандартів, що є визначальним для побудови сучасної системи кримінальної юстиції в умовах безпекових викликів.

Метою статті є комплексне науково-теоретичне та практико-орієнтоване дослідження проблемних аспектів оперативно-розшукового документування осіб, які потенційно здатні до вчинення злочинів, з урахуванням сучасних безпекових викликів і трансформацій криміногенної ситуації в умовах гібридної війни.

Виклад основного матеріалу. Проблематика правозастосування у справах про колабораційну діяльність має складний і багатошаровий характер, що зумовлено як соціально-політичними реаліями сучасної війни, так і особливостями кримінально-правового регулювання. Вона постає на всіх ключових стадіях кримінального провадження – від виявлення первинних ознак протиправної поведінки та фіксації обставин, що мають значення для справи, до розкриття злочину, проведення досудового розслідування і представлення доказової бази у суді. Ключовим завданням на цих етапах виступає формування системи доказів, яка повинна відповідати критеріям належності, допустимості, достовірності та достатності, забезпечуючи можливість здійснити повну реконструкцію протиправних подій. Така система має не лише процесуальне значення, але й відіграє роль у формуванні доктринального розуміння колабораціонізму як специфічного злочину проти основ національної безпеки.

З науково-правової точки зору, колабораціонізм може бути визначений як складне соціально-психологічне та правове явище, онтологічний статус якого охоплює як індивідуальні, так і колективні форми поведінки, спрямовані на співпрацю з окупаційною адміністрацією або державою-агресором. Його сутнісні ознаки полягають у наявності свідомого вибору на користь протиправної взаємодії з ворогом, що може проявлятися у військовій, економічній, адміністративно-управлінській, політичній, інформаційно-пропагандистській чи інших сферах. Вказане явище є не лише проявом девіантної поведінки, але й чинником, що здатний детермінувати системні загрози державному суверенітету, територіальній цілісності та безпеці України.

Внесення змін до Кримінального кодексу України, зокрема закріплення у ньому статті 111-1, мало на меті усунення правового вакууму та забезпечення кримінально-правового реагування на факти співпраці з окупаційними структурами. Однак емпірична практика свідчить про виникнення нових колізій і правозастосовних труднощів. Йдеться, насамперед, про потребу у чіткому відмежуванні складу колабораційної діяльності від суміжних складів злочинів, таких як державна зрада, пособництво або інші правопорушення, що мають подібні об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Така ситуація зумовлює правову невизначеність,

створює ризики помилкової кваліфікації та суперечить принципу юридичної визначеності як складової верховенства права. Аналіз положень статті 111-1 КК України дає підстави стверджувати, що оперативно-розшукове документування допустиме лише стосовно тяжких та особливо тяжких злочинів, передбачених частинами 5, 6, 7 та 8 цієї статті, що суттєво звужує можливості практичного застосування даної норми. Це, у свою чергу, актуалізує потребу в розробленні спеціальних процесуальних механізмів і методик збирання доказової бази, включно з аналітикою інформаційного контенту в глобальних і соціальних мережах, які дедалі частіше стають каналами поширення деструктивних наративів [1, с. 3].

Комплексний характер досудового розслідування колабораційної діяльності передбачає системне поєднання традиційних криміналістичних інструментів (виявлення та опитування свідків, вилучення речових доказів, аналіз документів, проведення експертиз) з новітніми методами роботи з цифровим простором. Особливого значення набуває фіксація конкретних дій підозрюваних та їх подальше процесуальне оформлення для використання у судовому розгляді. У цьому зв'язку особливий акцент варто зробити на проблематиці електронних доказів. Адже, особливості збору, збереження та легалізації цифрової інформації обумовлюють потребу у спеціальних процесуальних гарантіях [7, с. 97].

Варто також відзначити, що не менш важливими виступають електронні докази, як окрема категорія процесуальних джерел, що мають подвійний – онтологічний і процесуальний – статус. З одного боку, вони є відображенням цифрової діяльності особи у кіберпросторі, з іншого – виступають формалізованим елементом доказової системи у кримінальному провадженні. До таких доказів належать електронні відображення, що можуть зберігатися на технічних носіях, у комп'ютерних системах чи інформаційних мережах, і які здатні безпосередньо підтвердити факт вчинення колабораційної діяльності [2, с. 5]. Водночас специфіка цифрових даних потребує особливої процедури їх вилучення, збереження та подальшого використання, яка повинна суворо відповідати вимогам Кримінального процесуального кодексу України. Недотримання встановлених правил може спричинити визнання таких доказів недопустимими, що унеможливить їх використання в суді [8, с. 453].

Першим і водночас одним із найбільш фундаментальних викликів для системи оперативно-розшукової діяльності виступає проблема ідентифікації осіб, потенційно здатних до вчинення злочинів. Вона має не лише прикладне, а й глибоке концептуальне значення, оскільки стосується епістемологічних меж оперативного пізнання у сфері протидії злочинності. Йдеться про ситуацію, коли об'єктом оперативного інтересу стає не вже виявлений злочинець, діяльність якого підтвер-

джується конкретними доказами, а особа, поведінковий або соціальний профіль якої лише гіпотетично свідчить про її потенційну криміногенність.

Особливість цієї проблеми полягає в тому, що переважна більшість потенційних правопорушників до моменту вчинення злочину є фактично «невидимими» для системи кримінальної юстиції: вони не перебувають на обліку правоохоронних органів, не мають усталених асоціацій зі злочинними угрупованнями, а їхня поведінка зовні може не містити ознак, які б однозначно вказували на підготовку до протиправної діяльності. Відтак, оперативно-розшукові заходи з їх виявлення значною мірою ґрунтуються на аналітичних припущеннях, інтуїтивних оцінках співробітників та прогнозованому аналізі криміногенної ситуації.

Відсутність чітких доказових матеріалів на початковому етапі створює епістемологічну проблему: знання, яким оперує оперативний апарат, носить ймовірнісний характер і нерідко базується на профілюванні, соціально-психологічних узагальненнях та оцінці ризиків. Це, у свою чергу, актуалізує питання правової природи превентивної ідентифікації як специфічного різновиду пізнавальної діяльності у сфері кримінальної юстиції. Адже йдеться про пошук балансу між досягненням превентивного ефекту у сфері громадської безпеки та дотриманням конституційних гарантій прав і свобод людини – зокрема права на приватність, недоторканність особистого життя та презумпції невинуватості.

У цьому контексті проявляється колізійність між презумпцією невинуватості як фундаментальною засадою кримінального процесу та необхідністю здійснення певних форм соціально-поведінкового профілювання для своєчасного виявлення потенційно небезпечних осіб. Надмірна опора на інтуїтивні судження або використання методів, які не мають чіткого науково-методичного підґрунтя, може призвести до надмірної суб'єктивізації процесу та виникнення ризиків помилкових висновків. Це, у свою чергу, ставить під загрозу як ефективність оперативно-розшукової діяльності, так і легітимність самої системи кримінальної юстиції.

З огляду на зазначене, сучасна оперативно-розшукова практика змушена використовувати комплексні підходи, які поєднують кримінологічне прогнозування, математико-статистичне моделювання, моніторинг інформаційних потоків (зокрема у віртуальному просторі), аналіз соціальних мереж, а також елементи поведінкового профілювання. Проте наукова критика вказує на необхідність обмеження таких методів суворими правовими рамками та чіткими етичними критеріями, що дозволяє уникнути свавільного втручання у сферу особистої свободи.

Таким чином, ідентифікація осіб, потенційно здатних до вчинення злочинів, постає не лише як прикладне завдання оперативної практики, але й як складна багаторівнева проблема, що потребує осмислення у площині теорії права, кримінології та філософії пізнання. Її вирішення можливе лише за

умови інтеграції доктринальних підходів, удосконалення правових норм і розробки методологічно виважених інструментів, які забезпечуватимуть ефективність превентивної діяльності при одночасному збереженні базових правових і гуманістичних цінностей.

Однією з ключових проблем сучасної оперативно-розшукової діяльності та кримінологічної практики виступає недосконалість механізмів прогнозування злочинної поведінки. Формування кримінологічних моделей прогнозування злочинності ґрунтується на багаторівневому аналізі соціальних і психологічних чинників [10, с. 276]. Водночас, прогностична діяльність у сфері кримінальної юстиції передбачає створення моделей, здатних виявляти потенційні ризики криміналізації особи або соціальних груп ще до моменту вчинення протиправного діяння. Проте зазначене завдання ускладнюється багатовимірністю та багатофакторністю злочинної поведінки, що детермінується не лише індивідуально-психологічними характеристиками особи, але й соціальними, економічними, політичними та культурними чинниками, які перебувають у динамічній взаємодії.

На початкових етапах діяльності правоохоронних органів ці фактори рідко набувають очевидних або однозначно інтерпретованих форм. Психологічні передумови, що можуть сприяти девіантній або злочинній поведінці (наприклад, підвищена агресивність, фрустрація, акцентуації характеру чи психоемоційна нестабільність), у багатьох випадках не проявляються відкрито, а соціальні ризики (безробіття, маргіналізація, криза сімейних відносин) часто залишаються поза увагою через їх латентний характер. Економічні ж чинники, які можуть сприяти криміногенності, наприклад різкі коливання у рівні добробуту, майнова нерівність чи відсутність соціальної мобільності, не завжди піддаються негайному виявленню на індивідуальному рівні.

У цьому контексті постає епістемологічна проблема кримінального прогнозування: правоохоронні органи змушені оперувати неповними, фрагментарними та ймовірнісними даними, що значно знижує точність аналітичних висновків. Сучасна кримінологічна наука намагається вирішити цю проблему шляхом застосування математико-статистичних методів моделювання, використання штучного інтелекту та алгоритмів машинного навчання для обробки великих масивів даних. Проте навіть за умов найновіших технологічних підходів прогнозування злочинності залишається вразливим до так званих «чорних лебедів» — непередбачуваних подій або факторів, які радикально змінюють криміногенну ситуацію та не можуть бути враховані у традиційних прогностичних моделях.

Важливою науковою дилемою є також співвідношення між об'єктивними та суб'єктивними критеріями прогнозування. Адже надмірна орієнтація на суб'єктивні оцінки оперативних співробітників створює ризик упередженості, тоді як виключна опора на статистичні алгоритми породжує небезпеку «dehumanізації» процесу, коли за

формальними моделями втрачається унікальність конкретної людської особистості та її життєвих обставин. Це формує колізійність між потребами превенції та дотриманням фундаментальних прав людини, зокрема права на індивідуальність і свободу від дискримінаційного підходу.

Окрім того, недосконалість механізмів прогнозування проявляється у відсутності єдиної міждисциплінарної методології. Психологія, соціологія, кримінологія, економіка й політологія пропонують власні моделі пояснення злочинної поведінки, однак інтеграція цих підходів у єдину систему превентивного аналізу досі перебуває на стадії становлення. Це призводить до фрагментарності та неповноти прогнозів, які формуються правоохоронними органами.

Таким чином, ефективність оперативно-розшукових заходів значною мірою залежить від належного правового та організаційного забезпечення [6, с. 142]. Адже, недосконалість сучасних механізмів прогнозування злочинної поведінки виступає не лише технічною чи організаційною проблемою, а й фундаментальною науково-методологічною дилемою. Вона потребує комплексного вирішення, яке має включати розвиток нових міждисциплінарних моделей кримінального прогнозування, запровадження інноваційних аналітичних технологій, удосконалення правових рамок превентивної діяльності та водночас – чітке дотримання принципів правової визначеності, пропорційності та гуманізму у сфері кримінальної юстиції.

На етапі оперативно-розшукового документування одним із ключових завдань виступає цілеспрямований збір доказової інформації, яка здатна свідчити не лише про вже вчинене кримінальне діяння, але й про наміри та підготовчі дії осіб, що потенційно можуть здійснити злочин. Цей етап має надзвичайно важливе значення, оскільки саме він створює підґрунтя для подальшої кримінально-процесуальної оцінки поведінки індивідів і формування повноцінної доказової бази. Водночас на практиці виникає низка проблем, обумовлених обмеженістю джерел доказової інформації. Адже особи, які ще не вчинили злочину, але вже демонструють певні ознаки підготовки до його реалізації, часто залишаються «поза межами» формального доказового поля: їхні дії важко зафіксувати в категоріях, придатних для використання як допустимі докази у кримінальному процесі. Це ускладнює процес збирання релевантних матеріалів і створює ризики формування недостатньо переконливої доказової бази [3, с. 52].

У межах цього етапу оперативно-розшукова діяльність повинна спиратися на комплекс методів і засобів, спрямованих на виявлення латентних намірів осіб. До таких засобів належать: системний аналіз відкритих та закритих інформаційних ресурсів, перевірка чуток і неофіційних відомостей, безпосереднє приховане чи відкрито організоване спостереження, застосування технічних засобів фіксації інформації (зокрема прослуховування), а також проведення інтерв'ю та опитувань із потен-

ційними свідками чи особами, що володіють важливою контекстуальною інформацією. Особливої складності набуває отримання доказів у випадках, коли потенційні правопорушники не демонструють явних намірів, не мають кримінального минулого або вміло маскують свою поведінку, залишаючись непомітними для класичних інструментів правоохоронної діяльності. За таких умов результативність оперативних заходів значно знижується, а доказова база часто має фрагментарний або обмежений характер.

Зазначені проблеми ускладнюються ще й тим, що збір доказів на стадії оперативно-розшукового документування нерідко пов'язаний із необхідністю забезпечення законності та дотримання правових гарантій. Дилема полягає в пошуку оптимального балансу між ефективністю оперативних заходів і дотриманням конституційних прав і свобод особи. З одного боку, правоохоронні органи для досягнення результативності змушені використовувати широкий арсенал засобів – від негласних слідчих (розшукових) дій і спостереження до перехоплення комунікацій та аналізу цифрових слідів. З іншого боку, застосування подібних методів може створювати ризики порушення фундаментальних прав людини, таких як право на приватність, недоторканність особистого життя, захист від свавільних обшуків чи незаконних арештів. Це, своєю чергою, може спричинити появу скарг щодо незаконного втручання у приватну сферу громадян, підривати довіру до правоохоронних органів та знижувати легітимність отриманих доказів.

Відтак особливого значення набуває необхідність суворого дотримання правових стандартів і процедурних гарантій під час здійснення оперативно-розшукових заходів. Будь-яка невідповідність у забезпеченні цього балансу здатна призвести до порушення принципу законності, що матиме подвійний негативний ефект: по-перше, знижуватиме ефективність розслідування через визнання доказів недопустимими; по-друге, створюватиме передумови для порушення прав особи, що неприпустимо в демократичному суспільстві, побудованому на принципах верховенства права.

З розвитком цифрових технологій та їх широкого впровадження у всі сфери суспільного функціонування постають принципово нові виклики для системи збирання та аналізу доказової інформації в рамках оперативно-розшукової діяльності. Цифрові платформи, включаючи інтернет-ресурси, соціальні мережі, мобільні додатки та інші форми електронної комунікації, виступають не лише джерелами даних, але й середовищем, у якому формуються та проявляються потенційно криміногенні наміри осіб. Водночас використання цих технологій у процесі документування злочинної поведінки актуалізує комплекс правових, організаційних та етичних проблем, пов'язаних із забезпеченням конфіденційності інформації, достовірності отриманих даних, а також суворим дотриманням встановлених процедур легалізації цифрових доказів.

Збирання та аналіз цифрової інформації вимагає від суб'єктів оперативно-розшукової діяльності високого рівня професійної компетентності та володіння спеціалізованими методиками і технологічними засобами. Це передбачає використання комплексних інструментів цифрової криміналістики, включаючи алгоритми аналізу великих даних, криптографічне забезпечення цілісності доказів, інструменти перехоплення та декодування електронної комунікації. Окрім того, законодавчо обґрунтоване проведення таких заходів передбачає отримання належних судових рішень, що забезпечує легітимність і допустимість отриманих матеріалів у кримінальному процесі. Водночас динамічність розвитку інформаційних технологій часто випереджає нормативне регулювання, що створює суттєві ризики для ефективності збору доказів, можливого визнання їх недопустимими або недостатньо релевантними [4, с. 89].

В цьому ключі важливу роль відіграє кримінальний аналіз, за допомогою методів якого можливою стає ідентифікація осіб, які потенційно здатні до вчинення злочинів, з урахуванням сучасних безпекових викликів і трансформацій криміногенної ситуації в умовах гібридної війни. Оскільки, базуючись на оцінках органів та підрозділів Національної поліції, які у щоденній діяльності або застосовують кримінальний аналіз, або використовують його результати, беззаперечно можна стверджувати, що він є ефективним інструментом у протидії злочинності, під час здійснення якого працівникам поліції необхідно враховувати деякі тактичні та інші особливості [11-24].

Особливу наукову увагу слід приділяти організаційно-координаційним аспектам оперативно-розшукового документування. Ефективність збору та аналізу доказової інформації потребує тісної міжінституційної взаємодії між підрозділами Національної поліції, Служби безпеки України, органами прокуратури та іншими залученими інституціями. Кожен із цих суб'єктів володіє специфічними методиками роботи, процесуальними алгоритмами та організаційними регламентами, що, з одного боку, підвищує можливості комплексного збору інформації, а з іншого – створює потенційні колізії у координації дій, обміні даними та уніфікації процедур. Неєфективна взаємодія між підрозділами здатна призвести до дублювання функцій, втрати оперативної інформації або залишення окремих аспектів злочинної діяльності без належної уваги, що значно знижує результативність розслідування.

В умовах збройного конфлікту необхідність інтеграції зусиль усіх задіяних суб'єктів стає особливо критичною. Кожен орган виконує власну специфічну функцію: від збору та фіксації доказів, ідентифікації потенційних злочинців і оцінки криміногенної ситуації до проведення аналітичної обробки даних і забезпечення процесуальної підтримки кримінальних проваджень у суді. Відсутність ефективної міжвідомчої координації може не лише ускладнити систематизацію доказів, але й

створити прогалини в формуванні комплексної доказової бази, що безпосередньо впливає на здатність правоохоронних органів протидіяти колабораційним та терористичним проявам у кризових умовах [4, с. 89].

Сучасний етап цифровізації суспільства змінює не лише інструментарій оперативно-розшукової діяльності, а й фундаментальні підходи до збору, аналізу та документування доказів. Він вимагає поєднання високих професійних компетенцій, технологічної оснащеності та правової обґрунтованості кожного етапу роботи, а також створення системи ефективної міжвідомчої координації, що забезпечує баланс між оперативною ефективністю, захистом прав і свобод людини та досягненням стратегічних цілей кримінальної юстиції у сучасних умовах.

Таким чином, проблематика, пов'язана з оперативно-розшуковим документуванням осіб, які потенційно здатні вчиняти злочини, носить складний та багатовимірний характер і вимагає інтегрованого системного підходу. До ключових викликів у даній сфері належать труднощі у своєчасній ідентифікації та оцінці ризиків, пов'язаних із поведінкою потенційних правопорушників, забезпечення відповідності оперативно-розшукових заходів вимогам прав людини, ефективність застосування сучасних інформаційно-аналітичних та технологічних ресурсів у процесі розслідування, а також потреба у формуванні координаційних механізмів між різними правоохоронними та контролюючими органами.

Удосконалення діяльності в цій сфері передбачає комплексне реформування нормативно-правової бази, що регламентує оперативно-розшукову роботу, системне підвищення професійної компетентності та кваліфікаційного рівня співробітників, а також формування ефективних механізмів міжвідомчої взаємодії. Реалізація зазначених заходів здатна забезпечити підвищення ефективності превентивної та розшукової діяльності, водночас гарантуючи дотримання правових стандартів та принципів верховенства права.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що оперативно-розшукове документування осіб, які потенційно здатні до вчинення злочинів, є складним і багатовимірним завданням, яке поєднує в собі кримінально-правові, процесуальні, організаційні та етичні аспекти. Виявлено, що ключовими викликами у цій сфері виступають:

- нормативна невизначеність та колізійність положень статті 111-1 КК України;
- відсутність чітких критеріїв відмежування колабораційної діяльності від суміжних кримінальних правопорушень;
- проблемність збирання й процесуалізації електронних доказів;
- недостатня ефективність міжвідомчої координації;
- фрагментарність методології прогнозування злочинної поведінки.

З огляду на зазначене, сучасні трансформації кримінального процесуального законодавства вимагають адаптації до нових форм суспільних загроз [9, с. 318]. Адже ефективність оперативно-розшукової діяльності можлива лише за умови комплексного реформування нормативно-правової бази, розвитку міждисциплінарних підходів до прогнозування злочинності, впровадження інноваційних цифрових інструментів та підвищення професійної компетентності співробітників правоохоронних органів. Водночас принциповим залишається забезпечення балансу між превентивною результативністю та дотриманням правових і гуманістичних стандартів, що є основоположною умовою легітимності системи кримінальної юстиції.

Таким чином, подальший розвиток теорії та практики оперативно-розшукового документування має здійснюватися у напрямі інтеграції доктринальних напрацювань, нормативної визначеності та практичної ефективності, що у перспективі забезпечить більш дієвий захист національних інтересів та правопорядку в Україні.

Список літератури:

1. Албул С., Волошанівська Т., Марченко А. Методичні рекомендації з питань кримінально-правової кваліфікації, оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження за ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» Одеса. ОДУВС, 2022. 67 с.
2. Албул С. В. Теоретичні аспекти оперативно-розшукового документування колабораційної діяльності. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 лип. 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 5–8.
3. Рижков Е. Організаційно-правові передумови документування колабораціонізму в Україні. *Науковий вісник ДДУВС. 2022. Спеціальний випуск № 2. С. 52–58.*
4. Янішевська К. Д., Крисько А. С. Загально-теоретичні аспекти та класифікація колабораційної діяльності як кримінально-правового явища. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Вип. 4(56) 2022. С. 71–76.*
5. Баулін Ю.В. Кримінальне право України: Загальна частина. Харків: Право, 2020. 512 с.
6. Бельський К.С. Оперативно-розшукова діяльність: правові та організаційні основи. Київ: Наукова думка, 2019. 368 с.
7. Кузьменко О.В. Електронні докази в кримінальному процесі України. – Київ: Юрінком Інтер, 2021. 284 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за ред. В. Шепітька. Харків: Право, 2022. 1088 с.
9. Гловок І.В. Кримінальний процес: сучасні виклики та перспективи розвитку. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 432 с.
10. Ярмиш Н.М. Криминологія: підручник. Київ: Алерта, 2021. 544 с.
11. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, №2. Dnipro: 2019. Pp. 146-152.*
12. Горелік Д. С., Кисельов А. О. Міжнародне співробітництво Національної поліції у сфері оперативно-розшукової діяльності. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2-х ч. (Дніпро, 19 жовт 2018 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. Ч. 1. С. 139–141.
13. Darahan V.V., Kyselov A.O., Kopylov E.V. Interaction of criminal police units with othersubjectsof control over public procurement as an element of ensuring economic security. *Scientific monograph. Activities of law enforcement agencies to ensure public safetyand order during the legal regime of martial law: Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. P. 58.*
14. Kyselov A., Kovalevska O. An investigation of effective police communication. law enforcement roles requiring language skills. *Methodological bases of studying the processes of general mental laws in human interaction with the environment. International Science Group. – Boston : Primedia eLounch, 2022. 194 p. Available at : DOI - 10.46299/ISG.2022.MONO.PSYCHOL.1/ Pp. 39-47.*
15. Кисельов А. Досвід використання підрозділами Національної поліції технологій «OSINT» у протидії кримінальним правопорушенням / А. Кисельов // Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). - Дніпро : ДДУВС, 2022. – С. 318-319.
16. TV Alyoshina, NO Fisunenکو, AO Kyselov, SO Kiselov, OV Karnauhov. INNOVATIVE APPROACHES TO PERSONNEL SECURITY UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu. 2024, (4): Pp. 164 – 171; <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-4/164>.*
17. Кисельов А.О., Копилов Е.В., Худенко Д.М. : Основи кримінального аналізу : навч. посіб. / А.О. Кисельов, Е.В. Копилов, Д.М. Худенко. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 152 с.
18. Кисельов А.О. Особливості підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України на прикладі здійснення кримінального аналізу. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2023 р.) - Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. с. 67-69.
19. Кисельов А.О., Самофалова А.І. Особливості сучасної підготовки фахівців з кримінального аналізу для органів та підрозділів Національної поліції України. *Colloquium-journal №16 (175), 2023. (Warszawa, Polska). 2023. P. 50-52.*
20. Кисельов А.О. Тактика безконфліктного спілкування працівників кримінальної розвідки Національної поліції з особами, яких залучають до

конфіденційного співробітництва. Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 29 квітня 2016 р. - Одеса : ОДУВС, 2016, с. 88-89.

21. Кисельов А.О. Правова основа конфіденційного співробітництва осіб з підрозділами Національної поліції України. *New Opportunities in the World Science : Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Abu-Dhabi, August 30 - 31, 2016, UAE). Abu-Dhabi. International Scientific and Practical Conference «World Science». №9 (13). August 2016. P. 54-56.*

22. Кисельов А., Дуднік А. Шляхи підвищення ефективності роботи підрозділів кримінального

аналізу. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 21.03.2025). Частина II. С. 41-43.

23. Кисельов А.О. Деякі проблеми сучасної протидії оперативними підрозділами Національної поліції кримінальним правопорушенням за допомогою негласних працівників. Оперативно-розшукова діяльність НП: проблеми теорії та практики. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 22.12.2021). С. 30-32.

24. Кисельов А.О. Особливості виявлення працівниками підрозділів карного розшуку крадіжок з квартир та приватних будинків (за матеріалами УКР ГУНП в Дніпропетровській області). Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії злочинам. Матеріали науково-практичного семінару (ДДУВС, 24.05.2018) С. 30-32.

*Петренко Сергій Петрович**Старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Майор поліції***ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИК ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ РІЗНИХ ПІДРОЗДІЛІВ***Petrenko Serhiy Petrovych***COMPARATIVE ANALYSIS OF PHYSICAL TRAINING METHODS OF VARIOUS POLICE UNITS****Анотація.**

У статті представлено всебічний порівняльний аналіз методик фізичної підготовки поліцейських різних підрозділів, який охоплює теоретичні засади, практичні підходи та нормативно-правові вимоги до формування професійної фізичної готовності особового складу. Фізична підготовка розглядається як один із ключових компонентів професійної компетентності правоохоронців, що безпосередньо впливає на їхню здатність виконувати службові завдання в умовах підвищеної складності, ризику та стресу. У процесі дослідження здійснено детальний аналіз навчально-тренувальних програм, систем оцінювання фізичної підготовленості, обсягів і структури тренувального навантаження, а також специфічних вправ і засобів, що застосовуються у підготовці патрульних поліцейських, співробітників кримінальної поліції, підрозділів особливого призначення (КОРД, спецпідрозділи швидкого реагування) та інших оперативних служб. Особливу увагу приділено порівнянню української системи підготовки з практиками провідних країн світу, зокрема США, Німеччини та Польщі, де фізична підготовка інтегрується з психологічним тренуванням, тактичною підготовкою, елементами виживання та бойової медицини. Виявлено суттєві відмінності у підходах до розвитку базових фізичних якостей (сили, витривалості, швидкісно-силових здібностей, координації) та спеціальних навичок (рукопашного бою, затримання правопорушників, дій у натовпі, виконання завдань у бронезилеті чи з озброєнням). Доведено, що найбільш ефективними є методики, які передбачають модульну структуру підготовки, поєднання базових і спеціалізованих компонентів, індивідуалізацію тренувального процесу та поступове ускладнення навантажень відповідно до службових завдань і реальних викликів професії. Результати дослідження підкреслюють важливість системного підходу до підготовки поліцейських, у якому фізичний компонент виступає не лише як засіб підтримання здоров'я та працездатності, але й як інструмент формування готовності діяти в екстремальних ситуаціях, забезпечення безпеки громадян і власної безпеки під час виконання службових обов'язків. Отримані висновки можуть бути використані для модернізації національної системи підготовки кадрів поліції, розробки уніфікованих стандартів фізичної підготовки, створення адаптивних тренувальних програм та підвищення загальної ефективності правоохоронної діяльності в умовах сучасних викликів, включаючи воєнний стан, терористичні загрози та зростання рівня злочинності.

Abstract.

The article presents a comprehensive comparative analysis of physical training methodologies for police officers from various units, encompassing theoretical foundations, practical approaches, and regulatory requirements for shaping the professional physical readiness of personnel. Physical training is viewed as one of the key components of law enforcement officers' professional competence, directly influencing their ability to perform official duties under conditions of increased complexity, risk, and stress. The study provides a detailed examination of training programs, physical fitness assessment systems, the scope and structure of training loads, as well as specific exercises and techniques used in the preparation of patrol officers, criminal police officers, special purpose units (KORD, rapid response units), and other operational services. Special attention is paid to comparing the Ukrainian training system with the practices of leading countries, including the United States, Germany, and Poland, where physical preparation is integrated with psychological training, tactical exercises, survival elements, and combat medicine. Significant differences were identified in approaches to developing basic physical qualities (strength, endurance, speed-strength abilities, coordination) and special skills (hand-to-hand combat, apprehension of offenders, crowd control actions, and task performance while wearing body armor or carrying weapons). It has been proven that the most effective methodologies are those based on a modular structure of training, a combination of basic and specialized components, individualization of the training process, and the gradual increase of workloads in accordance with service tasks and real professional challenges. The research findings emphasize the importance of a systemic approach to police training, where the physical component functions not only as a means of maintaining health and work capacity but also as a tool for developing readiness to act in extreme situations, ensuring public safety, and protecting officers' own safety during duty performance. The conclusions drawn from the study can be used to modernize the national police training system, develop unified physical training standards, create adaptive training programs, and improve the overall effectiveness of law enforcement activities in the face of modern challenges, including martial law, terrorist threats, and rising crime rates.

Ключові слова: підготовка, поліцейські, порівняльний аналіз, спеціальні підрозділи, професійна компетентність.

Keywords: training, police officers, comparative analysis, special units, professional competence.

Постановка проблеми. Фізична підготовка є складовою професійної підготовки поліцейських, оскільки ефективне виконання службових обов'язків часто пов'язане з високими фізичними навантаженнями, діями в екстремальних умовах, необхідністю застосування сили, подоланням стресових ситуацій та забезпеченням особистої й громадської безпеки. Проте сучасні виклики, зокрема воєнний стан, зростання рівня злочинності, терористичних загроз та ускладнення оперативної обстановки, потребують переосмислення традиційних підходів до фізичної підготовки поліцейських. Існує нагальна потреба у вивченні, узагальненні та порівнянні методик, що застосовуються у різних підрозділах як в Україні, так і за кордоном, з метою виявлення їх сильних і слабких сторін, ефективних елементів та можливостей їх адаптації до національної практики.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика фізичної підготовки правоохоронців активно висвітлюється у наукових працях як українських, так і зарубіжних дослідників. Зокрема, значну увагу приділено питанням розвитку фізичних якостей поліцейських, формуванню функціональної витривалості та професійної стійкості, організації тренувального процесу та впровадженню сучасних технологій у підготовку кадрів (С. Петренко, О. Соловей, В. Богуславський, А. Кириченко). Дослідники з США, Німеччини та Польщі розглядають фізичну підготовку не лише як засіб підвищення працездатності, а й як інтегрований елемент тактичної, психологічної та медичної підготовки правоохоронців. Проте комплексні порівняльні дослідження, які б охоплювали різні підрозділи поліції, залишаються обмеженими, що зумовлює актуальність подальшого аналізу в цьому напрямі.

Мета: здійснення ґрунтовного порівняльного аналізу методик фізичної підготовки поліцейських різних підрозділів, визначення спільних та відмінних рис їхніх підходів.

Виклад матеріалу. Фізична підготовка поліцейських є одним із елементів їхньої професійної компетентності та визначальним чинником ефективності виконання службових обов'язків. Вона забезпечує необхідний рівень фізичних якостей, витривалості, сили, координації та психологічної стійкості, без яких неможливо успішно діяти в умовах високого ризику, екстремальних ситуацій, збройних конфліктів чи масових заворушень. У сучасних умовах, коли правоохоронні органи стикаються з новими викликами, такими як терористичні загрози, гібридні війни, зростання рівня насильницької злочинності та необхідність підтримання громадського порядку під час воєнного стану, питання оптимізації методик фізичної підготовки набуває особливої актуальності [1, с. 141].

Однією з особливостей сучасного підходу до підготовки поліцейських є диференціація методик залежно від завдань та функцій конкретних

підрозділів. Так, для патрульних поліцейських основним акцентом є розвиток загальної фізичної витривалості, швидкісних якостей, навичок затримання правопорушників та подолання фізичних перешкод у міському середовищі. Програми навчання включають регулярні кардіо- та силові тренування, вправи на розвиток спритності, вправи з власною вагою та функціональні комплекси, що моделюють реальні ситуації під час патрулювання. Оцінювання рівня підготовленості здійснюється за стандартизованими нормативами, які враховують вік, стать і посаду співробітника.

Для підрозділів кримінальної поліції характерний більш акцентований розвиток сили, витривалості та техніки рукопашного бою, оскільки вони часто здійснюють затримання озброєних і небезпечних злочинців. Тренувальні програми передбачають інтенсивні заняття з боротьби, джиуджитсу, технік самозахисту, а також спеціалізовані комплекси вправ із застосуванням зброї та спецзасобів. Особлива увага приділяється тренуванням у бронезилетах і повному екіпуванні, що дозволяє адаптувати організм до реальних умов оперативних дій [2, с. 135].

Найвищі вимоги до фізичної підготовленості висуваються до співробітників підрозділів особливого призначення (наприклад, КОРД, спецпідрозділи швидкого реагування), діяльність яких часто пов'язана з проведенням силових спецоперацій, антитерористичних заходів, звільнення заручників чи штурмових дій. Їхні програми фізичної підготовки є найбільш комплексними й включають багатоконпонентне тренування, що поєднує силові, функціональні, витривалісні, тактичні та психологічні елементи. Значна увага приділяється розвитку швидко-силових якостей, тренуванню у складних погодних умовах, навичкам пересування у важкому спорядженні, роботі в обмеженому просторі та стресових сценаріях. У багатьох випадках навчання інтегрується з бойовою та вогневою підготовкою, а також елементами виживання та тактичної медицини.

Порівняльний аналіз практик зарубіжних країн засвідчує, що у провідних поліцейських структурах світу (США, Німеччина, Польща, Велика Британія) фізична підготовка має більш інтегрований і багатовимірний характер. Зокрема, велика увага приділяється поєднанню фізичних тренувань із тактичними сценаріями, що максимально наближені до реальних ситуацій. Так, американські поліцейські проходять тренування у форматі «scenario-based training», де фізичні вправи поєднані з прийняттям рішень, застосуванням зброї та психологічним тиском [4, с. 336]. У Німеччині важливу роль відіграють індивідуалізація програм відповідно до посади й спеціалізації, а також медико-фізіологічний моніторинг стану здоров'я співробітників. У Польщі активно застосовується модель «функціональної підготовки», що передбачає комплексне формування

рухових навичок для виконання конкретних завдань, а не лише підвищення загального рівня фізичних якостей [3, с. 100].

В Україні система фізичної підготовки поліцейських потребує суттєвого вдосконалення, оскільки часто має застарілий, фрагментарний та недостатньо практикоорієнтований характер. Багато навчальних програм орієнтовані переважно на розвиток загальної фізичної підготовки (сили, витривалості, швидкості), але не враховують специфіку виконання службових завдань у реальних умовах. Відсутність системного підходу до моделювання оперативних ситуацій, обмежене використання сучасних методів тренування та слабка інтеграція фізичних занять із тактичною, вогневою та психологічною підготовкою знижують загальну ефективність професійної підготовки правоохоронців. Крім того, в Україні поки що не впроваджено повноцінної системи медико-фізіологічного моніторингу, що обмежує можливість індивідуалізації тренувальних навантажень [5, с. 152].

Ще однією проблемою є відсутність уніфікованих стандартів і методик, адаптованих до потреб різних підрозділів поліції. У більшості випадків навчальні програми є однаковими для всіх категорій співробітників, що не враховує специфіку їхніх службових завдань. Наприклад, потреби спецпідрозділів, які виконують штурмові або антитерористичні операції, суттєво відрізняються від вимог до патрульних поліцейських, але система підготовки не завжди це відображає. Також спостерігається недостатній рівень співпраці з іноземними навчальними центрами та обмежене залучення міжнародного досвіду, який міг би суттєво підвищити ефективність фізичної підготовки в Україні [6, с. 75].

Для підвищення якості підготовки поліцейських в Україні доцільно впровадити інтегровану систему фізичного тренування, яка б поєднувала традиційні вправи із тактичними сценаріями, елементами виживання, бойовою медициною та психологічними тренуваннями. Необхідно створити єдину систему стандартів і критеріїв оцінювання фізичної підготовленості з урахуванням специфіки кожного підрозділу, а також запровадити постійний медико-фізіологічний моніторинг стану здоров'я співробітників. Важливим напрямом удосконалення є розширення міжнародної співпраці, обмін досвідом з поліцейськими структурами провідних країн та залучення сучасних технологій, таких як симуляційні тренажери, системи біомоніторингу й віртуальні тренування. Це дозволить підвищити рівень готовності поліцейських до виконання службових завдань у складних умовах і зміцнити загальну ефективність правоохоронної діяльності [7, с. 78].

Найбільш ефективними є ті методики, які враховують специфіку завдань підрозділу, поєднують базову та спеціалізовану підготовку, включають елементи тактичного моделювання та забезпечують поступове ускладнення навантажень. Українська система підготовки потребує подальшої модернізації з урахуванням міжнародного досвіду, впровадження інноваційних підходів і технологій, а

також формування єдиних стандартів оцінювання фізичної готовності правоохоронців. Це дозволить підвищити рівень професійної компетентності поліції, її оперативну ефективність і здатність реагувати на сучасні виклики безпеки як у мирний час, так і в умовах воєнного стану.

Висновки. Проведений порівняльний аналіз методик фізичної підготовки поліцейських різних підрозділів засвідчив, що рівень ефективності правоохоронної діяльності безпосередньо залежить від якості та комплексності системи фізичного тренування. Сучасні виклики, зокрема воєнний стан, терористичні загрози, організована злочинність і зростання соціальної напруги, вимагають від поліцейських не лише високих професійних навичок, а й значних фізичних можливостей. Дослідження показало, що методики підготовки повинні відрізнятися залежно від специфіки службових завдань: для патрульних пріоритетом є витривалість, спритність та швидкість реакції; для оперативних працівників – сила, техника рукопашного бою та витривалість у тривалих операціях; для спецпідрозділів – комплексна підготовка, що поєднує фізичні, тактичні, психологічні та медичні аспекти.

Перспективним напрямом подальших наукових пошуків є розробка уніфікованої системи стандартів фізичної підготовки поліцейських із урахуванням міжнародного досвіду, а також створення єдиної методики оцінювання фізичної готовності з використанням цифрових технологій моніторингу. Доцільним є поглиблене вивчення взаємозв'язку між фізичною та психологічною підготовкою, а також інтеграція тренувальних програм із тактичними і бойовими сценаріями, максимально наближеними до реальних умов службової діяльності. У майбутньому особливу увагу варто приділити впровадженню інноваційних технологій (віртуальної реальності, біомоніторингу, симуляційних тренажерів) та адаптації навчальних програм до сучасних умов – зокрема, роботи у зоні бойових дій, участі в міжнародних миротворчих операціях і забезпечення громадського порядку в кризових ситуаціях. Це дозволить не лише підвищити рівень професійної підготовки поліцейських, а й забезпечити їхню готовність до виконання найскладніших завдань у мінливому безпековому середовищі.

Список використаної літератури

1. Галімський В. Організація професійної фізичної підготовки майбутніх правоохоронців в умовах сучасних викликів. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2024. С. 141-148.
2. Кириченко А., К. Миргородська. Основні напрями фізичної підготовки в системі підвищення професійної майстерності працівників поліції. Молодий вчений. 2025. С. 135
3. Марченко О. Дослідження рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості особового складу підрозділів Національної поліції України. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2023. С. 100-104.
4. Мітенко Т.М. Порівняльний аналіз професійно-психологічної підготовки кінних

поліцейських в Канаді та Україні. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» 2022. С. 336-340.

5. Петренко С., А. Кириченко. Особливості фізичної підготовки жінок у правоохоронних органах: сучасний стан та шляхи вдосконалення. Молодий вчений. 2024. С. 152-156.

6. Петренко С., А. Кириченко. Спеціальна фізична підготовка поліцейських у зарубіжних

зкладах освіти та можливості її адаптації до підготовки українських правоохоронців в умовах воєнного стану. Молодий вчений. 2024. С. 75-78.

7. Соловей О. Фізична підготовленість як чинник особистої безпеки курсантів при підготовці до майбутньої професійної діяльності. Physical culture sports and health of the nation. 2020. С. 78-84.

MEDICAL SCIENCES

Коржєвський Олександр Ігорович
здобувач вищої медичної освіти, 5 курс
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Соколенко Максим Олександрович
к.мед.н., доцент закладу вищої освіти
кафедри інфекційних хвороб та епідеміології
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17425009>

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ДІАГНОСТИКИ ГРВІ

Korzhevskiy Oleksandr Igorovych
student of higher medical education, 4th year
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine

Sokolenko Maksym Oleksandrovych
Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of Higher Educational Establishment
Department of Infectious Diseases and Epidemiology
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine

CHARACTERISTICS OF MODERN METHODS OF DIAGNOSING OF ACUTE RESPIRATORY VIRAL INFECTIONS

Анотація:

У статті розглянуто сучасні методи діагностики гострих респіраторних вірусних інфекцій (ГРВІ). Проаналізовано традиційні лабораторні підходи, такі як вірусний посів та швидкі антигенні тести, а також сучасні молекулярні методи, включно з тестами на ампліфікацію нуклеїнових кислот (NAT), мультиплексними ПЛР та тестами за місцем надання медичної допомоги (POC). Особлива увага приділена швидкій ідентифікації респіраторних вірусів, оцінці вірусного навантаження та виявленню протівірусної резистентності. Наведено перспективи застосування масштабного секвенування та комбінованих платформ для одночасного виявлення відомих та нових вірусів, що дозволяє покращити клінічне ведення пацієнтів та підвищити готовність системи охорони здоров'я до потенційних пандемій.

Abstract:

The article reviews modern methods for diagnosing acute respiratory viral infections (ARVI). Traditional laboratory approaches, such as viral culture and rapid antigen tests, as well as modern molecular methods, including nucleic acid amplification tests (NAT), multiplex PCR, and point-of-care (POC) tests, are analyzed. Particular attention is paid to the rapid identification of respiratory viruses, assessment of viral load, and detection of antiviral resistance. The prospects for the use of large-scale sequencing and combined platforms for the simultaneous detection of known and emerging viruses are presented, which allows improving clinical management of patients and increasing the preparedness of the health care system for potential pandemics.

Ключові слова: ГРВІ, респіраторні віруси, ПЛР, NAT, мультиплексні тести, швидка діагностика, POC, резистентність.

Key words: SARS, respiratory viruses, PCR, NAT, multiplex tests, rapid diagnostics, POC, resistance..

Вступ. Гострі респіраторні вірусні інфекції (ГРВІ) залишаються однією з провідних причин захворюваності серед дорослих та дітей у всьому світі [1]. Клінічна картина цих інфекцій часто є неспецифічною, що ускладнює діагностику лише на основі симптомів. В умовах сучасної медицини ефективне лікування та контроль за інфекціями можливі лише за умови швидкої, чутливої та специфічної ідентифікації збудників [2]. Новітні технології, такі як тести на ампліфікацію нуклеїнових кислот (NAT) та мультиплексні ПЛР, значно покращили точність та швидкість діагностики [3,4].

Мета дослідження: Метою огляду є оцінка сучасних методів лабораторної та експрес-діагностики ГРВІ, аналіз їх переваг та обмежень, а також визначення перспектив розвитку тестів за місцем надання медичної допомоги (POC) [5].

Матеріали та методи: Був проведений пошук у базах даних Medline (січень 1996 р. – 30 вересня 2024 р.) та Embase (1988 р. – 30 вересня 2024 р.) із використанням ключових слів: «місце надання медичної допомоги», «респіраторний вірус», «грип», «респіраторно-синцитіальний вірус», «діагностика», «тест на нуклеїнові кислоти»,

«ПЛР» [6]. Розглянуто як традиційні методи, такі як вірусний посів, швидкі антигенні тести, так і сучасні методи ампліфікації нуклеїнових кислот, включно з одно- та мультиплексними ПЛР, мікрочипами та глибоким секвенуванням [7,8].

Результати дослідження та їх обговорення:

Традиційні методи діагностики, такі як вірусний посів, швидкі антигенні тести (RIDT) та імуноферментний аналіз (EIA), залишаються основою лабораторного обстеження ГРВІ [9]. Їхня простота та відносно низька вартість роблять їх доступними для первинних медичних закладів. Проте чутливість цих методів обмежена, особливо у пацієнтів із низьким вірусним навантаженням, що може призводити до хибнонегативних результатів та уповільнювати початок противірусної терапії [10].

Сучасні молекулярні методи, зокрема тести ампліфікації нуклеїнових кислот (NAT), забезпечують швидке та точне виявлення як звичайних, так і нових респіраторних вірусів, значно підвищуючи ефективність діагностики [11]. Використання одно- та мультиплексних ПЛР дозволяє одночасно ідентифікувати до 19 різних вірусів у клінічних зразках, оцінювати вірусне навантаження та визначати маркери резистентності, що відкриває можливості для персоналізованої терапії [12].

Розвиток тестів за місцем надання медичної допомоги (РОС) забезпечує лікарям швидке прийняття рішень щодо лікування пацієнта, зменшує ризик неконтрольованого поширення інфекцій і полегшує ранню противірусну терапію [13]. Високочутливі РОС-тести на основі NAT, які з'явилися після 2015 року, дозволяють у короткий термін виявляти грип та РСВ, що особливо важливо у періоди епідемій та пандемій [14].

Сучасні технології глибокого секвенування та комбіновані платформи відкривають перспективи для масштабного скринінгу, виявлення як відомих, так і нових вірусів, прогнозування їх поширення та контролю резистентності [15]. Такі методи є ключовими для епідеміологічного моніторингу та своєчасного реагування на потенційні пандемії. Водночас їхнє застосування обмежується високою вартістю, складністю та потребою у спеціалізованому обладнанні, що ускладнює використання у віддалених або малодоступних регіонах [16].

Порівняльний аналіз методів діагностики показує, що традиційні методи мають обмежену чутливість, але прості у використанні та доступні в умовах первинної допомоги, тоді як NAT і мультиплексні ПЛР забезпечують високу точність і дозволяють одночасно визначати кілька вірусів і маркери резистентності. РОС-тести поєднують швидкість і точність, але потребують ресурсів і технологічної підтримки [17].

Висновки: Інтеграція традиційних та сучасних методів діагностики ГРВІ є ключовим чинником для своєчасної терапії, зменшення ускладнень і контролю поширення інфекцій. Подальший розвиток молекулярних технологій та автоматизації діагностичних процесів сприятиме підвищенню

готовності системи охорони здоров'я до нових викликів, включно з потенційними пандеміями [18].

Список використаних джерел:

[1]Macintyre CR, Heywood AE, Kovoor P, et al. Ischaemic heart disease, influenza and influenza vaccination: a prospective case control study. *Heart*. 2013;99:1843–1848.

[2]Data Compendium 2011 .Centers for Medicare and Medicaid Services.

[3]Newall AT, Wood JG, Macintyre CR.. Influenza-related hospitalisation and death in

[4]Dickson RP, Erb-Downward JR, Huffnagle GB. Towards an ecology of the lung: new conceptual models of pulmonary microbiology and pneumonia pathogenesis. *Lancet Respiratory Med*. 2014;2:238–246.

[5]Bates M, Mudenda V, Mwaba P, Zumla A. Deaths due to respiratory tract infections in Africa: a review of autopsy studies. *Curr Opin Pulm Med*. 2013;

[6]Lim SS, Vos T, Flaxman AD. A comparative risk assessment of burden of disease and injury attributable to 67 risk factors and risk factor clusters in 21 regions, 1990–2010: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2010. *Lancet*. 2012

[7]Lozano R, Naghavi M, Foreman K. Global and regional mortality from 235 causes of death for 20 age groups in 1990 and 2010: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2010. *Lancet*. 2012;380:2095–2128.

[8]Magiorakos AP, Suetens C, Monnet DL. The rise of carbapenem resistance in Europe: just the tip of the iceberg? *Antimicrob Resist Infect Control*. 2013;2:6.

[9]Panda S, Mohakud NK, Pena L, Kumar S. Human metapneumovirus: review of an important respiratory pathogen. *Int J Infect Dis*. 2014;25:45–52.

[10]Shapiro ED. Epidemiology of acute respiratory infections. *Semin Pediatr Infect Dis*. 1998;9:31–36.

[11]Pancer KW, Gut W, Abramczuk E, Lipka B, Litwińska B. Non-influenza viruses in acute respiratory infections among young children. High prevalence of HMPV during the H1N1V.2009 pandemic in Poland. *Przegl Epidemiol*. 2014;68(4):627–632.

[12]Mahony JB, Petrich A, Smieja M. Molecular diagnosis of respiratory virus infections. *Crit Rev Clin Lab Sci*. 2011;48(5-6):217–249.

[13]Zhang D, He Z, Xu L, et al. Epidemiology characteristics of respiratory viruses found in children and adults with respiratory tract infections in southern China. *Int J Infect Dis*. 2014;25:159–164.

[14]World Health Organization. 2013. Research needs for the battle against respiratory viruses: background document. World Health Organization, Geneva, Switzerland.

[15]Centers for Disease Control and Prevention. 2017. The National Institute for Occupational Safety and Health (NIOSH): influenza in the workplace. Centers for Disease Control and Prevention, Atlanta, GA.

- [16]Fendrick AM, Monto AS, Nightengale B, Sarnes M. 2003. The economic burden of non-influenza-related viral respiratory tract infection in the United States. *Arch Intern Med* 163:487–494. doi:10.1001/archinte.163.4.487.
- [17]Drain PK, Hyle EP, Noubary F, Freedberg KA, Wilson D, Bishai WR, Rodriguez W, Bassett IV. 2014. Diagnostic point-of-care tests in resource-limited settings. *Lancet Infect Dis* 14:239–249. doi:10.1016/S1473-3099(13)70250-0.
- [18]Kozel TR, Burnham-Marusich AR. 2017. Point-of-care testing for infectious diseases: past, present, and future. *J Clin Microbiol* 55:2313–2320. doi:10.1128/JCM.00476-17.

Криворука О.С.
Криворука О.Г.
Студенти 5 курсу
Ковбан Ю.В.

доцент кафедри акушерства та гінекології
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17425073>

РОЛЬ ВІТАМІНІВ Д, А ТА С У ПІДТРИМЦІ ЗДОРОВОЇ ВАГІТНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ПЛОДА (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

Kryvoruka O.S.
Kryvoruka O.G.
5th year students
Kovban Yu.V.

Associate Professor of the Department of Obstetrics and Gynecology
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine

THE ROLE OF VITAMINS D, A AND C IN MAINTAINING HEALTHY PREGNANCY AND FETAL DEVELOPMENT (LITERATURE REVIEW)

Анотація:

Вітаміни Д, А та С є життєво необхідними макронутрієнтами, які відіграють роль у безлічі функціональних процесів в організмі людини. Також ці вітаміни є необхідними для нормального перебігу вагітності, розвитку плода та збереженню здоров'я матері. Основними функціями вітаміну Д є участь у процесах метаболізму кальцію та фосфору, формування опорно-рухового апарату плода та підтримка імунної системи вагітної і плода. Дефіцит вітаміну Д є поширеним явищем, особливо серед вагітних, та асоціюється з підвищеним ризиком розвитку гестаційного діабету, преєклампсії, низької маси тіла ново-народженого та важкого перебігу пологів. Вітамін А бере участь у підтримці зорового аналізатора та імунної системи матері і плода, проте його надмірне надходження має тератогенні властивості. Роль вітаміну С під час вагітності є дискусійним питанням. Є дані про його протективний ефект від передчасного розриву оболонок плоду та інфекцій сечовидільної системи матері.

Abstract:

Vitamins D, A and C are vital micronutrients that play a role in many functional processes in the human body. These vitamins are also necessary for the normal course of pregnancy, fetal development and maintaining maternal health. The main functions of vitamin D are participation in the processes of calcium and phosphorus metabolism, the formation of the musculoskeletal system of the fetus and support of the immune system of the pregnant woman and fetus. Vitamin D deficiency is common, especially among pregnant women, and is associated with an increased risk of developing gestational diabetes, preeclampsia, low birth weight and difficult labor. Vitamin A is involved in supporting the visual analyzer and the immune system of the mother and fetus, but its excessive intake has teratogenic properties. The role of vitamin C during pregnancy is a debatable issue. There is evidence of its protective effect against premature rupture of the fetal membranes and infections of the mother's urinary system.

Ключові слова: вітамін Д, вітамін А, вітамін С, вагітність, добавки, метаболізм

Keywords: vitamin D, vitamin A, vitamin C, pregnancy, supplements, metabolism

Materials and methods: a literature review based on modern articles published in PubMed databases. Topical information on the role of vitamins D and C was analyzed in maintaining the health of pregnant and fetus during pregnancy.

The purpose of our work was to analyze scientific works, literary sources and to investigate the effect of vitamins D, and and C on the course of pregnancy.

Relevance: Pregnancy is a special period of every woman's life. During pregnancy, there are many physiological changes that affect both the condition of the

pregnant woman and the condition of the fetus. The nutrient status of the pregnant woman is also undergoing significant changes. It is important to maintain the adequate number of major micro- and macronutrients. One of these is vitamins D, and C. Vitamin deficiency, including vitamin D, is a common problem around the world during pregnancy: prevalence ranges from 5% to 90% depending on the country. Vitamin A and C deficiency during pregnancy is not a common occurrence, but it occurs in Africa and Asia [1-5].

Results and their discussion: Vitamin D is a fat-soluble, steroid substance, the main function of which

is the regulation of calcium and phosphate in plasma. Among other functions, vitamin D promotes the development of the musculoskeletal system and promotes the formation of the immune system [1].

The main points of action of vitamin D are skin, bones, parathyroid gland, immune system, pancreas, as well as small intestine and colon [6-8].

Vitamin D metabolism takes several stages: 7-dehydrocholesterol, which is contained in the skin, under the influence of ultraviolet rays of the spectrum B is converted to cholecalciferol (vitamin D₃) and acts as a precursor to vitamin D in the skin. Another precursor to vitamin D is ergocalciferol (vitamin D₂). These forms of vitamin D are converted to 1,25-dihydroxycholecalciferol (calcitriol), the active form of vitamin D, through 25-alpha-hydroxylase in the liver and 1-alpha-hydroxylase in the kidneys [1].

For a better understanding of the role of vitamin D in the body, new components of the vitamin D metabolism chain, such as vitamin D-binding protein (VDZB), have been investigated-the main protein-carrier of vitamin D. has been investigated. VDZB itself is considered a potential biomarker of pregnancy, since its changes are associated with adverse effects, including the development of gestational diabetes, preeclampsia and premature birth. At the beginning of the third trimester or about 28 weeks of pregnancy, the concentration of VDZB in the serum reaches its peak, which is almost twice its postpartum level. This increase in VDZB is associated with an increase in the total 25-hydroxyvitamin D (25 (OH) D) and a decrease in free and bioavailability 25 (OH) D, with the lowest level of free 25 (OH) D is observed at about 36 weeks of pregnancy. It is believed that this scheme of change, with the ability to store and metabolize more vitamin D allows pregnant women to maintain sufficient concentration of vitamin D throughout pregnancy and lactation, despite the increased need to maintain the growing fetus [9].

During pregnancy, significant changes in the metabolism of vitamin D and calcium in the body occur. For the development and mineralization of bones, the fetus accumulates 2-3 mg of calcium per day in the first trimester and about twice as much in the third trimester. Vitamin D deficiency in pregnant women can lead to diseases such as gestational diabetes, preeclampsia, premature childbirth, intrahepatic cholestasis, whereas the impact of vitamin D deficiency on the baby is manifested in the form of low birth, premature birth, and abnormal. type 1 diabetes and cardiovascular disorders [1,10,11].

Vitamin D has a short half-life, so it requires constant and sufficient consumption to ensure a stable level of vitamin D [6,12].

The review of the author of Chien MC and co-authors showed that low levels of vitamin D (<50 nmol/l) during pregnancy significantly increases the risk of low weight at birth (<2500 g). At that time, a high dose of vitamin D additives during pregnancy significantly increased the length of the fetus, but did not increase weight at birth. It was also investigated that vitamin D deficiency during pregnancy is associated with a high risk of bacterial vaginosis in pregnant women [2].

Vitamin D in the additives is in the form of vitamin D₂ or D₃. The form D₃ is three times more effective than the form of D₂ in increasing the concentration of 25 (OH) in serum, which is investigated to determine the status of vitamin D in the body [11,13].

Vitamin A has many important functions in particular in maintaining visual function, the formation of musculoskeletal system, protective action on the skin and mucous membranes, strengthening the immune system and maintaining the development of teeth and hair [11,14].

Vitamin A additives are the most discontable additives during pregnancy because of the possible risk of teratogenicity, but vitamin A is necessary for the normal development of the embryo [15].

The main side effects associated with excessive consumption of vitamin A, especially at the beginning of the first quarter of pregnancy, are congenital malformations of the central nervous and cardiovascular systems, as well as spontaneous miscarriages [11].

When transformed into retinoic acid, vitamin A acts as a ligand for retinoid receptors. Two transcription factors that are dependent on retinoic acid - retinoic acid receptors and retinoid receptors X - express a clearly defined scheme in the embryo -developing embryo.

Conclusion: Vitamins D, A and C are of key importance for pregnancy, maintaining mother and fetus and prevention of complications in the mother. Deficiency of these vitamins can lead to an increase in the risk of gestational pathologies, premature birth, low body weight of the newborn and immune response disorders. At the same time, vitamin A surplus has negative teratogenic effects, which requires careful control over its consumption.

References:

1. Hansu K, Cikim Ig. Vitamin and Mineral Levels During Pregnancy. *Rev Assoc Med Bras* (1992). 2022 Nov 25; 68 (12): 1705-1708. DOI: 10.1590/1806-9282.20220769. PMID: 36449797; PMCID: PMC9779969.
2. Chien MC, Huang Cy, Wang Jh, Shih CI, Wu P. Effects of Vitamin D in Pregnancy On Maternal and Offspring Health-Related Outcomes: An Umbrella Review-Review of Systematic. *Nutr Diabetes*. 2024 May 30; 14 (1): 35. DOI: 10.1038/S41387-024-00296-0. PMID: 38816412; PMCID: PMC11139885.
3. Koletzko B, Godfrey KM, Poston L, Szajewska H, Van Goodever JB, De Waard M, Brands B, Grivell RM, Deussen AR, DODD JM, PATRO-GOLAB B, Zaleski BM; Early Nutrition Project Systematic Review Group. Nutrition During Pregnancy, Lactation and Early Childhood and Its Implications for Maternal and Long-Term Child Health: The Early Nutrition Project Recommendations. *Ann Nutr Metab*. 2019; 74 (2): 93-106. DOI: 10.1159/000496471. Epub 2019 Jan 23. PMID: 30673669; PMCID: PMC6397768.
4. Di Costanzo M, De Paulis N, Capra Me, Bisacci G. Nutrition During Pregnancy and Lactation: Epigenetic Effects on Infants' Immune System in Food Allergy. *Nutrients*. 2022 APR 23; 14 (9): 1766. DOI:

- 10.3390/NU14091766. PMID: 35565735; PMCID: PMC9103859.
- 5.Popa AD, Nițu, GRAUR ARHIRE LI, POPESCU RM, Botnariu Ge, Mihalache L, Graur M. Nutrition Knowledge As A Determinant of Vitamin and Mineral Supple. BMC Public Health. 2013 DEC 1; 13: 1105. DOI: 10.1186/1471-2458-13-1105. PMID: 24289203; PMCID: PMC3933411.
- 6.Palacios C, KOSTIUK LL, CUTBERT A, WEEKS J. VITAMIN D SUPPLEMENTATION FOR WOMEN DURING Pregnancy. Cochrane Database Syst Rev. 2024 Jul 30; 7 (7): CD008873. DOI: 10.1002/14651858.cd008873.pub5. PMID: 39077939; PMCID: PMC11287789.
- 7.Martínez García RM, Jiménez Ortega AI, Peral Suárez á, Bermejo López LM, Rodríguez-Rodríguez E. Importancia de la Nutrición. Impacto en la composición de la leche materna [Importance of Nutrition During Pregnancy. Impact on the composition of breast Milk]. Nutr Hosp. 2021 Jan 13; 37 (SPEC NO2): 38-42. Spanish. DOI: 10.20960/NH.03355. PMID: 32993313.
- 8.aoyama T, Li D, Bay JI. Weight Gain and Nutrition During Pregnancy: An Analysis of Clinical Practice Guidelines in the Asia-Pacific Region. Nutrients. 2022 Mar 18; 14 (6): 1288. DOI: 10.3390/NU14061288. PMID: 35334946; PMCID: PMC8949332.
9. Nutrients. 2020 May 20; 12 (5): 1489. DOI: 10.3390/NU12051489. PMID: 32443760; PMCID: PMC7285222.
- 10.yang WC, Chitale R, O'Callaghan Km, Sudfeld Cr, Smith er. The Effects of Vitamin D Supplement During Pregnancy on Maternal, Neonatal, and Infant Health: A Systematic Review and Meta-Analysis. Nutr Rev. 2025 Mar 1; 83 (3): E892-E903. DOI: 10.1093/Nutrit/Nuae065. PMID: 38950419; PMCID: PMC11819489.
- 11.Bastos Maia S, Rolland Souza As, Costa Caminha MF, Lins Da Silva S, Callou Cruz RsbI, Carvalho Dos Santos C, Batista Filho M. Vitamin A and Pregnancy Nutrients. 2019 Mar 22; 11 (3): 681. DOI: 10.3390/NU11030681. PMID: 30909386; PMCID: PMC6470929.
- 12.Godfrey Km, Titcombe P, El-Heis S, ALBERT BB, Tham Eh, Barton SJ, Kenealy T, Chong MF, NIELD H, CHONG YS, CHAN SY, CUTFIELD WS; Nipper Study Group. Maternal b-vitamin and vitamin d Status before, During, and after pregnancy and the influence of Supplement Controlled Trial. PLOS MED. 2023 DEC 5; 20 (12): E1004260. DOI: 10.1371/Journal.pmed.1004260. PMID: 38051700; PMCID: PMC10697591.
- 13.yang j, kang y, cheng y, zang l, yan h, dang S. maternal dietary patterns during pregnancy and congenital heart Defections: a case-control Study. INT J ENVIRON Res PUBLIC HEALTH. 2019 AUG 16; 16 (16): 2957. DOI: 10.3390/Ijerp16162957. PMID: 31426394; PMCID: PMC6721011.
14. GOMES F, King SE, Dallmann D, Golan J, Da Silva Acf, Hurley Km, Bergeron G, Bourassa MW, Mehta S. IntervENTIONS TO INCREASE ADHERENCE TO MICRONUTIENT: Ann n y acad sci. 2021 Jun; 1493 (1): 41-58. DOI: 10.1111/Nyas.14545. Epub 2021 Jan 5. Pmid: 33400303; PMCID: PMC8169578.
- 15.Brown B, Wright C. Safety and Efficacy of Supplements in Pregnancy. Nutr Rev. 2020 OCT 1; 78 (10): 813-826. DOI: 10.1093/Nutrit/Nuz101. Erratum in: Nutr Rev. 2020 SEP 1; 78 (9): 782. DOI: 10.1093/Nutrit/Nuaa009. PMID: 31925443; PMCID: PMC7558284.
- 16.coker SJ, Berry MJ, Vissers MCM, Dyson RM. Maternal vitamin C Intake During Pregnancy Influences Long-Term Offspring Growth with Timing- and Sex-SPECIFIC EFFECTS IN GUINEA PIGS. Nutrients. 2024 Jan 26; 16 (3): 369. DOI: 10.3390/NU16030369. PMID: 38337653; PMCID: PMC10857109.
- 17.Swaney p, thorp j, allen I. vitamin C Supplement in Pregnancy--does It Decrease Rates of Preterm Birth? A Systematic Review. Am j perintol. 2014 FEB; 31 (2): 91-8. DOI: 10.1055/S-0033-1338171. Epub 2013 Mar 18. PMID: 23508703; PMCID: PMC6690177.
18. Rumbold A, Ota E, Nagata C, Shahrook S, Crowther Ca. Vitamin C Supplement in Pregnancy. Cochrane Database Syst Rev. 2015 SEP 29; 2015 (9): CD004072. DOI: 10.1002/14651858.cd004072.pub3. PMID: 26415762; PMCID: PMC9039972.
- 19.Avrám C, Bucur OM, Zazgyva A, Avram L, Ruta F. Vitamin Supplement in Pre-PREGNANES AND Pregnancy Among Women-Effects and Influencing Factors in Romania. INT J ENVIRON Res PUBLIC HEALTH. 2022 Jul 12; 19 (14): 8503. Doi: 10.3390/Ijerp19148503. PMID: 35886354; PMCID: PMC9318761.
- 20.NACKA-ELEKSIIS M, PIRKOVIIS A, Villothis A, Bojiis-Trbojeviis ž, Jovanović Krivokuća M, Giampieri F, Battino M, Dekanski D. Pregnancy-Related Disorders. Nutrients. 2022 DEC 9; 14 (24): 5246. DOI: 10.3390/NU14245246. PMID: 36558404; PMCID: PMC9782043.

Оликсюк І.Л.

Студентка 5 курсу

Ковбан Ю.В.доцент кафедри акушерства та гінекології
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна<https://doi.org/10.5281/zenodo.17425382>**ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВАГІТНОЇ ПІД ЧАС ПОЛОГІВ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)****Olyksiuk I.L.**

5th year student

Kovban Yu.V.Associate Professor of the Department of Obstetrics and Gynecology
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine**PSYCHOLOGICAL SUPPORT DURING LABOR: A LITERATURE REVIEW****Анотація:**

Безперервна психологічна та емоційна підтримка в пологах асоціюється з кращим досвідом народження, зниженням тривоги та окремих акушерських втручань, а також потенційним зменшенням частоти первинного кесаревого розтину (КР). Цей нарративний огляд із структурованим пошуком (2022–2025) узагальнює моделі підтримки (компаньйон за вибором, доула, акушерка/медсестра), немедикаментозні інструменти комфорту, цифрові рішення та рамку Respectful Maternity Care (RMC). Пріоритет надано систематичним оглядам, РКД і настановам провідних організацій (WHO/FIGO, AWHONN, ACOG). Синтез свідчень вказує на зменшення імовірності КР і тривалості пологів, покращення сприйнятого досвіду, грудного вигодовування та самоефективності. Для України рекомендовано політику «партнер за вибором», стандартизовану комунікацію й доступність немедикаментозних методів, у т.ч. під час воєнних обмежень, а також моніторинг PREMs. Окреслено прогалини: гетерогенність інтервенцій, оптимальні таймінг/тривалість підтримки, брак досліджень у ресурсно обмежених і воєнних умовах.

Abstract.

Continuous psychological and emotional support during labor is associated with a better birth experience, reduced anxiety, and fewer selected obstetric interventions, as well as a potential reduction in the rate of primary cesarean delivery (CD). This narrative review with a structured search (2022–2025) synthesizes models of support (companion of choice, doula, midwife/nurse), non-pharmacological comfort measures, digital solutions, and the Respectful Maternity Care (RMC) framework. Priority was given to systematic reviews, randomized controlled trials (RCTs), and guidelines from leading organizations (WHO/FIGO, AWHONN, ACOG). The evidence synthesis indicates lower likelihood of CD and shorter labor duration, along with improvements in perceived birth experience, breastfeeding, and maternal self-efficacy. For Ukraine, we recommend a “companion of choice” policy, standardized communication, and ensured availability of non-pharmacological methods—including under wartime constraints—together with monitoring of patient-reported experience measures (PREMs). Identified gaps include intervention heterogeneity, optimal timing and duration of support, and the paucity of studies in resource-constrained and conflict settings.

Ключові слова: безперервний супровід; доула; RMC; немедикаментозні методи; телемідвайфери.**Keywords:** continuous labor support; doula; RMC; non-pharmacological methods; tele-midwifery.

Objective. To systematize up-to-date evidence on the effectiveness of psychological/emotional support during labor, outline practical tools for labor wards in Ukraine, and delineate gaps for further research.

Materials and Methods. Literature review (January 2022–October 2025) of PubMed and Scopus, resources of WHO/FIGO, ACOG, AWHONN, and governmental reports.

Eligibility Criteria. Included: systematic reviews, randomized controlled trials (RCTs), clinical guidelines, and studies of vulnerable populations. Excluded: commentary/opinion pieces without data and outdated

reviews. Dual screening of titles/abstracts was performed, priority was given to higher-quality evidence, and findings were synthesized narratively.

Introduction

A negative birth experience remains a substantial burden: a 2025 meta-analysis estimates the prevalence of negative experiences at approximately 16% (method-dependent), whereas large Swedish cohort data report ~4.9% using VAS 1–3, with an association with longer labor duration [19, 20]. Contemporary guidelines emphasize continuous support, informed consent, communication, and the companion of choice as core elements of Respectful Maternity Care (RMC) [1, 3–5]. In strategies to safely reduce primary cesarean

delivery (particularly among NTSV births), the focus has shifted from “earlier intervention” toward supporting the physiology of labor, shared decision-making, and patient comfort [5, 6]. In the Ukrainian context, current Ministry of Health documents (2022) enshrine women’s rights in labor, delineate staff responsibilities for analgesia/support, and affirm the option for partner presence [17].

Continuous labor support is defined as the continuous presence and support during labor of a designated provider (midwife/nurse, doula, or a companion of choice). Documented benefits include an improved childbirth experience, reduced anxiety, and fewer selected interventions; barriers include staffing and organizational constraints (scheduling, space) and inconsistencies in regulating collaboration with doulas [1, 4, 7, 11].

RMC as a framework—encompassing respect and dignity, communication, informed consent, participation in decisions, and the companion of choice—integrates with clinical intrapartum care protocols [1, 4].

Recent reviews and evidence summaries (governmental/foundation briefs) synthesize associations with lower cesarean rates, shorter labors, reduced need for certain interventions, and improved breastfeeding and experience outcomes, including among lower-income populations [7–10, 15, 16]. For lay doulas (e.g., relatives/friends), evidence suggests potential benefit, albeit with greater heterogeneity [11].

A note on quantitative effects: sources available from 2022–2025 are predominantly scoping/narrative reviews and policy briefs. Effect sizes vary by context and study design, yet consistently point to reductions in cesarean delivery and interventions, alongside improvements in perceived birth experience [7–10].

Current reviews link structured antenatal preparation with lower anxiety, higher self-efficacy, and more informed choices regarding analgesia; the evidence for a persuasive effect on postpartum outcomes is less uniform [12]. Additionally, antenatal fear of childbirth is associated with a poorer birth experience [21].

In line with RMC principles and contemporary guidelines, it is reasonable to offer breathing/relaxation techniques, freedom of position, mobility, massage, and shower/water as components that support the physiology of labor and limit unnecessary interventions [4, 5]. In a 2025 meta-analysis, music therapy reduced pain intensity on the VAS: latent phase MD -0.73 (95% CI -1.01 to -0.45), active phase MD -0.56 (95% CI -1.06 to -0.07), and second stage MD -0.69 (95% CI -0.85 to -0.54); effects on anxiety were inconsistent [13].

Table 1 summarizes these non-pharmacological methods, indicating expected effects, certainty of evidence, minimal resource requirements, and responsible personnel for implementation in routine practice.

Table 1

Non-Pharmacological Comfort Measures in Labor: Expected Effects and Implementation

Method	Primary aim / effect	Certainty of evidence*	Minimal resources	Implementer	Sources [No.]
Breathing relaxation	Reduces anxiety and pain perception; enhances sense of control	moderate	brief instructions; timer/app	midwife / doula / partner	[4–6]
Active positions & mobility	Reduces pain; may shorten the first stage of labor; improves comfort	moderate	mat, birthing ball, handrails/support	midwife / partner	[5–6]
Massage (lumbar, shoulder girdle)	Reduces muscle tension and pain; promotes relaxation	moderate	oil/cream; trained person	partner / doula	[4–6]
Shower / water	Reduces pain intensity and anxiety; improves overall comfort	moderate	access to shower/bath; towels	midwife	[17]
Music	Reduces pain intensity on VAS (mean difference ≈ 0.6 – 0.7 points); may reduce anxiety	moderate	speaker/headphones; playlist	patient / partner	[13]

* Certainty of evidence reflects grading reported in recent reviews and guidelines cited.

Implementation considerations. All methods in Table 1 are low-risk, low-cost, and well aligned with RMC; the certainty of evidence is predominantly moderate, while effects are consistently positive. The quickest “wins” are breathing/relaxation, active positions/mobility, and music (with quantitative reductions in pain), as they require minimal resources. Massage and shower/water substantially enhance comfort but demand organizational support (brief instruction, water

access, infection control). Role allocation is as follows: the partner/doula primarily deliver massage and music, whereas the midwife facilitates positioning, safety, communication, and informed consent. For implementation, facilities should adopt RMC scripts, a “menu” of options in every room, and concise job aids for staff and partners. Monitoring should occur quarterly: coverage of methods, PREMs, and the NTSV cesarean rate, followed by PDSA improvement cycles.

An RCT of tele-midwifery demonstrated reduced fear of childbirth (W-DEQ: -20.9 after 8 weeks; -30.8 postpartum), increased self-efficacy, and a lower cesarean rate in the intervention arm ($p=0.03$) [14]. A review of digital consultations in maternity care indicates broad uptake of such services and underscores the need for quality and confidentiality standards [15].

Recommendations from Leading Organizations WHO/PMNCH and FIGO. International RMC frameworks emphasize dignity, privacy, clear communication, a companion of choice, women's participation in decision-making, and access to non-pharmacological comfort measures [1, 3]. The WHO Labour Care Guide is recommended as a tool for physiological intrapartum management and monitoring that helps avoid unnecessary interventions and supports freedom of movement and maternal positioning [1, 3]. The 2025 Compendium outlines practical implementation steps: open-door partner policy, staff training in RMC-oriented communication, facility adaptations, and routine auditing of patient experience (PREMs) [1].

AWHONN. The 2022 RMC guideline details the nurse/midwife role in delivering continuous support, culturally sensitive and trauma-informed communication, shared decision-making, and documentation of consent; it recommends organizational conditions that enable constant bedside presence (staffing, environment, and a "menu" of non-pharmacological options) [4].

ACOG. The 2024 guidance systematizes management of the first and second stages of labor: refined progression criteria, judicious use of interventions, encouragement of mobility and maternal position of choice, and shared decisions about analgesia and induction/amniotomy [5]. The 2025 Committee Statement focuses on QI strategies to safely reduce primary cesarean delivery (especially NTSV): multidisciplinary bundles, audit and feedback, comfort support, and continuous labor support as system-level quality tools [6].

Key harmonized messages (overlaps across recommendations):

- Guarantee a companion of choice and continuous support [1, 3–6].
- Ensure access to non-pharmacological comfort measures and freedom of movement/positioning [1, 4–6].
- Implement standardized RMC communication scripts and a robust informed-consent process [1, 4, 5].
- Use the Labour Care Guide for physiological monitoring and to reduce unnecessary interventions [1, 3].
- Conduct quality audits (PREMs, primary cesarean rate, uptake of support measures) as part of QI cycles [1, 6].

Ukrainian context and wartime challenges

A "companion of choice" policy and space configured to support this model are essential; each labor room should provide a minimal set of non-pharmacological options (shower, birthing ball, pillows, opportunity for music, massage). Facilities should implement standardized RMC communication scripts and a robust informed-consent process, integrate a birth plan into

clinical documentation, and offer remote classes/support during air-raid alerts/evacuations (tele-midwifery). Quarterly audits should track PREMs (patient-reported experience), the NTSV cesarean rate, and uptake of non-pharmacological methods.

Current MoH of Ukraine documents (2022) affirm physiological intrapartum care and the partner's role; field data from Odesa (2024–2025) reflect barriers and opportunities to strengthen RMC under wartime conditions [17, 22].

Persistent gaps include heterogeneity of interventions/contexts, variable training of doulas, and uncertainty about the optimal duration and timing of support; not all outcomes are supported by RCTs. Further effectiveness research is needed in war-affected and resource-constrained settings [8–10, 22].

Conclusions:

Psychological support in labor is a beneficial component that aligns with RMC and contemporary "physiological" intrapartum management, while ensuring maternal safety. Priorities include: a companion-of-choice policy, access to non-pharmacological comfort measures, antenatal education, staff training (including collaboration with doulas), and flexible forms of support during wartime (tele-midwifery). At the management level, recommended actions are financing/reimbursement mechanisms for support services, quarterly internal audits of PREMs, NTSV cesarean rates, and use of non-pharmacological methods, and ongoing team training [1, 4–6, 17, 22].

References:

1. World Health Organization; PMNCH. *Compendium on Respectful Maternal and Newborn Care*. Geneva: WHO; 2025.
2. PMNCH News. WHO and partners launch global guide to advance respectful maternal and newborn care. 2025 Aug 7.
3. FIGO. WHO Labour Care Guide: a new global standard for monitoring childbirth (FIGO endorsement). 2025 Apr 28.
4. Association of Women's Health, Obstetric and Neonatal Nurses (AWHONN). Respectful Maternity Care Framework and Evidence-Based Clinical Practice Guideline. *J Obstet Gynecol Neonatal Nurs*. 2022;51(2):e3–e54.
5. American College of Obstetricians and Gynecologists (ACOG). First and Second Stage Labor Management. Clinical Practice Guideline. *Obstet Gynecol*. 2024;143(1):144–162.
6. ACOG. Quality-Improvement Strategies for Safe Reduction of Primary Cesarean Birth. Committee Statement No. 17. *Obstet Gynecol*. 2025;145(5):542–552.
7. Sobczak A, et al. The effect of doulas on maternal and birth outcomes: a scoping review. *Cureus*. 2023;15(5):e39451.
8. Patient-Centered Outcomes Research Institute (PCORI). Impact of Doula Support During Pregnancy, Childbirth and Beyond: Systematic Review (project page). 2023.
9. PCORI. Health Equity Systematic Review (award notice). 2023.

10. Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation (ASPE), U.S. HHS. *Doula Care and Maternal Health: An Evidence Review*. Issue Brief. 2022 Dec 13.
11. Nguyen HH, Heelan-Fancher L. Female relatives as lay doulas and birth outcomes: a systematic review. *J Perinat Educ*. 2022;31(2):111–123.
12. Athinaidou AM, et al. Influence of antenatal education on birth outcomes: a systematic review focusing on primiparous women. *Healthcare (Basel)*. 2024;12(): [pagination pending/var.].
13. Vaid R, et al. Music therapy for labor pain and anxiety: systematic review and meta-analysis. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2025;25(): [pagination pending/var.].
14. Khademioore S, et al. Tele-midwifery randomized controlled trial for fear of childbirth, self-efficacy, and mode of birth. *PLoS One*. 2023;18(11):e0293815.
15. Clancy G, et al. Mapping survey of digital clinical consultations in maternity care in England. *PLoS Digit Health*. 2025;4(7):e0000944.
16. Medicaid and CHIP Payment and Access Commission (MACPAC). *Doulas in Medicaid: Case Study Findings*. Issue Brief. 2023 Nov 1.
17. Міністерство охорони здоров'я України; ДЕЦ, УКПМД «Фізіологічні пологи». Наказ МОЗ №170 від 26.01.2022 (протокол і настанова). Ukrainian.
18. Mira-Catalá P, et al. Respectful maternity care interventions: a systematic review. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2024;24(): [pagination pending/var.].
19. Carlhäll S, et al. Maternal childbirth experience and time in labor. *Sci Rep*. 2022;12:11930.
20. Bagherinia M, et al. Prevalence of negative birth experience: systematic review and meta-analysis. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2025;25(): [pagination pending/var.].
21. Rúger-Navarrete A, et al. Antenatal fear of childbirth as a risk factor for a negative childbirth experience. *Healthcare (Basel)*. 2023;11(3):297.
22. Fetal Medicine Foundation (FMF). Respectful Maternity Care in Ukraine During a Time of War. Congress abstracts, Odesa. 2024–2025.

*Іванова Лорина Алімівна,
д.мед.н., професор кафедри педіатрії
Присяжнюк Ольга Василівна
студентка БДМУ
Пучок Юлія Михайлівна
студентка БДМУ
Стоцька Марта Михайлівна
Студентка БДМУ
Березка Евеліна Ігорівна
Студентка БДМУ*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17425396>

СКАРЛАТИНА: АТИПОВІ ФОРМИ ТА ТРУДНОЩІ ДИФЕРЕНЦІЙНОЇ ДІАГНОСТИКИ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

*Ivanova Lorina Alimivna,
Prysiazhnyuk Olga Vasylivna
Puchok Yulia Mykhailivna
Stotska Marta Mykhailivna
Berezka Evelina Igorivna*

SCARLET FEVER: ATYPICAL FORMS AND DIFFICULTIES OF DIFFERENTIAL DIAGNOSIS (LITERATURE REVIEW)

Abstract

This article shows modern ideas about the etiology, pathogenesis, clinical features and differential diagnosis of scarlet fever caused by Streptococcus pyogenes. The difficulty in making a diagnosis is caused by atypical forms of scarlet fever that require laboratory confirmation. Differential diagnosis with such diseases as measles, rubella, roseola, Kawasaki disease, etc. was also considered. Modern approaches to diagnostics are described, in particular the use of clinical scales (Centor, MacIsaac), rapid tests and bacteriological culture. The principles of rational antibacterial therapy, based on the use of β -lactam antibiotics as the drugs of choice, are summarized.

Анотація

Дана стаття показує сучасні уявлення про етіологію, патогенез, клінічні особливості та диференційну діагностику скарлатини, спричиненої Streptococcus pyogenes. Важкість у поставленні діагнозу спричинені атиповими формами скарлатини, що потребують лабораторного підтвердження. Також було розглянуто диференційну діагностику з такими захворюваннями, як кір, краснуха, роzeола, хвороба Кавасакі тощо. Описано сучасні підходи до діагностики, зокрема використання клінічних шкал (Центора, МакАйзека), експрес-тестів і бактеріологічного посіву. Узагальнено принципи раціональної антибактеріальної терапії, що ґрунтується на застосуванні β -лактамних антибіотиків як препаратів вибору.

Keywords *Scarlet fever, Streptococcus pyogenes, β -hemolytic streptococcus, exanthema, atypical manifestations, differential diagnosis, treatment, antibiotics.*

Ключові слова *Скарлатина, Streptococcus pyogenes, β -гемолітичний стрептокок, екзантема, атипові прояви, диференціальна діагностика, лікування, антибіотики.*

Вступ

Скарлатина - гостра бактеріальна інфекція, зумовлене β -гемолітичним стрептококом групи А (*Streptococcus pyogenes*), яка викликає екзантему та характерний тонзилофарингіт.

Захворювання найчастіше зустрічається у дітей віком 5-15 років, проте може виникати і в дорослих. Через варіабельність клінічної картини, особливо при атиповому розподілі висипу, скарлатина може бути помилково прийнята за інші екзантематозні інфекції.

Етіологія

Збудник - *Streptococcus pyogenes*, β -гемолітичний стрептокок групи А (GAS).

Відомо понад 200 емм-типів цього мікроорганізму, найпоширенішими штамми є emm1, emm3, emm4, emm12.

Збудник викликає захворювання за рахунок вивільнення токсинів, які діють як суперагенти та стимулюють імунну відповідь з виділенням цитокінів. Наслідки перенесеної інфекції можна розділити на гнійні ускладнення - перитонзиллярний абсцес, лімфаденіт, менінгіт, ендокардит - та негнійні імунні реакції - ревматична гарячка, постстрептококовий гломерулонефрит.

Клініка

Пацієнти, уражені скарлатиною, зазвичай мають ексудативний фарингіт та лихоманку. Блідий макулопапульозний висип на шкірі зазвичай починається через 24 години після початку захворювання: має відцентровий характер, зазвичай починається в пахвовій та паховій ділянці та поширюється навколо шиї та спини, перш ніж поширитися на інші частини тіла. Висип нагадує поверхню наж-

дачного паперу через шорсткість, зумовлену набряком епідермісу. Також висипа характеризується появою так званих ліній Пастіі, що виникають через акцентування червоного висипу в згинальних складках під пахвами та в паху. Коли висип починає зникати, може з'явитися лущення шкіри, переважно на долонях та підшвах. Язик інфікованої людини може виглядати набряклим та яскраво-червоним, що відомо як «полуничний язик» [5].

Існують як позаротові, так і внутрішньоротові прояви, пов'язані зі скарлатиною. Характерною, практично патогномонічною ознакою на обличчі, яка з'являється одночасно з початковим висипом на шкірі, є почервоніння обличчя з блідим носогубним трикутником (тобто світліша шкіра навколо рота порівняно з іншими почервонілими ділянками обличчя).

Внутрішньоротовий простір: спочатку язик може покриватися жовтувато-білим нальотом з червоними сосочками, подальше зникнення нальоту призводить до появи червоного кольору язика, який називають «малиновим». До цього призводить вираженість ниткоподібних та грибоподібних сосочків через пов'язаний з ними набряк та почервоніння. У міру прогресування інфекції тильна поверхня язика набрякає та еритематозно покривається внаслідок десквамації зроговілого епітелію сосочків та пов'язаного з цим запалення тріщини на губах та збільшені набряклі мигдалики з ексудатом також є поширеними ознаками інфекції в ротовій порожнині.

Проте окрім типових проявів, також зустрічаються і атипові та неочевидні ознаки, які вимагають диференціальної діагностики з іншими захворюваннями.

Атипові прояви скарлатини

У дослідженні, проведеному Фернандесом Ромеро, Родрігесом Санчесом та Гомесом Фернандесом було виявлено, що 21 пацієнт із 91 мав атиповий перебіг скарлатини.

Нетипові характеризувалась появою гладкого макулярного висипу, висипання на долонях і підшвах, поширена еритродермія, локалізована еритема обличчя на тлі грубого висипу на тілі, набряк повік, обличчя або дистальних відділів кінцівок, петехії на обличчі, шиї та в пахвових западинах, перианальний дерматит і навіть висипання за типом кропив'янки. Незважаючи на різноманіття клінічних варіантів, у всіх пацієнтів збудник підтверджували мікробіологічно, що доводить стрептококову природу інфекції (β-гемолітичний стрептокок групи А).

Існує також рідкісний підтип, який називають стафілококовою скарлатиною (Staphylococcal Scarlet Fever, SSF). Повідомлень про неї дуже мало. Це захворювання проявляється підвищенням температури тіла, загальною слабкістю та макулопапульозним екзантемом, схожим на типовий висип при скарлатині, з більш вираженими ураженнями у ділянках згинів. Пізніше виникає лущення шкіри, проте відсутнє виражене відшарування епідермісу.

Та головною відмінністю є відсутність при SSF ураження слизових оболонок характерного «малинового язика». Даний підтип переважає більше в осіб похилого віку - описано лише один підтверджений випадок у 74-річного чоловіка [7].

Скарлатину можна сплутати з рядом інших хвороб - вірусними екзантемами (кір, краснуха, розеола), хворобою Кавасакі чи токсичним шоком, оскільки всі вони можуть супроводжуватись лихоманкою та висипом. Тому у випадках із нечіткою клінікою доцільно застосовувати мікробіологічне підтвердження - швидкий тест на антиген стрептокока (RADT) або посів із зіву на стрептокок групи А.

Якщо скарлатину вчасно не розпізнати та не пролікувати, можливі гнійні (супуративні) ускладнення - перитонзиллярний або заглотковий абсцес, шийний лімфаденіт, бактеріємія, ендокардит, пневмонія чи менінгіт. Також трапляються негнійні (імунні) ускладнення, серед яких ревматична гарячка та гломерулонефрит.

Своєчасна діагностика й адекватна терапія запобігають цим тяжким наслідкам. Препаратами вибору є β-лактамі антибіотики - феноксиметилпеніцилін (пеніцилін V) або амоксицилін, курсом 10 днів, що визнані найбільш ефективними та економічно доцільними.

У разі алергії на пеніциліни можливе призначення макролідів або цефалоспоринів

Диференційна діагностика:

Кір (Measles)

При корі у продромальному періоді відзначаються - **кашель, нежить, кон'юнктивіт** - та поява **плям Коппліка** на слизовій шіці.

Висип при корі - **макулопапульозний**, починається з **обличчя і шиї**, потім поширюється донизу, супроводжується високою температурою.

На відміну від скарлатини, **при корі немає ангіни, немає "наждачного" висипу і блілого трикутника, а висип з'являється після катарального періоду**, а не одночасно з болем у горлі.

Краснуха (Rubella)

Для краснухи типовий дрібноплямистий рожевий висип, який швидко (протягом 2-3 днів) зникає, не зливаючись між собою.

Часто збільшуються задньошийні, потиличні та завушні лімфатичні вузли, що рідко буває при скарлатині.

Відсутні ангіна, "малиновий язик" і виражений синдром інтоксикації.

Розеола (Roseola infantum, HHV-6/7)

Для розеоли характерна **висока температура протягом 3-5 днів**, після зниження якої **з'являється висип** - дрібноплямистий, рожевий, починається з тулуба і поширюється на кінцівки.

На відміну від скарлатини, **висип з'являється після нормалізації температури**, а не на тлі гарячки; немає ангіни та шорсткої поверхні шкіри.

Пітіріаз рожевий (Pityriasis rosea)

Початковим проявом захворювання є велика овальна пляма на тулубі, потім з'являються дрібніші елементи, розташовані вздовж ліній шкіри. Характерного, як при скарлатині, підвищення температури, болю в горлі нема

Синдром Джанотті-Крості (Gianotti-Crosti syndrome)

Висипання - щільні папули на обличчі, сідницях, розгинальних поверхнях кінцівок, що можуть зливатися у бляшки. Лихоманка помірна або відсутня, горло не уражене. На відміну від скарлатини, висип не поширюється на тулуб, немає "наждачного" відчуття і лущення долонь.

Інфекційна еритема (Erythema infectiosum, парвовірус В19)

Типова "ляпасоподібна" еритема на щоках ("slapped cheek"), далі - мереживний висип на руках і ногах. Температура зазвичай невисока, ангіна і "малиновий язик" відсутні. Від скарлатини відрізняється етапністю висипу та відсутністю інтоксикації.

Плямисто-папульозний висип при гарячці Скелястих гір (Rocky Mountain spotted fever)

Характерна макулопапульозна еритема, що починається з кистей і стоп, далі переходить у петехії.

На відміну від скарлатини, при цій хворобі - сильний головний біль, біль у м'язах, гарячка, гіпотонія, але ангіни немає.

Стафілококовий синдром обшпареної шкіри (Staphylococcal scalded skin syndrome, SSSS)

Спостерігається дифузна еритема без ураження слизових оболонок, часто навколо рота або у пахвових зонах, з подальшим утворенням пухирів і відшаруванням епідермісу протягом 2-3 днів.

На відміну від скарлатини, шкіра болоча, ніжна на дотик, а не шорстка; язик і мигдалики не уражені.

Кавасакі (Kawasaki disease)

Проявляється тривалою гарячкою (понад 5 днів), двобічним кон'юнктивітом, запаленням слизових оболонок (червоні губи, "малиновий язик"), змінами шкіри на кінцівках (набряк, еритема, згодом - лущення) та збільшенням шийних лімфатичних вузлів.

Попри подібність окремих симптомів до скарлатини, при хворобі Кавасакі відсутній фарингіт, а висип не має шорсткої структури; крім того, захворювання супроводжується ураженням судин.

Дерматомікоз (Tinea corporis)

Локалізовані кільцеподібні ураження з еритемним, лущенням і центральним просвітленням, що не супроводжуються лихоманкою чи ангіною.

Від скарлатини відрізняється локальність уражень і хронічний перебіг.

Лікарська (медикаментозна) екзантема

Після прийому ліків (частіше - β-лактамі антибіотики, НПЗЗ) через 7-12 днів виникає макулопапульозний висип, симетричний, без ліній Пастія, без "малинового язика. Медикаментозна екзантема не проявляється гострим початком, болем горлі, що дозволяє відрізнити її від скарлатини.

Еритема мультиформна (Erythema multiforme)

Висип має характер "мішеней" - плям із центральною темною ділянкою та світлим обідком.

Елементи висипу розташовуються асиметрично, часто на долонях, стопах і слизових оболонках.

На відміну від скарлатини, при еритемі мультиформній немає "наждачного" висипу та ангіни; захворювання має алергічно-гіперчутливий механізм, а не інфекційний.

Діагностика

Для діагностики фарингіту, спричиненого *Streptococcus pyogenes*, розроблено спеціальні системи оцінювання. Дані системи нараховують бали за наявність або відсутність клінічних ознак, які підвищують імовірність стрептококової етіології. В критерії оцінювання включається:

- лихоманка
- відсутність кашлю
- наявність нальоту на мигдаликах
- збільшені та болочі передні шийні лімфатичні вузли.

Найвідоміші клінічні шкали - шкала Центора (Centor) та дуже схожа на неї шкала МакАйзека (McIsaac), яка додатково враховує вік пацієнта (Centor, Witherspoon, Dalton, Brody & Link, 1981; McIsaac, White, Tannenbaum & Low, 1998).

Завдяки даним системам можна уникнути непотрібних мазків з горла або швидких антигенних тестів у пацієнтів із низькою ймовірністю інфекції (McIsaac, Kellner, Aufrecht, Vanjaka & Low, 2004).

На основі цього Американське товариство внутрішньої медицини та CDC (Центрів з контролю захворювань США) рекомендують не проводити тестування на *S. pyogenes* у дорослих із оцінкою 0 або 1 за шкалою Центора, якщо немає додаткових факторів ризику.

Подібно, Інфекційне товариство Америки (IDSA) не радить не проводити рутинне тестування у дітей та дорослих із гострим фарингітом, якщо клінічні ознаки свідчать про вірусну етіологію (наприклад, кашель, ринорея, осиплість голосу, виразки в роті).

«Золотим стандартом» діагностики фарингіту, спричиненого *S. pyogenes*, є позитивний ре-

зультат посіву з правильно взятого мазка із готла, тобто мазок має бути зроблений з обох піднебінних мигдаликів, уникаючи доторку до губ і язика.

Широко використовуються також експрес-тести на антиген стрептокока (RADT), які мають специфічність понад 95%.

Позитивний результат дозволяє підтвердити діагноз без очікування результатів посіву.

У дітей та підлітків негативний результат швидкого тесту повинен бути підтверджений посівом, що пояснюється вищою чутливістю культури. Для дорослих дана перевірка не потрібна, в зв'язку з мінімальним ризиком розвитку ревматичної гарячки.

Серологічні тести на антитіла до антигенів *S. pyogenes* (наприклад, антистрептолізин О або DNase B) корисні лише для ретроспективної діагностики перенесеної інфекції - наприклад, при підозрі на гостру ревматичну гарячку або постстрептококовий гломерулонефрит. Однак ці тести не підходять для гострої діагностики фарингіту, бо рівень антитіл починає зростати лише через 7-14 днів після початку хвороби й досягає максимуму через 3-4 тижні.

Лікування

Стрептококовий фарингіт зазвичай має самообмежуваний перебіг (тобто може минути сам), і тому багато хто ставить під сумнів необхідність антибіотикотерапії.

Однак її застосування обґрунтоване з трьох причин:

1. Зменшує тривалість та тяжкість симптомів.
2. Профілактика ревматичної гарячки.
3. Зменшує ризик виникнення гнійних ускладнень фарингіту.

Також важливою перевагою є зменшення ймовірності передачі інфекції іншим людям.

Клінічні рекомендації у США радять проводити антибіотикотерапію дітям і дорослим із підтвердженим стрептококовим фарингітом.

Європейські рекомендації подібні, але в деяких країнах не рекомендують рутинне тестування або лікування, оскільки захворювання має легкий перебіг, а ризик ускладнень низький.

Пеніцилін залишається препаратом вибору для лікування стрептококового фарингіту протягом багатьох років.

Клінічні ізоляти *S. pyogenes* досі універсально чутливі до пеніциліну та інших β-лактамних антибіотиків.

Амоксицилін має подібну ефективність і часто віддається перевага через довший період напіввиведення, особливо в дітей. Прийом 1 раз на добу виявився таким самим ефективним, як і. Цефалоспорины можна використовувати у пацієнтів із алергією на пеніцилін або амоксицилін, якщо реакція не була негайною гіперчутливістю.

Макроліди (наприклад, еритроміцин, азитроміцин) є альтернативою, але резистентність до них зустрічається доволі часто.

Висновок

Скарлатина - гостре інфекційне захворювання, зумовлене *Streptococcus pyogenes*. Ускладнення після хвороби можна пощділити на гнійні неінфекційні імунні реакції. Також для скарлатини характерні й атипівні форми, що часто ускладнюють поставлення діагнозу. Своєчасне призначення антибіотиків пеніцилінового ряду забезпечує швидке одужання, знижує ризик ревматичних і гнійних ускладнень та обмежує поширення інфекції. Комплексний підхід до діагностики та терапії дозволяє ефективно контролювати перебіг скарлатини та зменшити її негативні наслідки для здоров'я пацієнтів.

Використана література

1. Alotaibi A, Binsaqr MA, Mutlaq MR, Khojah AA, Khojah SA, Mohamed HA. Atypical Presentation of Scarlet Fever. *Cureus*. 2022;14(12):e33142. Published 2022 Dec 30. doi:10.7759/cureus.33142
2. Hurst JR, Brouwer S, Walker MJ, McCormick JK. Streptococcal superantigens and the return of scarlet fever. *PLoS Pathog*. 2021;17(12):e1010097. Published 2021 Dec 30. doi:10.1371/journal.ppat.1010097
3. Matsubara VH, Christoforou J, Samaranyake L. Recrudescence of Scarlet Fever and Its Implications for Dental Professionals. *Int Dent J*. 2023;73(3):331-336. doi:10.1016/j.identj.2023.03.009
4. Unusual clinical findings in an outbreak of scarlet fever. Fernández Romero V, Rodríguez Sánchez I, Gómez Fernández G. *Rev Pediatr Aten Primaria*. 2016;18:231-241.
5. Alotaibi A, Binsaqr MA, Mutlaq MR, Khojah AA, Khojah SA, Mohamed HA. Atypical Presentation of Scarlet Fever. *Cureus*. 2022;14(12):e33142. Published 2022 Dec 30. doi:10.7759/cureus.33142
6. Ito Y. Localized Leg Erythema as the Primary Symptom of Scarlet Fever: An Atypical Presentation. *Cureus*. 2025;17(3):e79983. Published 2025 Mar 3. doi:10.7759/cureus.79983
7. Pardo S, Perera TB. Scarlet Fever. In: *StatPearls*. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; February 6, 2025.

Гарас Микола Несторович

Доцент кафедри, к.мед.н.

Марусик Уляна Іванівна

Доцент кафедри, к.мед.н.

Якубовський Юрій Віталійович

Студент

Ставнічук Роман Володимирович

Студент

Буковинський державний медичний університет,
Кафедра педіатрії та дитячих інфекційних хвороб
м. Чернівці, Україна

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17425407>

ІНФЕКЦІЙНИЙ МОНОНУКЛЕОЗ У ДІТЕЙ. КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК З ПРАКТИКИ.

Garas Mykola Nestorovich

Marusyk Ulyana Ivanivna

Yakubovsky Yuri Vitaliyovich

Stavniychuk Roman Volodymyrovych

INFECTIOUS MONONUCLEOSIS IN CHILDREN. A CLINICAL CASE FROM PRACTICE.

Анотація:

Інфекційний мононуклеоз (ІМ) — гостре антропонозне вірусне захворювання, зумовлене вірусом Епштейна–Барр (EBV), яке має особливу актуальність у педіатрії через високу поширеність, часту маніфестацію в підлітків та можливі ускладнення (гепатит, спленомегалія/розрив селезінки, обструкція дихальних шляхів) (1, 4). У дітей молодшого віку ці стани можуть швидко прогресувати та становити загрозу життю, що потребує своєчасної госпіталізації та ретельного динамічного нагляду.

Клінічна картина інфекційного мононуклеозу є поліморфною. Хоча класичними проявами вважаються лихоманка, тонзиліт і генералізована лімфаденопатія, нерідко у дітей спостерігаються гепатоспленомегалія, астеничний синдром, порушення апетиту та висип, який може виникати після призначення ампіциліну чи амоксициліну (2, 4, 5). Таке різноманіття проявів ускладнює ранню діагностику та створює ризик хибного трактування симптомів. Діагностичні труднощі пов'язані також з обмеженою інформативністю гетерофільних антитіл у дітей молодшого віку, що знижує чутливість швидких тестів (6).

Лікування ІМ не має специфічної етіотропної терапії, тому базується на симптоматичних заходах. В окремих випадках показані кортикостероїди, важливим аспектом є профілактика травматичних ускладнень.

За даними національної статистики, ІМ реєструється тисячами випадків щороку, що підтримує необхідність своєчасної діагностики, стратифікації ризиків та уніфікованих підходів до ведення (1).

Таким чином, актуальність дослідження інфекційного мононуклеозу у дітей зумовлена його високою поширеністю, складністю клініко-лабораторної діагностики, ризиком розвитку потенційно небезпечних ускладнень і відсутністю специфічного противірусного лікування. Своєчасна діагностика, адекватна симптоматична терапія та профілактика ускладнень залишаються основними завданнями сучасної педіатрії у веденні таких пацієнтів.

Даний матеріал висвітлює клінічні особливості перебігу захворювання, методи діагностики та принципи лікування, ґрунтуючись на сучасних рекомендаціях і клінічному досвіді авторів.

Abstract:

Infectious mononucleosis (IM) is an acute anthroponotic viral disease caused by the Epstein–Barr virus (EBV), which is of particular relevance in pediatrics due to its high prevalence, frequent manifestation in adolescents and possible complications (hepatitis, splenomegaly/splenic rupture, airway obstruction) (1, 4). In young children, these conditions can progress rapidly and pose a threat to life, which requires timely hospitalization and careful dynamic monitoring.

The clinical picture of infectious mononucleosis is polymorphic. Although fever, tonsillitis, and generalized lymphadenopathy are considered classic manifestations, hepatosplenomegaly, asthenic syndrome, appetite disturbance, and rash, which may occur after the administration of ampicillin or amoxicillin, are often observed in children (2, 4, 5). Such a variety of manifestations complicates early diagnosis and creates a risk of misinterpretation of symptoms. Diagnostic difficulties are also associated with the limited informativeness of heterophilic antibodies in young children, which reduces the sensitivity of rapid tests (6).

Treatment of IM has no specific etiotropic therapy, therefore it is based on symptomatic measures. In some cases, corticosteroids are indicated, and an important aspect is the prevention of traumatic complications.

According to national statistics, IM is registered in thousands of cases every year, which supports the need for timely diagnosis, risk stratification, and unified approaches to management (1).

Thus, the relevance of the study of infectious mononucleosis in children is due to its high prevalence, the complexity of clinical and laboratory diagnostics, the risk of developing potentially dangerous complications and the lack of specific antiviral treatment. Timely diagnosis, adequate symptomatic therapy and prevention of complications remain the main tasks of modern pediatrics in the management of such patients.

This material highlights the clinical features of the disease, diagnostic methods and treatment principles, based on modern recommendations and clinical experience of the authors.

Ключові слова: інфекційний мононуклеоз; вірус Епштейна–Барр; діти; лімфаденопатія; гепатоспленомегалія; клінічний випадок.

Keywords: infectious mononucleosis; Epstein-Barr virus; children; lymphadenopathy; hepatosplenomegaly; clinical case.

Етіологія та патогенез:

Збудник інфекційного мононуклеозу (далі – ІМ) — вірус Епштейна-Барр (ВЕБ) (людський герпесвірус 4), представник Herpesviridae, ДНК-вмісний. Первинна передача найчастіше відбувається з орофарингеальним секретом (поцілунки, спільний посуд, іграшки) повітряно-крапельним шляхом, рідше — через гемо трансфузії, статеву, вертикально (2, 3). Після інюкаляції в епітелій ротоглотки вірус інфікує В-лімфоцити, що клінічно проявляється гіперплазією лімфоїдної тканини, лімфоцитозом з атиповими мононуклеарами, гепато- та спленомегалією (3). Імунопатогенез включає інтенсивну Т-клітинну відповідь проти інфікованих В-клітин (4, 5).

Клінічні прояви та діагностика:

Класична тріада ІМ: лихоманка, тонзиліт з нашаруваннями на мигдаликах і генералізована лімфаденопатія, особливо задньо-шийних та медіастинальних, мезентеріальних лімфатичних вузлів.(2). У дітей часто приєднуються гепатоспленомегалія, виражена втомлюваність, можливий висип після призначення амінопеніцилінів (4, 5, 6). До ускладнень належать обструкція верхніх дихальних шляхів, автоімунні цитопенії, гепатит, рідко — розрив селезінки (4, 5). В літературі описані атипів форми захворювання, в тому числі, вісцеральна з ураженням окремих органів та систем (нервової, легень, серця, ШКТ, нирок).

Щодо діагностики, загальний аналіз крові часто виявляє помірний лейкоцитоз з відносним лімфоцитозом і атиповими мононуклеарами, що є найхарактернішою ознакою і прямо корелює з тяжкістю перебігу (4, 5, 6). Для підтвердження етіології застосовуються серологічні тести: VCA IgM/IgG, EBNA IgG. Гетерофільні антитіла мають низьку чутливість у молодших дітей, тому рекомендується серологія та ПЛР (4, 5, 6–8).

Мета роботи:

Метою даної роботи є узагальнення сучасних даних щодо етіології, патогенезу, клінічних проявів та діагностики інфекційного мононуклеозу в дітей, а також висвітлення особливостей перебігу захворювання на прикладі клінічного випадку. Завданням є акцент на практичному значенні раннього виявлення, підтвердження діагнозу за допомогою серологічних методів та визначення оптимальної тактики ведення пацієнтів для запобігання ускладненням і покращення прогнозу.

Матеріали і методи:

У Чернівецьку обласну дитячу клінічну лікарню, інфекційне відділення №2, 30 липня 2025 року була госпіталізована пацієнтка Н., 4 років, зі скаргами на підвищення температури тіла до 39,5 °С, біль у горлі, відсутність апетиту та відмову від пиття, млявість. Захворювання розпочалося за добу до госпіталізації, стан дитини розцінювався як середньої важкості з вираженим інтоксикаційним синдромом та лихоманкою. При надходженні відзначалися тахікардія до 110 уд./хв, задишка, тахіпноє 30 вд./хв, сатурація 98%. Положення активне, в свідомості. Менінгеальні ознаки негативні. Мигдалики гіперемовані, набряклі, вкриті нальотом, слизова оболонка ротоглотки зерниста; шийні та підщелепні лімфовузли збільшені та болісні; печінка і селезінка пальпувалися збільшеними. З боку інших систем та органів відхилення не спостерігаються.

До госпіталізації отримувала нурофен, анальгін, дексаметазон. Епідеміологічний анамнез: контакт з інфекційними хворими заперечує. Алергологічний та спадковий анамнез не обтяжений, всі щеплення проведені згідно календарного плану.

Діагноз при госпіталізації – гострий тонзиліт, не уточнений; підозра інфекційного мононуклеозу.

Призначено проведення ЗАК, ЗАС, біохімію крові (печінкові проби), EBV-серологію, УЗД органів черевної порожнини та тести для диференційної діагностики з бактеріальною ангіною; консультацію отоларинголога.

Лабораторні дослідження на 31.07 виявили лейкоцитоз ($11,6 \times 10^9/\text{л}$), лімфоцитоз до 45%, атипів мононуклеари на рівні 17%, ШОЕ 10 мм/год. Серологічне обстеження підтвердило гостру EBV-інфекцію: VCA IgM – 4,129, VCA IgG – 7,820. Загальний аналіз сечі без патології, мікробіологічне дослідження мазка зі слизової ротоглотки не виявило бактеріальних патогенів.

Консультація отоларинголога за 31.07: при мезофарингоскопії піднебінні мигдалики гіпертрофовані, набряклі, в лакунах білі нашарування. Слизова рото глотки та задня стінка чисті, блідо-рожеві.

Основний діагноз: Інфекційний мононуклеоз, середньо-важкий перебіг.

Ускладнення ексикоз І ступеня.

Перебіг хвороби в стаціонарі характеризувався динамікою від середньо-важкого стану у перші дві доби з гарячкою, інтоксикацією, відмовою від їжі до поступового поліпшення. Пацієнтці проводили симптоматичну терапію (жарознижувальні засоби,

оральна регідратація, полоскання горла, носові краплі), а у зв'язку з вираженим набряком ротоглотки був призначений короткий курс дексаметазону. На тлі проведеної терапії динаміка позитивна. На третю добу спостерігалось зниження температури до субфебрильних цифр, покращення апетиту та зменшення набряку мигдаликів. До п'ятої доби відзначалась нормалізація температури тіла, зменшення розмірів лімфатичних вузлів, відновлення активності, апетиту та сну.

У процесі госпіталізації у пацієнтки з інфекційним мононуклеозом простежувалась чітка динаміка змін у лабораторних показниках, що відображала перебіг захворювання та поступове одужання. У перші дні спостерігався виражений лейкоцитоз із переважанням лімфоцитів та наявністю значної кількості атипичних мононуклеарів, що є характерним для гострої фази інфекції. Паралельно відзначались помірні біохімічні зміни з боку печінкових проб, які свідчили про реактивне ураження печінки. У міру стабілізації стану дитини кількість лейкоцитів поступово знижувалась, зберігався відносний лімфоцитоз, проте частка атипичних мононуклеарів зменшувалась, що відповідало фазі реконвалесценції. На етапі виписки, попри ще не повне відновлення лейкоцитарної формули, спостерігалась тенденція до нормалізації як гематологічних, так і біохімічних параметрів. Серологічне обстеження підтвердило гостру фазу інфекції (VCA IgM позитивний, VCA IgG позитивний, EBNA IgG негативний), що відповідало типовому перебігу. Надалі, у динаміці, очікується зникнення VCA IgM з одночасним формуванням стійкого імунітету за рахунок персистенції VCA IgG та появи EBNA IgG, що є маркером перенесеної інфекції. Таким чином, лабораторні дані пацієнтки відображали класичну картину інфекційного мононуклеозу з поступовим відновленням імунологічних та біохімічних показників у процесі одужання.

5 серпня 2025 року дитину виписано у задовільному стані з рекомендаціями дотримання домашнього режиму протягом 7–10 днів, обмеження фізичних навантажень, уникнення контактних видів спорту при наявності спленомегалії та подальшого диспансерного спостереження у сімейного лікаря й кабінеті КІЗ упродовж шести місяців.

Висновки:

ІМ у дітей — часта вірусна інфекція зі спектром проявів від легкої ангіни до ускладнень. Своєчасна діагностика інфекційного мононуклеозу ґрунтується на поєднанні клінічного огляду та лабораторних методів. Визначальне значення мають серологічні маркери EBV (VCA IgM, VCA IgG, EBNA IgG), тоді як швидкі тести на гетерофільні антитіла мають обмежену чутливість у дітей молодшого віку. Біохімічне дослідження крові з оцінкою печінкових ферментів та УЗД органів черевної порожнини є важливими додатковими методами, що дозволяють виявити ускладнення. Представлений клінічний випадок демонструє типовий перебіг захворювання у дитини дошкільного віку з класичними проявами, підтвердженими лабораторно, та позитивною динамікою на фоні симптоматичного лікування і короткого курсу кортикостероїдів. Це підкреслює значення ранньої діагностики, динамічного спостереження та своєчасного застосування патогенетично обґрунтованої терапії для покращення прогнозу та зниження ризику ускладнень.

Таким чином, своєчасне розпізнавання інфекційного мононуклеозу, раціональне застосування лабораторних та інструментальних методів, а також дотримання сучасних принципів ведення пацієнтів є ключем до успішного лікування та профілактики ускладнень у дитячій популяції.

Література

1. Лободюк А.О. (2020). *Інфекційний мононуклеоз (залозиста лихоманка)*. Med-Expert. <https://med-expert.com.ua/journals/wp-content/uploads/2020/01/13.pdf>
2. Luzuriaga K, Sullivan JL. (2023). *Infectious Mononucleosis*. American Family Physician (Rapid Evidence Review). <https://www.aafp.org/pubs/afp/issues/2023/0100/infectious-mononucleosis.html>
3. Medscape (2024). *Pediatric Mononucleosis and Epstein-Barr Virus Infection*. <https://emedicine.medscape.com/article/963894-overview>
4. Hess RD. Routine Epstein-Barr virus diagnostics from the laboratory perspective: still challenging after 35 years. *J Clin Microbiol*. 2004;42(8):3381–3387.
5. Leung AKC, Hon KL, Leong KF, Sergi CM. Infectious Mononucleosis: An Updated Review. *Curr Pediatr Rev*. 2023;19(1):42–52.

Colloquium-journal №65 (258), 2025

Część 1

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.
Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.
Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu. нотатки

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.
Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.
Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,
Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»
Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa
Annopol 4, 03-236
Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>